

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2023

Tereza Kuličková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Role političek ve formování české zahraniční a
bezpečnostní politiky**

Bakalářská práce

Autorka práce: Tereza Kuličková

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: Doc. habil. PhDr. Petra Guasti, M.A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1. srpna 2023

Tereza Kuličková

Bibliografický záznam

KULIČKOVÁ, Tereza. *Role političek ve formování české zahraniční a bezpečnostní politiky*. Praha, 2023. 81 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce Doc. habil. PhDr. Petra Guasti, M.A., Ph.D.

Rozsah práce:

147 816 znaků (včetně mezer a poznámek pod čarou)

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce se věnuje roli političek ve formování české zahraniční a bezpečnostní politiky. Cílem práce je identifikace a analýza rolí, které političky v těchto politikách, často také označovaných za silové, v období od vzniku České republiky do současnosti zastávaly a zastávají. Při hodnocení role českých političek se práce zaměřuje na vývoj participace a prosazení žen jako aktérek zahraničních a bezpečnostních politik, přičemž je vycházeno z předpokladu, že jejich role zatím nejsou příliš významné, a to zejména z důvodu nerovnoměrného zastoupení žen ve vysoké politice. Nízkou participací a reprezentací žen v zahraničněpolitických a bezpečnostních pozicích práce analyzuje skrze kvantitativní výzkum, který posuzuje vývoj jejich zastoupení v čase. V práci jsou rovněž posuzovány důvody, proč je účast žen v těchto politikách nižší, a to na základě analýzy zahraničních publikací, českých odborných studií, statistických údajů a průzkumů veřejného mínění. Kromě analýzy rolí českých političek, je součástí práce také výzkum věnující se potenciální roli, kterou by ženy mohly v těchto politikách zastávat do budoucna. Za tímto účelem práce užívá možnosti přijetí teorie feministické zahraniční politiky, kterou již v různých podobách přijalo několik států.

Abstract

The present bachelor thesis focuses on the role of women politicians in the formation of Czech foreign and security policy. The thesis aims to identify and analyse the roles that female politicians have played and continue to play in these policies, often referred to as power politics, in the period from the establishment of the Czech Republic to the present. In assessing the role of Czech women politicians, the thesis examines the development of women's participation and promotion as actors in foreign and security policies, assuming that their roles are not yet very prominent, mainly due to the unequal representation of women in high politics. The thesis analyses the low participation and representation of women in foreign and security policy positions through quantitative research that assesses the evolution of women's representation in these policies over time. The thesis also assesses the reasons why women's participation in these policies is lower by analysing foreign publications, Czech expert studies, statistical data and opinion polls. In addition to analysing the roles of Czech women politicians, the thesis also includes research on the potential roles that women could play in these policies in the future. To this end, the thesis

uses the possibility of adopting the Feminist Foreign Policy theory, which has already been adopted in various forms by several states.

Klíčová slova

Ženy v politice, gender, zahraniční politika, bezpečnostní politika, armáda, zahraniční feministická politika

Keywords

Women in politics, gender, foreign policy, security policy, military, feminist foreign policy

Title/název práce

Role političek ve formování české zahraniční a bezpečnostní politiky

The role of women politicians in shaping Czech foreign and security policy

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Doc. habil. PhDr. Petře Guasti, M.A., Ph.D., za odborné rady, připomínky a především pak velikou trpělivost. Děkuji také rodině a přátelům za podporu a čas, který mi při čtení a tvorbě práce poskytli.

Seznam použitých zkratk

AČR – Armáda České republiky

ANO – Akce nespokojených občanů

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

ČSÚ – Český statistický úřad

EU – Evropská unie

FIAP – Feministická mezinárodní politika pomoci

FZP – Feministická zahraniční politika

GFP – Gender Focal Point (rezortní koordinátor/ka rovnosti žen a mužů)

HDP – Hrubý domácí produkt

KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

LIDEM – Liberální demokraté

MO – Ministerstvo obrany

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MZV – Ministerstvo zahraničních věcí

NAP – Národní akční plán

NATO – Severoatlantická aliance

ODS – Občanská demokratická strana

OSN – Organizace spojených národů

PČR – Parlament České republiky

PSP – Poslanecká sněmovna Parlamentu (České republiky)

RB – Rada bezpečnosti

SANEP – Středisko analýz a empirických průzkumů

SOCDEM – Sociální demokracie

SOFA – Status of Forces Agreement (Dohoda mezi ČR a USA)

STAN – Strana zelených

STEM – Středisko empirických výzkumů

USA – Spojené státy americké

ÚV – Úřad vlády

VV – Věci veřejné

WPS – Women, Peace and Security (rezoluce Rady bezpečnosti č. 1325)

Obsah

Úvodem	3
1. Teoretická část	6
1.1 Ženy a politika	6
1.1.1 Přístupy k reprezentaci žen v politice	7
1.1.2 Faktory vstupu a uplatnění žen v politice	9
1.2 Ženy v české politice	13
1.2.1 Česká společnost a ženy v politice	13
1.2.2 Formální postavení českých političek	14
1.2.3 Realita žen-političek České republiky	19
1.3 Ženy v zahraniční a bezpečnostní politice	23
1.3.1 Ženy v Parlamentu ČR	24
1.3.2 Ženy na Ministerstvu zahraničních věcí ČR	25
1.3.3 Ženy na Ministerstvu obrany ČR	28
1.3.4 Ženy v Armádě ČR	30
1.4 Teorie feministické zahraniční politiky	34
1.4.1 Zahraniční praxe	35
1.4.2 Uplatnění v ČR a možné bariéry	38
2 Empirická část	39
2.1 Metodologie	39
2.2 Kvantitativní výzkum	40
2.2.1 Zastoupení žen v Parlamentu ČR	41
2.2.2 Zastoupení žen na Ministerstvu zahraničních věcí ČR	46
2.2.3 Zastoupení žen na Ministerstvu obrany ČR	48
2.2.4 Zastoupení žen v Armádě ČR	50
2.3 Analýza prosazení žen v zahraničních a bezpečnostních funkcích	53
2.3.1 Uplatňování žen v jejich rolích	53
2.3.2 Obraz političek v médiích a názory veřejnosti	58
2.4 Celkové zhodnocení analýzy	59
3 Závěrem	62
4 Summary	64
Použitá literatura	67
Seznam příloh	82

Úvodem

„The reason I made women's issues central to American foreign policy, was not because I was a feminist, but because we know that societies are more stable if women are politically and economically empowered.”

— Madeleine Albright —

první ministryně zahraničí Spojených států amerických (1997–2001)¹

Ačkoliv ženy tvoří více než polovinu české populace (ČSÚ 2021), možnost volit a kandidovat ve volbách jim byla umožněna až ve 20. století, kdy jim bylo oficiálně přiznáno aktivní a pasivní volební právo Ústavou z roku 1920 (Havelková, Křížková, Linková et al. 2006: 31). Zastoupení žen (nejen) ve vysoké politice však zůstává nízké až do dnešní doby, což představuje demokratický deficit české společnosti (Úřad vlády ČR 2021b), který se Česká republika zavázala řešit². Tato práce nevyrovnané podíly politické participace mužů a žen podrobuje analýze, konkrétně se při ní zaměřuje na ženy v zahraniční a bezpečnostní politice a jejich roli.

Cílem předkládané bakalářské práce je zmapování a identifikace role političek ve formování české zahraniční a bezpečnostní politiky v období od vzniku samostatné České republiky do současnosti, tedy mezi lety 1993 a 2023. Analýza se tak soustředí na období po změně politického zřízení ze socialistického na demokratické, a po rozpadu československého státu, neboť v době socialismu byl zájem žen o účast v oficiální politice vládnoucí Komunistické strany Československa pouze minimální a jejich zastoupení bylo určováno stranickými třicetiprocentními kvótami (Havelková 2009: 195). Zahraniční a bezpečnostní oblasti politiky byly prací zvoleny ke zkoumání, jelikož se jedná o jedny z tzv. silových politik, které často bývají vnímány jako více prestižní a méně obsazované ženami-politickami³. Klíčovou výzkumnou otázkou práce je tedy **„Jaká je role českých političek v zahraniční a bezpečnostní politice ČR v letech 1993-2023?“**.

Pro posouzení rolí žen-političek práce posuzuje kvantitativním výzkumem vývoj jejich zastoupení a schopnost prosadit se v jednotlivých funkcích v průběhu času.

¹ Schnall (2010).

² Závazek řešit nízkou míru zastoupení žen ČR vyjádřila v množství dokumentů, strategií, koncepcí a akčních plánů, ale i podepsáním mezinárodních úmluv (více viz kapitola 1.2.2.).

³ Analýza diferenciací oblastí politické agendy na silné a slabé resorty je v práci více rozvedena v teoretické části, viz kapitola 1.1.2.

S přihlédnutím k tematickému zaměření práce, se výzkum bude soustředit pouze na ženy ve vysoké politice, jelikož zde mohou zastávat nejvýraznější roli. Práce se rovněž soustředí zejména na roli političek v české politice, nikoliv na evropském a mezinárodním poli. Vzhledem ke svému rozsahu bakalářská práce také neanalyzuje otázku role žen v bezpečnostních sborech podílejících se na zajištění vnitřní bezpečnosti ČR (které jsou organizačně zařazovány pod Ministerstvo vnitra ČR). K zodpovězení cíle práce je pak při zhodnocení pozice žen bráno v úvahu jejich nerovnoměrné zastoupení, které je ve vysoké politice velmi viditelné. Proto i práce při analýze vychází z předpokladu, že role českých političek jako akterek zahraničních a bezpečnostních politik nebyla dosud příliš výrazná. Kromě zhodnocení zastoupení žen-političek v těchto rozhodovacích funkcích, práce užitím zahraničních publikací a českých odborných studií rovněž objasňuje příčiny a faktory, které účast žen v politice ovlivňují. V neposlední řadě je součástí práce taktéž výzkum, který odhaduje budoucí potenciální roli žen v české zahraniční a bezpečnostní politice. K tomuto účelu práce užívá možnosti přijetí teorie feministické zahraniční politiky, která již byla přijata několika státy. Pro úplnost však práce také identifikuje bariéry, které jsou v českém prostředí pro přijetí této politiky přítomné.

Primárním zdrojem dat užitých v práci jsou dokumenty a publikace resortů Ministerstva obrany a Ministerstva zahraničních věcí, výborů Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu ČR a Armády ČR. Výzkum rovněž užívá dostupných statistických údajů Českého statistického úřadu, průzkumů veřejného mínění a mezinárodních indexů rovnosti. K teoretickému ukotvení práce též užívá sekundární literatury, zejména odborných článků a publikací.

Pro naplnění cíle a pochopení role žen v zahraniční a bezpečnostní politice je práce rozčleněna do dvou částí. V teoretické části je nejdříve nastíněno, jaké postavení obecně ženy v politice zastávají. Práce identifikuje základní koncepty a stručně shrnuje hlavní teoretické přístupy, které jsou při analýze žen v politice užívány. Výzkum rovněž také poukazuje na faktory ovlivňující zastoupení žen v politice, zejména pak na bariéry, kvůli kterým je vstup a uplatnění pro ženy obtížnější. Následně práce stručně mapuje zastoupení žen v české vrcholové politice. Nejdříve krátce popisuje vývoj přístupu české společnosti k ženám jako političkám po roce 1989. Dále identifikuje dokumenty, kterými Česká republika vyslovila snahu o posílení postavení žen v politice a reflektuje, jaká je politická realita tohoto úsilí. V následující části se výzkum zaměřuje již přímo na postavení žen

v zahraničních a bezpečnostních politikách. Analyzuje, zda političky angažující se v těchto resortech čelí vyšším bariérám a zda se jim daří v těchto prostředích uplatnit. Teoretickou část práce uzavírá kapitola, která představuje teorii feministické zahraniční politiky jako možnost, jak by mohla vypadat potenciální role českých političek v budoucnu a jak je tato politika užívána v jiných státech. Zároveň také práce analyzuje bariéry, kterým možné přijetí této politiky může čelit.

Empirická část práce pak nejdříve obsahuje popis zvolené metodologie, dále kvantitativní výzkum, který srovnává zastoupení žen zejména jako ministryň, diplomatek, zaměstnankyň resortů Ministerstva obrany a Ministerstva zahraničních věcí, ale i jako poslankyň a senátorek v předmětných výborech Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a armádních představitelk. Při posuzování schopnosti političek se „prosadit“ v jednotlivých rolích, práce užívá několika různých zdrojů: porovnává např. schopnost žen uzavírat veřejné zakázky a přijímat nové politiky, strategie či legislativu. Analyzovány jsou také mediální výstupy těchto političek a průzkumy veřejného mínění. Empirickou část práce uzavírá celkové zhodnocení provedené analýzy role političek ve formování české zahraniční a bezpečnostní politiky.

1. Teoretická část

1.1 Ženy a politika

Téma žen v politice a jejich zastoupení je jedním ze základních témat feministického hnutí a myšlení, které začaly být nejvíce vyjadřovány ke konci 19. století. Rovný podíl obou pohlaví na veřejné správě a politickém rozhodování však požadovala již Olympe de Gouge ve svém dílu Deklarace práv ženy a občanky. Dnes ženám, jako plnohodnotné polovině všeho lidstva, aktivní a pasivní volební právo oficiálně garantují celosvětově prakticky všechny státy (Gelnarová 2010: 123). Přesto je při porovnání zastoupení žen a mužů v parlamentech na první pohled zřetelné, že počet žen v politice stále neodráží složení celé společnosti, jelikož je podstatně menší, konkrétně 26,6 % (IPU Parline 2023). Proto se i vlády a mnohé mezinárodní organizace zavázaly ve jménu spravedlnosti a rovnosti problematiku nízkého zastoupení žen v politice od druhé poloviny 20. století řešit. Nerovnováhu v možnosti angažovat se v politice zažívali a zažívají samozřejmě i muži, typicky když byla v minulosti pro účast v politice potřeba jistá úroveň zdrojů (materiálních či vědomostních), marginalizace politické reprezentace žen je však podstatně viditelnější a dosud přetrvává, a to dokonce i v jazyce historiků (viz např. zavedení „všeobecného“ volebního práva platného pouze pro muže v habsburské monarchii) (Havelková, Křížková, Linková et al. 2006: 25-27).

Na diskrepanci v zastoupení mužů a žen v politice upozorňují také mnozí autoři. Britská politoložka Anne Phillips kupříkladu poukazuje na rozpor mezi formálním principem rovnosti všech lidí zakotveným ve většině ústavních systémů a každodenní, především politickou realitou (Phillips 1993: 95-101). Nízkou míru reprezentace žen pak vnímá jako faktor, který vytváří dvouúrovňové občanství, a ve kterém se ženy de facto stávají občankami druhého stupně (Rakušanová, Václavíková-Helšusová 2008: 17). Realita žen v politice ukazuje také rozpor s tím, jak je chápáno občanství v rámci teorie radikální demokracie francouzské teoretičky Chantal Mouffe. Podle Mouffe by občanství mělo být chápáno jako forma politické identity, která se plně identifikuje s principy svobody a rovnosti (Mouffe 1995: 325). Lze tedy zhodnotit, že politika je povětšinou spíše prostředím, které je z hlediska genderu nevyvážené, a to ačkoliv se může jednat o jinak demokratické prostředí.

Gender, tedy to, jakou má kdo sociálně konstruovanou roli a naučené maskulinní či femininní chování (někdy také označované za sociální pohlaví), hraje často v politice důležitější roli, než je na první pohled patrné. Právě na základě genderu jsou totiž ženám a

mužům přisuzovány genderové role, očekávání určitého chování, myšlení, postojů apod. spojených s představou o mužství a ženství (ČSÚ 2016). Genderové role jsou stejně jako další sociální role utvářeny skrze proces socializace, zejména výchovou, rodinným prostředím, vzdělávacím systémem, zaměstnáním, ale i na základě celospolečenských norem a hodnot. Na základě genderových rolí jsou také vytvářeny genderové stereotypy, zjednodušené apriorní představy sdílené společností o vlastnostech, chování, vzhledu a zvycích mužů a žen (např. že muži nepláčou, jsou nepořádní a agresivní a ženy jsou citlivé a empatické). Vybočuje-li někdo z těchto stereotypů, je často skrze tzv. sociální sankce stigmatizován a diskriminován (Oakley 2000: 131-141). Jedním z typických stereotypů je, že se ženy o politiku nezajímají. Podle průzkumů veřejného mínění však lze zhodnotit, že ačkoliv existují rozdíly v deklarovaném zájmu mužů a žen o politické dění (v rozmezí 5 až 15 %, v závislosti na časovém úseku, který je zvolen ke zkoumání), jedná se o mýtus, a zájem lidí o politiku je mnohem více determinován jejich věkem a vzděláním (Hanzlová 2020; Vohlídalová 2015: 45). Přestože se genderové role a stereotypy, které jsou z nich odvozeny, postupně proměňují v čase, jejich vliv se promítá prakticky do všech oblastí společnosti, politiku nevyjímaje (Oakley 2000: 131-141).

1.1.1 Přístupy k reprezentaci žen v politice

Reprezentaci žen v politice dnes hodnotí mnoho různých autorů z různých pohledů. Jednou z nich je Judith Squires, která na reprezentaci žen v politice nahlíží z hlediska toho, co by mělo být reprezentováno. Squires zde vymezuje hned čtyři typy reprezentace – ideologickou (reprezentace hodnot a idejí), geografickou (reprezentace volebního obvodu), funkcionální (reprezentace určitých zájmů) a sociální (zastupování určitých sociálních skupin). Z hlediska žen v politice jsou důležité zejména reprezentace funkcionální a sociální, a to ve formě zastupování ženských zájmů a žen jako sociální skupiny (Squires 1999: 202-203).

Další přístup formulovaný Hannou Pitkin, si klade za otázku, kdo by měl ženy a ženské zájmy v politice zastupovat. Definuje za tímto účelem takzvanou deskriptivní (ve smyslu zastupovat) a substantivní (myšleno jednat v něčím zájmu) reprezentaci žen⁴ (Pitkin 1972: 112). Za deskriptivní reprezentaci v politice se považuje, když „*složení volených politických orgánů zrcadlí složení společnosti, které slouží*“ (Norris, Lovenduski

⁴ Kromě zmíněných druhů Pitkin ve své publikaci *The Concept of Representation* dále rozděluje politickou reprezentaci žen na formalistickou (dávající důraz na autorizaci a odpovědnost) a symbolickou (ve smyslu významu, který má zvolený zástupce pro zastupované), tato práce se však zaměřuje na dva hlavní přístupy se kterými pracují i další autoři (Pitkin 1972: 112).

1993: 2-3). Jinými slovy politickými zástupci žen by měly být podle této teorie právě jenom ženy-političky, protože chápou a samy často žijí život, který je pro ženy jako skupinu, kterou reprezentují, typický (byť je nutné zdůraznit, že všechny političky nemusí nutně zastupovat ženské zájmy) (Wängnerud 2009: 53). Substantivní reprezentace v politice oproti tomu poukazuje na důležitost účelu a jednání v zájmu zastupovaných a podobnost reprezentujícího a reprezentovaného zde není tolik podstatná. Reprezentující jedná v zájmu všech svých voličů, které v politice zastupuje a to, zda ženské zájmy v politice reprezentuje žena-politička či muž-politik je až druhotné (Gelnarová 2010: 125). Substantivní reprezentace žen se tedy zaměřuje na zastupování ženských zájmů (tzv. feminist minds). Deskriptivní zastoupení se oproti tomu soustředí na fyzickou přítomnost žen v politice (tzv. feminist bodies), což Anne Phillips označuje za „*politiku přítomnosti*“ (politics of presence) a Melissa Williams za „*sebereprezentaci*“ (self-representation) (Phillips 1999: 1; Williams 1999: 629).

Neméně důležitými přístupy, které hodnotí reprezentaci žen v politice, jsou přístupy konzervativní a liberální. Konzervativní přístup, se kterým se většinou ztotožňují pravicové politické strany, od žen v politice očekává, že budou při svém působení reflektovat hlavně své osobní a stranické zájmy, spíše než zájmy spojené s jejich genderem. Političky tedy podle nich vnímají svoji politickou identitu silněji než identitu genderovou. Liberální přístup oproti tomu představuje možnost existence takzvané ženské politické kultury, která může političky ovlivnit a převážit nad jejich osobními a stranickými zájmy. Tento přístup vychází z předpokladu, že ženy na rozdíl od mužů mají díky odlišným pozicím ve společenském uspořádání odlišné životní zkušenosti, a i proto také v politice často postupují odlišně než jejich mužští kolegové (Rakušanová, Václavíková-Helšusová 2008:17). Ženská politická kultura také může poukazovat na existenci ženských zájmů, které političky mohou ve při svém působení zastupovat. Judith Squires ženské zájmy označuje za kombinaci veřejné a soukromé sféry, vztahují se podle ní zejména na veřejné zájmy v soukromé sféře, typicky na témata spojená s rodinou a péčí o děti. Za další ženská témata jsou pak často považována ochrana proti násilí (domácímu násilí či znásilnění) a sexuálnímu obtěžování, téma prostituce, interrupcí, zdravotní a sociální péče či oblast vzdělávání (Squires 1999: 23). Příčina, proč jsou tyto oblasti považovány za ženské, je vysvětlována existencí rozdílných pozic žen a mužů ve společenské dělbě práce, kdy ženy povětšinou mají jinou sociální zkušenost než muži, jelikož zůstávají hlavními pečovatelkami v rodině, vykonávají domácí práce a starají se o

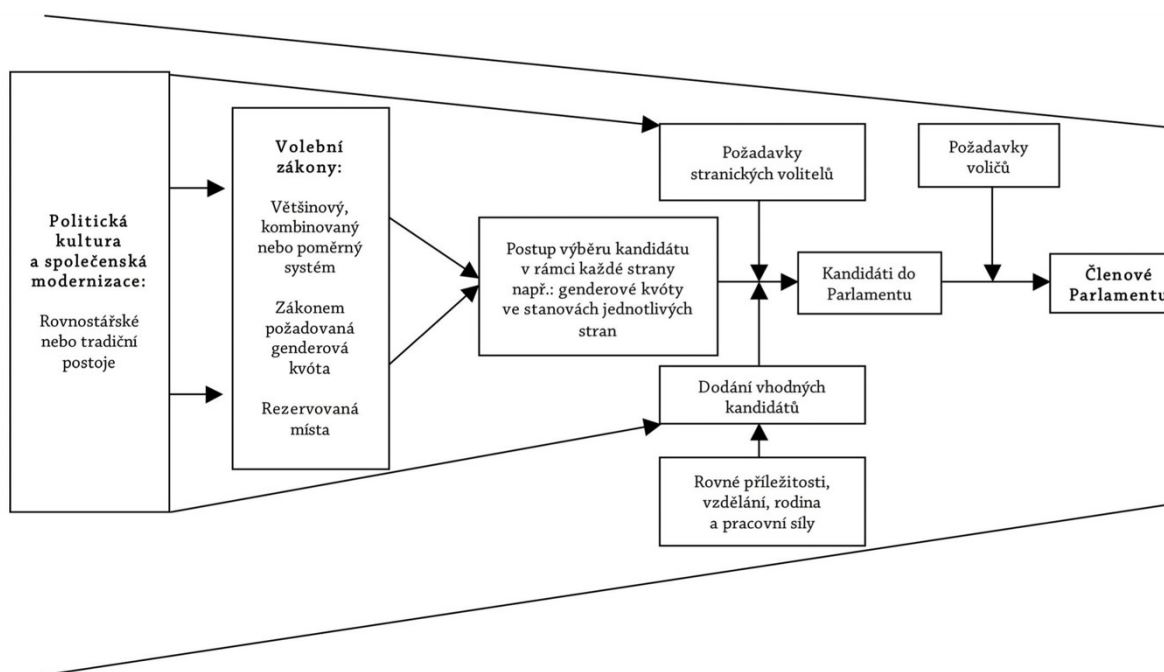
děti a závislé osoby (Chaloupková 2005: 62). Proto také ženám-političkám mohou být zmíněné oblasti blízké a mnohdy se jim v rámci jejich politického působení věnují (Gelnarová 2010: 126).

V neposlední řadě je také vhodné zmínit tzv. koncept kritické hranice (critical mass), který inspirována dílem Rosabeth Kanter představila Drude Dahlerup (2006). Tato teorie zkoumá zastoupení žen v politických orgánech a předpokládá, že v okamžiku, kdy ženy-političky obsadí minimálně 30 %, vznikne takzvaná kritická masa. V kontextu deskriptivní reprezentace se očekává, že počet žen v politických orgánech se poté bude dále zvyšovat, jelikož ženy budou usilovat o zastoupení více žen. Substantivní reprezentace tvrdí, že tato kritická masa je nutná, aby se mohl plnohodnotně projevit vliv žen na politickou kulturu, hodnoty a přijímané politiky daného orgánu. Podle Dahlerup má také při dosažení této hranice dojít k množství změn. Jedná se o akceptaci působení političek a změnu reakce na ně, změnu ve výkonnosti a efektivitě práce političek, změnu v celkovém sociálním klimatu instituce, změnu v politické kultuře, změnu v politickém diskurzu, změnu politických rozhodnutí a celkový nárůst moci žen (Dahlerup 2006: 513). Ačkoliv je teorie kritické masy stále poměrně rozšířená, byla v průběhu let podrobena velké kritice, jelikož kritická masa žen v politických orgánech sice může podpořit, nemůže však garantovat substantivní reprezentaci žen. Přesto je však tento koncept společně s další 40 % hranicí zastoupení žen v politických orgánech (která je považována za tzv. paritní práh, od něhož je zastoupení žen v daném orgánu považováno za vyrovnané) často užívána mnohými politiky, médii, ale i mezinárodními organizacemi jako je např. Organizace spojených národů (UNICEF 1999: 108; Šprincová 2015: 17-18).

1.1.2 Faktory vstupu a uplatnění žen v politice

Aby bylo možné posoudit role političek, je nutné analyzovat nejen jejich početní zastoupení, ale také osvětlit faktory, které ženy při rozhodování o vstupu a participaci ve veřejném rozhodování ovlivňují. Za tímto účelem již bylo provedeno mnoho zahraničních i českých studií, které identifikují obdobné atributy (Ballington, Carrio, Compaoré 2005: 48-49). Tato práce používá model Pippy Norris, tzv. trychtýř, který ukazuje proces výběru kandidátů (původně v západoevropských zemích) do politických funkcí (viz Schéma č. 1).

Schéma č. 1: Model Pippy Norris pro vysvětlení procesu výběru kandidátů

Zdroj: Rakušanová 2005: 26 [citováno 2023-05-07]⁵

Tento teoreticko-analytický model představuje tři typy faktorů ovlivňující podíl žen v politice, konkrétně jsou jimi 1. institucionální, 2. společenské a 3. individuální faktory. Kromě těchto tří Norris také identifikuje důležitost tzv. vnějších proměnných, které jako makrostrukturní prvky prostupují celým procesem kandidatury a voleb do politických funkcí. Za ty označuje stupeň společenské modernizace, společenské podmínky a charakter politické kultury dané společností. Podle těchto prvků (např. podílu ekonomicky aktivních žen a podílu středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných žen) poté lze určit, zda se jedná spíše o rovnostářskou společnost, která je ženám v politice otevřená (a např. uplatňuje různé strategie genderové rovnosti), či nikoliv (Norris 2004: 249-260).

1. Mezi institucionální faktory, které ovlivňují účast žen v politice lze zařadit to, jaký má daná společnost *volební systém* a jaké je *fungování jejích politických stran*, jakožto tzv. „držitelů klíčů“ (gatekeepers) – tedy těch, kteří rozhodují o způsobu výběru kandidátů. Důležitost druhu *volebního systému* a jeho prostupnosti ukazují mnohé komparativní mezinárodní analýzy, jelikož v parlamentech, které jsou voleny na základě poměrného volebního systému, je více žen než v parlamentech volených většinově. Tuto teorii lze částečně potvrdit i daty z České republiky (při porovnání volebního systému do Poslanecké

⁵ Dostupné z: https://www.genderonline.cz/artkey/gav-200502-0008_mechanism-of-exclusion-and-inclusion-of-women-in-politics-in-the-czech-republic.php.

sněmovny a Senátu Parlamentu ČR)⁶. Při rozhodování o vstupu a uplatnění v politice ženy rovněž musí zvážit *fungování politických stran*, jelikož ty ve výsledku rozhodují o tom, kdo je bude v daných volbách reprezentovat. Rozhodují o postupu při výběru kandidátů (stanovují např. různé požadavky), ale také o tom, kdo bude jednotlivé kandidáty vybírat, tedy tzv. volitele. Volitelé následně sestavují konkrétní kandidátní listiny a často tak rozhodují o tom, zda se daná žena má či nemá šanci na danou politickou funkci „dostat“ skrze své (ne)volitelné umístění na kandidátní listině. Ženy jsou jako kandidátky v tomto procesu oproti mužům většinou znevýhodněné, jelikož často nemají kvůli rodině čas a možnost účastnit se tzv. zákulisní stranické politiky.

2. Společenské faktory jsou velmi podobné faktorům vnějším, typicky jsou za ně považovány *hodnoty veřejnosti a podoba veřejného diskurzu na téma zastoupení žen v politice*. Jsou analyzovány typicky skrze dotazníková šetření veřejného mínění, ve kterých se zkoumají postoje a zájem žen a mužů o politiku.⁷ Skrze tyto průzkumy a další různé iniciativy může veřejnost poukázat na důležitost zapojení žen ve veřejných funkcích, formulovat požadavky na zvýšení zastoupení žen v politice a ve výsledku ovlivnit a např. motivovat ženy uvažující o politické dráze ke vstupu do politiky. Tyto faktory mohou také výrazně ovlivnit poptávku voličů po ženách v politice, a tím zvýšit i jejich zastoupení.

3. Neméně důležité jsou také zmíněné individuální faktory (tedy individuální postoje a názory), které ženy při vstupu do politiky ovlivňují. Lze mezi ně zařadit zejména přetrvávající *patriarchální model rodiny, odlišná hodnocení mužů a žen v politice a odlišné pojetí moci*. *Patriarchální model rodiny*, kdy ženy vstupující do politiky musí skloubit svoji politickou kariéru s rodinným životem, je jedním z klíčových faktorů, který může ženy od vstupu do politiky úplně odradit. Žena, která chce vstoupit do politiky tedy (i díky přetrvávajícím genderovým rolím) potřebuje podporu nebo alespoň toleranci své rodiny. Často je navíc pro ženy politická práce již tzv. „třetí směnou“ – vedle jejich rodiny a původního zaměstnání. *Odlišná hodnocení žen a mužů v politice* se projevují zejména v rozdílných měřítkách a očekáváních veřejnosti. Ženy jsou často hodnoceny velmi přísně, a to ať už jejich názory, chování, vzhled či dokonce jejich soukromé rodinné poměry. Tato rozdílná měřítká jsou viditelná zejména v přístupu médií k političkám, která se často

⁶ Prostředí České republiky však má díky svému volebnímu systému svá specifika, viz kapitola 1.2.3.

⁷ Častá jsou očekávání menšího zájmu žen o politiku. Jak však již bylo zmíněno, v českém prostředí se jedná spíše o genderový stereotyp a tato samoselektce žen již v posledních letech není natolik důležitým faktorem.

dotazují na odlišné otázky⁸ a zobrazují je odlišně než jejich mužské kolegy⁹. Proto je pro ženy v politice často také obtížné prosadit svůj názor a získat respekt (Rakušanová 2008: 25). Politicky také mají oproti politikům výrazně nižší sociální status a jsou často vnímány nikoliv jako jednotlivci, ale jako sociální skupina (Rakušanová 2006b: 1). Chybuje-li politička, objevují se hlasy o tom, že se ženy nemají v politice angažovat. Chybuje-li politik, je to vnímáno pouze jako jeho selhání, nikoliv jako chyba všech mužů v politice. *Odlišnost pojetí moci* mezi muži a ženami vychází již ze samotného prostředí politiky, která byla po značnou část lidské historie považována za mužské prostředí, ve kterém dochází k boji o moc. Když se však tato situace začala proměňovat, a účast žen na politickém boji se ukázala být nejen legitimní a žádoucí, ale dokonce i nutná (Maříková 1997: 436), vyšlo najevo, že muži moc považují za možnost rozhodování o druhých, o jejich manipulování a vnučování jim cizí vůle. Ženy naopak moc mnohem častěji artikuluji jako odpovědnost a veřejnou službu vůči druhým a za druhé, nikoliv jen za sebe sama. Samotná funkce a postavení tak není pro ženy-političky oproti mužům-politikům tolik důležitá. Tato skutečnost je také velmi důležitá pro to, jaké resorty ženy v politice volí a jaké funkce ve výsledku zastávají. Ženy jsou díky tomuto přístupu totiž často obsazovány do nižších funkcí a ve vrcholné politice také do oblastně „slabších“ resortů, které jsou vnímány jako méně prestižní. Typicky se jedná o tzv. politiky péče, kde jsou hlavními tématy zdravotnictví, školství, kultura, práce a sociální politika. Resorty „silné“, typicky právě resort obrany a zahraniční politiky (dále pak také oblasti dopravy, hospodářství, financí a infrastruktury), na které se tato práce zejména zaměřuje, jsou na rozdíl od těchto humanitních obsazovány ženami mnohem vzácněji (Rakušanová, Václavíková-Helšusová 2008: 18).

Vliv zmíněných faktorů na rozhodování žen o vstupu a uplatnění v politice lze tedy modelově velmi zjednodušeně shrnout následovně: Potenciální žena-politička se nejdříve v daném společenském prostředí (které je příznivé vůči ženám v politice – vnější proměnné) musí sama rozhodnout, že chce vstoupit do politiky (individuální faktory). Následně danou ženu vybere do voleb určitá politická strana (institucionální faktory) a do dané politické funkce si ji zvolí voliči (společenské faktory) (Ballington, Carrio, Compaoré, 2005: 93).

⁸ Odlišný přístup médií je velmi viditelný např. při politických kampaních (viz kampaň senátorky Adély Šipové, která byla zobrazována výhradně jako matka pěti dětí, na rozdíl od jejího mužského protikandidáta Petra Bendla, otce čtyř) (Český rozhlas 2020).

⁹ Ženy v politice jsou často portrétovány jako citlivé, empatické a emotivní, muži naopak jako rozhodní, razantní či neústupní (Rakušanová 2006a: 12).

1.2 Ženy v české politice

Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, Česká republika je jednou z mnoha zemí, kde je zastoupení žen v politických rozhodovacích funkcích dlouhodobě nevyrovnané. Tato skutečnost ukazuje nejen míru politické kultury, ale je také indikátorem kvality české demokracie (Rakušanová, Václavíková-Helšusová 2008: 16). Český stát je za nedostatečný počet žen v řídicích pozicích opakovaně kritizován, a to jak akademickou obcí, na mezinárodním poli v Organizaci spojených národů (Appeltová, Bosničová, Ciprová et al. 2009: 56), ale i dokonce svými státními institucemi (Úřad vlády ČR 2021a: 37).

1.2.1 Česká společnost a ženy v politice

Při analýze příčiny dnešní situace českých političek je nutné vzít v úvahu historickou realitu České republiky jako postkomunistické země. Jak již bylo zmíněno v úvodu, v období socialismu byla v Parlamentu Československé socialistické republiky formálně uplatňována direktivní třicetiprocentní kvóta na zastoupení žen. Zájem naprosté většiny žen o oficiální politiku však zůstával minimální (v období normalizace, mezi lety 1970-1989, se v české ani federální vládě nevyskytovala jediná politička), a to i protože některá politická témata (která jsou typicky charakterizována jako ženská – viz níže), jako např. zaměstnanost žen či zřizování zařízení péče o děti, byla státem podporována. České ženy tedy do značné míry nemusely o rovnoprávné postavení ve společnosti „bojovat“ (jako ženy v západních, demokratických zemích), naopak, jednalo se o pseudoemancipaci vnucenou shora totalitním režimem (Appeltová, Bosničová, Ciprová et al. 2009: 8-9, 19).

Proto také po změně politického režimu a zrušení zmíněné kvóty došlo v důsledku nejen k výraznému poklesu počtu žen v Parlamentu, ale všechny aktivity, které usilovaly o zlepšení postavení žen (nejen v politice), začaly být negativně spojovány s předchozím nedemokratickým režimem. Nová demokracie tedy měla paradoxně za výsledek nárůst genderově konzervativní rétoriky, kdy mnozí významní političtí představitelé 90. let (např. Marián Čalfa) začali vyzývat k návratu žen do domácnosti, a kritizovat vysokou zaměstnanost žen (mj. kvůli tehdejší stoupající nezaměstnanosti), včetně uplatnění žen v politice. „Konzervativní obrát“ společnosti také dokazuje, že docházelo k hromadnému rušení jeslí a mateřských školek (MPSV ČR 2007: 67, 80), a ženy byly velmi výrazně podporovány (zvyšujícím se rodičovským příspěvkem a v roce 1995 také prodloužením rodičovské dovolené do čtyř let věku dítěte), aby místo své kariéry zůstávaly v domácnosti

a staraly se o děti. Prostředí nově se formující České republiky tedy bylo do značné míry nehostinné nejen vůči ženám-političkám, ale také k ženám, které měly ambici dostat se do vedoucích pozic (Appeltoová, Bosničová, Ciprová et al. 2009: 94).

K otevření a rozšíření diskuze o postavení žen v české politice nakonec dochází až v roce 1995 díky mezinárodní konferenci v Pekingu, kde se ČR zaváže implementovat tzv. Pekingskou akční platformu (jeden z nejrozsáhlejších globálních politických rámců k dosažení cílů genderové rovnosti a posílení postavení žen). Tehdy také dochází k prvním mezinárodním porovnáním České republiky, kdy si i široká veřejnost začíná podle průzkumů veřejného mínění uvědomovat, že zapojení žen do politiky je nízké a že se jedná o problém (Rakušanová 2004: 64-65). Za další důležitý moment, kdy se problematika nevyváženého zastoupení žen a mužů v politice dostává do středu pozornosti, lze označit přípravu před rokem 2004 na vstup České republiky do Evropské unie, jako instituce, která velmi výrazně podporuje vyšší politické zastoupení žen (Appeltoová, Bosničová, Ciprová et al. 2009: 55). Toto reflektují i tehdejší průzkumy veřejného mínění z té doby, které stále silněji začínají vnímat zastoupení žen ve veřejném životě jako nedostatečné (Rakušanová 2004: 71). Situace žen v politice také začíná být velmi podrobně analyzována pomocí odborných studií (zejména pak experty a expertkami ze Sociologického ústavu Akademie věd České republiky). Dále vznikají organizace, které na problematiku žen v politice upozorňují, jsou zakládány mentoringové programy pro-ženy političky (různá školení a workshopy) a několik levicových stran (většinou však nepříliš úspěšných) začíná do svého politického programu zahrnovat i otázku rovných příležitostí (Rakušanová 2006b: 3).

1.2.2 Formální postavení českých političek

Kromě vývoje české společnosti je pro analýzu role dnešních političek také nutné zhodnotit, jak se postavení českých žen v politice vyvíjelo formálně skrze přijímané dokumenty a zřizované orgány. Princip rovnosti práv a svobod všech bez rozdílu pohlaví je v českém ústavním pořádku pevně zakotven Listinou základních práv a svobod v čl. 3 odst. 1 (Česká republika 1993b). V českém prostředí je poté tento princip dále rozvíjen zákonnými a podzákonnými předpisy, které se zaměřují zejména na rovné zacházení v pracovním prostředí. Jedním z nich je zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (známý také jako antidiskriminační zákon), kterým byla transponována evropská směrnice (2000/43/ES) (Česká republika 2009). Princip rovnosti je také reflektován v zákonu č. 262/2006 Sb., zákoníku práce (Česká republika 2006) a zákonu č. 435/2004 Sb. o

zaměstnanosti (který upravuje diskriminaci v souvislosti s pracovněprávními vztahy) (Česká republika 2004). Dále je také uplatňován v zákoně č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání (Česká republika 1999b) a zákonu č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníku bezpečnostních sborů (Česká republika 2003).

Rovné zacházení mužů a žen je rovněž velmi důležitou zásadou také pro Evropskou Unii, kterou je Česká republika součástí. Princip rovnosti je dnes nedílnou součástí primárního práva EU (nachází se ve Smlouvě o EU, Smlouvě o fungování EU i Listině základních práv EU) a jeho přítomnost byla viditelná již u Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství v roce 1957 v podobně stejné odměny za stejnou práci, tedy zásady zákazu diskriminace. Samotná rovnost mezi muži a žen byla poté mezi principy Společenství zařazena Společenství Amsterodamskou smlouvou v roce 1997, a to zejména skrze tzv. gender mainstreaming (postup, kdy je do veškeré správní činnosti projektován požadavek vytváření a zachování rovných příležitostí). V roce 2000 poté vzniká první z mnoha (poslední je Strategie pro rovnost žen a mužů na období 2020-2025) rámcových strategií Společenství pro rovnost žen a mužů, které mimo jiné podporují rovnou účast a zastoupení žen v politice. Princip rovnosti se dále v evropském prostředí typicky promítá zejména v řadě směrnic zaměřujících se na rovné pracovní podmínky (zejména na zásadu rovné odměny pro muže a ženy, přístup k zaměstnání a rodičovské dovolené) (Crespi, Lomazzi 2019: 24-36). Unie se však rovněž také zaměřuje na vyváženou účast žen a mužů v rozhodovacích procesech, a to skrze doporučení Rady (96/694/EC), rezoluce Evropského parlamentu (č. 399Y076(01)) a nově také skrze přijatou směrnici o genderové vyváženosti v řídicích a dozorčích orgánech společností (2022/2381) či skrze kampaň zpochybňující genderové stereotypy (#EndGenderStereotypes, 2023) (Evropská komise 2023). Díky Evropské unii, konkrétně Evropskému institutu pro rovnost žen a mužů, který shromažďuje statistická data a sestavuje index rovnosti žen a mužů, lze dnes také komplexně zkoumat rovnost mužů a žen na evropské půdě (EIGE 2023). Velký vliv na tyto politiky lze také připsat české eurokomisařce Věře Jourové, která byla mezi lety 2014 až 2019 komisařkou EU pro spravedlnost, ochranu spotřebitele a otázky rovnosti pohlaví (Evropská komise 2023).

Princip rovného zacházení dále zaručují i mnohé mezinárodní předpisy, které Česká republika přijala, jakými je např. Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod či také Evropská sociální charta (Štangová 2011: 62-70). Pro ženy

v politice pak je klíčová Úmluva o politických právech žen z roku 1953 (přijata tehdejším Československem v roce 1955), která zaručuje rovná politická práva žen a mužů bez diskriminace. Ženy mají být „*oprávněny hlasovat ve všech volbách za stejných podmínek jako muži bez jakékoli diskriminace*“, dále mají být „*volitelné do všech veřejně volených těles zřízených vnitrostátním právem za stejných podmínek jako muži bez jakékoli diskriminace*“ a také „*oprávněny zastávat veřejné úřady a vykonávat všechny veřejné funkce, zřízené vnitrostátním právem, za stejných podmínek jako muži bez jakékoli diskriminace*“ (Československá republika 1955). Podporu postavení žen v politice také významně zakotvuje Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW) z roku 1979, která byla přijata tehdejším Československem již v roce 1980. Tato úmluva komplexně upozorňuje na diskriminaci a nerovné zastoupení žen (nejen) v politice a vyžaduje po státech, aby tuto situaci skrze příslušná opatření (i např. skrze „dočasná zvláštní opatření“ – strategie genderové rovnosti, typicky kvóty) změnily. Rovněž ustanovuje vznik Výboru Organizace spojených národů pro odstranění diskriminace žen, který na základě státy předkládaných zpráv posuzuje v doporučeních dodržování a naplňování závazků stanovených úmluvou (Česká republika 2001). V českém prostředí se monitorováním situace a sestavováním těchto zpráv věnuje Rada pro rovnost žen a mužů¹⁰ (Tojerovnost 2023).

Neméně důležitým dokumentem je tzv. Pekingská deklarace a akční platforma, kterou přijala i Česká republika na čtvrté světové konferenci OSN v roce 1995. Tato rozsáhlá platforma konkrétně určuje dvanáct stěžejních oblastí zájmu, které je nutné sledovat a podnikat v nich kroky, aby došlo k odstranění překážek účasti žen ve veřejném a soukromém životě. Rovněž jsou akční platformou tyto cíle a doporučené kroky představeny, aby je státy mohly ve svých politikách snadněji zavádět a implementovat, typicky formou národních akčních plánů. Efektivita naplňování stanovených strategických cílů je poté hodnocena v pětiletých cyklech. Jednou z těchto oblastí je téma žen u moci a v rozhodovacích pozicích, kde je za strategický cíl platformy označeno provádění opatření pro zajištění rovnoprávného přístupu žen v mocenských strukturách a při rozhodování. Dále má dojít ke zvýšení možností žen, aby se mohly účastnit při rozhodování a vedení, a aby mohly vstupovat do veřejného života bez omezení a předsudků (Česká republika

¹⁰ Pro úplnost je nutné uvést, že původně se jednalo o agendu Ministerstva práce a sociálních věcí, která následně byla v roce 1998 převedena na poradní orgán vlády, Radu vlády pro lidská práva. Zde se jí zabýval nově vzniklý Výbor pro odstranění všech forem diskriminace žen, který byl později v roce 2007 přejmenován na Výbor pro rovné příležitosti žen a mužů. Nakonec byl tento Výbor zrušen a jeho agenda byla převedena pod Radu vlády pro rovné příležitosti žen a mužů (dnes Radu pro rovnost žen a mužů) (Tojerovnost 2023).

1995a). Implementace tohoto strategického cíle Českou republikou je však velmi slabá (více viz následující kapitola 1.2.3) (Úřad vlády ČR 2021a: 37-41).

Za další označuje Pekingská platforma za oblast zájmu taktéž roli žen v ozbrojených konfliktech, kdy zejména vybízí ke zvýšení účasti žen v rozhodovacím procesu při řešení konfliktů a zachování míru a bezpečnosti. Nadto byla tato oblast výrazně rozšířena v roce 2000 prostřednictvím rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1325 o ženách, míru a bezpečnosti (WPS), která stanovené cíle reflektuje. Ačkoliv byla oblast účasti žen v rámci předcházení a řešení konfliktů, budování míru a postkonfliktní rekonstrukce po dlouhou dobu spíše opomíjena (i z důvodu menšího společenského zájmu), v posledních letech zájem o vytváření zahraniční a bezpečnostní politiky na principech genderové rovnosti silně roste (Devine Mildorf, Hrdá, Hronková et al. 2021: 75). Tuto skutečnost lze pozorovat i na rozšiřování uplatnění tzv. teorie feministické zahraniční politiky (více viz kapitola 1.4). V českém prostředí se tento zájem projevuje také, a to skrze přijetí Národních akčních plánů ČR k implementaci zmíněné rezoluce Rady bezpečnosti OSN o ženách, míru a bezpečnosti na léta 2017–2020 a na léta 2021–2025 (více viz kapitola 1.3.3).

V neposlední řadě označuje Pekingská akční platforma za oblast zájmu institucionální zajištění rovných příležitostí, skrze zejména začlenění genderové perspektivy do legislativy a dalších veřejných postupů, programů a projektů, a také skrze posílení orgánů monitorujících a prosazujících opatření pro rovné příležitosti žen. V této oblasti byla Česká republika po poměrně dlouhou dobu (zejména do roku 2014) silně kritizována. V roce 1998 byl v České republice (usnesením vlády č. 6/98) zřízen první orgán, Oddělení pro rovné příležitosti mužů a žen při Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR. Účelem tohoto orgánu byla koncepce a koordinace legislativy České republiky a Evropské Unie, avšak jeho efektivita byla z důvodu jeho umístění (fungoval zejména jako sekretariát), minimálním formálním pravomocím a finančnímu poddimenzování velmi slabá. Proto byl v roce 2014 přesunut z MPSV na Úřad vlády ČR a jeho roli od roku 2017 plní Odbor rovnosti žen a mužů na ÚV ČR (dále jen Odbor). Ten je dnes národním koordinátorem agendy genderové rovnosti, který poskytuje metodickou podporu ostatním orgánům veřejné správy, je organizačním a administrativním orgánem Rady pro rovnost žen a mužů a také vykonává analytickou, sovětovou a vzdělávací činnost. Kromě tohoto orgánu vznikl také v roce 1998 první strategický dokument, Priority a postupy vlády při

prosazování rovnosti mužů a žen, který byl až do roku 2020 každoročně aktualizován¹¹. Ten si za základní priority kupříkladu stanovil prosazení principu rovnosti mužů a žen jako součást politiky vlády a právní zabezpečení předpokladů rovnosti mužů a žen společně se zvyšováním úrovně právního vědomí v této oblasti. I tento dokument však býval dlouhodobě hodnocen jako neefektivní a příliš povrchní (Appeltoová, Černá, Hančilová et al. 2010: 75-77).

V roce 2001 poté byla jako poradní orgán zřízena Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů, dnes známá jako Rada pro rovnost žen a mužů (dále jen Rada). Jedná se o klíčový orgán v oblasti vytváření rovných příležitostí pro ženy a muže, který složením propojuje státní správu, experty a expertky v oboru, neziskový sektor a občanskou společnost. Její hlavní funkcí je příprava návrhů k prosazení rovných příležitostí pro ženy a muže a jejich doporučení vládě ČR. Reálný dopad této činnosti na vládní politiky postavení žen v politice je však velmi omezený, jelikož tento orgán nemá žádné výkonné ani kontrolní pravomoci a předkládané návrhy, stanoviska a usnesení jsou pro vládu pouze nezávaznými doporučeními. Přes své omezené pravomoci je však Rada v posledních letech poměrně úspěšná (Devine Mildorf., Hrdá, Hronková et al. 2021: 121-122). V roce 2010 přesvědčila vládu o přijetí tzv. Evropské charty za rovnost žen a mužů na úrovni života ve městech a obcích, která má motivovat snahu místních a regionálních samospráv na zvýšení zastoupení žen v lokální politice. Rada také přesvědčila vládu o nutnosti řešit téma genderové rovnosti i v oblasti výzkumu, vývoje a inovací. V roce 2014 poté po množství expertních konzultací také napomohla ke schválení prvního klíčového střednědobého rámcového dokumentu vlády pro uplatňování politiky rovnosti žen a mužů, Vládní strategie pro rovnost žen a mužů na léta 2014–2020 (dnes na tuto Strategii navazuje Nová Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021–2030, také nazývaná Strategie 2021+). Na tyto Strategie od té doby do velké míry navazují přijímané každoroční akční plány pro rovnost (dříve zmíněné Priority a postupy vlády při prosazování rovnosti mužů a žen, které jsou dnes Zprávami o plnění zmíněných Strategií) a i další dokumenty, např. Akční plány pro vyrovnání zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích (na léta 2016–2018 a 2019–2020) (Tojervnost 2023).

Aby bylo možné postavení političek efektivně podpořit skrze zmiňovanou legislativu rovných příležitostí a kontrolu rovného zacházení, bylo nutné zřízení

¹¹ Od roku 2019 byly aktualizovaná opatření Priorit a postupů vlády při prosazování rovnosti žen a mužů nahrazeny Akčním plánem pro rovnost žen a mužů, od roku 2021 jsou poté nahrazeny Implementační osnovou Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021–2030.

dostatečného institucionálního a personálního zabezpečení také v resortech jednotlivých ministerstev ČR. Proto byla v roce 2002 zřízena na všech ministerstvech tzv. gender focal points pozice (GFP). Jedná se o pracovníky, kteří jako rezortní koordinátoři a koordinátorky rovnosti žen a mužů mají prosazovat princip genderové rovnosti ve věcné agendě jejich resortů. Ačkoliv je implementace této pozice na jednotlivých ministerstvech různá, a není vždy efektivní, potenciál této institucionální struktury je nemalý. Kromě tří hlavních zmíněných orgánů, Odboru, Rady a GFP, se agendě genderové rovnosti a žen v politice částečně věnují i další orgány. Jedním z nich je Český statistický úřad (ČSÚ), který je klíčový pro monitorování situace a názorů české veřejnosti na genderovou problematiku. Díky jeho statistikám a pravidelným publikacím lze analyzovat společenské nálady i porovnat české prostředí se zahraničím (například skrze mezinárodní indexy rovnosti žen a mužů, kterým ČSÚ poskytuje statistiky). Dalším takovým orgánem je Úřad Veřejného ochránce práv neboli ombudsmana. Tomu byla agenda rovnosti přiřazena v roce 2009 při schválení již zmíněného antidiskriminačního zákona. Jeho funkcí je poté poskytování pomoci obětem diskriminace, provádění výzkumů a vytváření doporučení k prosazení rovného zacházení. Obecně je však efektivita tohoto orgánu silně ovlivněna osobností daného ombudsmana či ombudsmanky. Pro instituce územní samosprávy problematika není nijak systematicky ukotvena a všechny aktivity jsou aktivity jednotlivých krajů a obcí jsou dobrovolné. Stát se však snaží samosprávu k podpoře genderové rovnosti motivovat (např. Ministerstva vnitra) (Devine Mildorf, Hrdá, Hronková et al. 2021: 122-125). Závěrem také vhodné také zmínit nevládní sektor, zejména aktivity neziskových organizací a výzkumy ze sféry akademické. Pro efektivitu přijímaných politik a podporu společnosti je spolupráce nevládního sektoru a všech zmíněných státních institucí klíčová (Tojerovnost 2023).

1.2.3 Realita žen-političek České republiky

Po analýze institucionální a legislativní podpory žen v politice v českém prostředí se na první pohled zdá, že ženy jsou v politické kariéře podporovány. Při výzkumu je však nutné brát v úvahu zmíněnou historickou zkušenost ČR, která formovala i výchozí společenské prostředí. Navíc české ženy-političky samozřejmě taktéž ovlivňují vzpomínané faktory vstupu a uplatnění v politice. Výsledkem je realita, která je vůči ženám v české politice poměrně nepříznivá, což se odráží i na statistikách. Česká republika se v mezinárodně sestavovaných indexech rovnosti dlouhodobě umísťuje na spodních příčkách, a to právě i díky nízkému zastoupení žen v politice. V indexu rovnosti pohlaví (Gender Equality

Index), který sestavuje Evropský institut pro rovnost žen a mužů se ČR umisťuje až na 23. místě (z 27) a to právě díky indikátoru nerovnosti politické moci (EIGE 2023). V globálním indexu rovnosti sestavovaným Světovým ekonomickým fórem (WEF) se ČR umisťuje dokonce až na 101. místě ze 146, a to právě díky nerovnostem v politice (při analýze pouze indikátoru politické rovnosti je ČR dokonce až na 108. místě ze 146, čímž se stává po Kypru nejnižší umístěnou zemí v regionu Evropy) (WEF 2023: 11,18).

Proto při analýze vývoje účasti žen v české politice v letech 1989-2023 lze nadneseně říci, že ačkoliv zastoupení žen v politice s výkyvy pomalu stoupá, tento růst není vůči evropskému i světovému průměru dostatečný ani systematický. Na úrovni zastupitelstev měst a obcí množství žen kontinuálně lineárně roste (17,7 % zvolených žen v roce 1994 a 29 % v roce 2022), stejně tak v zastupitelstvech krajů (14,4 % v roce 2000 a 22,1 % v roce 2020). V Evropském parlamentu se poměr žen také zvyšuje (s mírným výkyvem v roce 2009), kdy v roce 2004 došlo ke zvolení 20,8 % žen a v roce 2019 33,3 %. Pro analýzu role žen je však nejdůležitější účast ve vysoké politice, ve které vývoj dosud není lineární. V Poslanecké sněmovně PČR se poměr zastoupení žen mezi lety 1996 a 2010 pohyboval okolo hranice 15 %, přičemž později došlo ke změně na hranici 20 %. Dnes je v Poslanecké sněmovně PČR žen 25 %, což je sice nejvyšší poměr v historii, avšak stále nedostatečný (např. při porovnání s teorií kritické masy, která očekává skutečný vliv žen na politickou kulturu a podporu vyššího zastoupení žen v politice až od 30 % zastoupení žen). V Senátu PČR situace také není lineární, je dokonce ještě více nahodilá než v případě PSP ČR. Zastoupení žen v Senátu PČR dlouho oscilovalo okolo hranice 11 %, dnes došlo k posunutí této hranice přibližně na 20 %. Ve vládách ČR je pak poměr jmenovaných žen ještě menší než ve funkcích volených (Fórum 50 % o.p.s. 2023a). Exekutivní pozice ženy zastávaly a stále zastávají spíše nahodile a jejich zastoupení fluktuuje i během volebních období. Na vládní úrovni tedy neexistuje jasný trend zastoupení žen – existuje však horizontální segregace podle pohlaví, kdy jsou ženy na ministerských pozicích často dosazovány do „slabších“ resortů¹² (Šprincová, Adamusová 2014: 33).

Důvody, proč se ženy nedostávají na vysoké politické funkce a nezastávají takové role jako jejich mužští kolegové, byly analyzovány již mnoha sociologickými studiemi. Ty za hlavní příčiny označují zejména vliv českého volebního systému a politických stran.

¹² Rozdělení na „slabé“ či také „měkké“ resorty, které zpravidla souvisí se stereotypní pečovatelskou rolí žen práce více rozvádí v kapitole 1.1.2.

Ačkoliv jsou v ČR ženy voleny do zastupitelských orgánů převážně poměrným volebním systémem¹³, který je vůči možnosti zvolení žen příznivější, důležité jsou i jeho další charakteristiky. Relevantní je velikost jednotlivých volebních obvodů, a to zejména skrze počet mandátů, který v nich každá politická strana získává. Čím menší je pak daný volební obvod¹⁴ a tedy i šance každé politické strany získat velký počet mandátů, tím menší většinou mají politické strany tendenci nominovat na volitelná místa svých kandidátek ženy. Do sestavování kandidátek (a tedy i umístování žen) se totiž typicky promítá hned několik faktorů – vnitrostranické zájmy a centralizace dané strany, snaha o získání co největší volební podpory, ale také ideové zaměření. Levicové strany na svých kandidátkách ženy častěji umísťují na vyšší pozice, proto je také častým důsledkem jejich volebního úspěchu i nárůst množství žen v politice. Českým specifikem je také tzv. efekt Moravy, která je oblastí, kde je velká část populace nábožensky založena a kde se nachází vysoká preference tradičního modelu rodiny a rolí žen a mužů. Díky této specifické regionální politické kultuře je na Moravě zastoupení žen na stranických kandidátkách podstatně nižší.

Při analýze nastavení současného volebního systému lze říci, že je pro vyšší podíl žen v politice relativně vhodné. Pro zvýšení počtu žen v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR by pak bylo podle odborníků dobré zejména zvětšit volební obvod na jeden pro celou republiku a také zvýšit počet preferenčních hlasů (Rakušanová 2004: 77-84). Právě preferenční hlasy se ukázaly ve volbách do PSP ČR v roce 2021 jako velmi efektivní způsob, jak do vysoké politiky dostat ženy umístěné na jinak nevolitelných pozicích kandidátek¹⁵ (Zakroužkuj ženu 2021). Ženy díky nim mohly snadněji prorazit tzv. skleněný strop, neviditelnou bariéru, která jim brání dostat se na rozhodovací funkce (Rakušanová 2004: 28).

Zvolení zatím největšího počtu žen do PSP ČR nepochybně ukazuje na potenciální společenskou změnu a možný vznikající tlak voličů na politické strany k nominaci více žen (a na vyšších místech kandidátky). Podobná očekávání však vznikla v ČR již v roce 1998, kdy byly v parlamentních a senátních volbách díky preferenčním hlasům zvoleny Vlasta

¹³ Výjimkou jsou volby senátní, do kterých se volí většinovým volebním systémem v jednomandátových volebních obvodech.

¹⁴ Za typické příklady malých volebních obvodů jsou považovány Karlovarský a Liberecký kraj. Jejich volební systém funguje téměř jako většinový, a to právě díky jejich velikosti.

¹⁵ Zvolení kandidátek také částečně pomohla iniciativa Zakroužkuj ženu, která voličům vysvětlovala důležitost zastoupení žen v politice. Také díky ní nominované ženy získaly 1,2 milionu preferenčních hlasů (o 87 % více než v předchozích volbách) a došlo k nárůstu zastoupení žen v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (Zakroužkuj ženu 2021).

Parkanová a Zuzana Roithová (Havelková, Křížková, Linková et al. 2006: 34). Podle průzkumů veřejného mínění kritika nízkého zastoupení žen v politice v té době kontinuálně rostla (v roce 1991 kritiku vyjádřilo 61 %, v roce 1995 75 %, a v roce 2004 pak 76 % procent dotazovaných), což se však nakonec v samotném navýšení zastoupení žen v politice příliš výrazně neodrazilo (Rakušanová 2004: 67). Došlo však ke dvěma viditelným reakcím: V roce 2000 byla poslankyní Janou Volfovou založena Stínová vláda žen, jakožto kritická odpověď na nepřítomnost žen v tehdejší vládě (a mimo jiné na výrok tehdejšího premiéra Miloše Zemana, že dosud nenašel ženu, jež by mohla zastávat místo v jeho vládě). V roce 2004 poté došlo k pokusu o ustanovení politické strany Rovnost šancí, která na nízké zastoupení žen v politice upozorňovala (Rakušanová 2006a: 14).

Politické strany si viditelné nespokojenosti populace v té době rovněž začínají všimnout, proto také dochází ke vzniku různých opatření uvnitř těchto stran, zejména k zakládání ženských organizací¹⁶. Jejich primárním účelem je tzv. síťování, tedy setkávání a podpora mezi političkami dané politické strany či hnutí. Často však také podporují zájem žen a dívek o politiku, popř. vzdělávají ostatní členy (a příznivce) dané strany¹⁷ o podpoře rovných příležitostí. Některé politické strany také vyjádří podporu zvýšení zastoupení žen v politice skrze tzv. pozitivní akce, a to skrze přijetí dobrovolných genderových kvót. Jednou z nich je Sociální demokracie (tehdy ČSSD), která zavede stranické kvóty pro ženy skrz stanovení minimálního počtu žen v orgánech strany¹⁸ a později dokonce 40 % kvótu na zastoupení žen na svých kandidátkách (nakonec však podporu kvót v roce 2019 úplně opouští). Další politickou stranou je Komunistická strana Čech a Moravy, která sice formálně kvótní systém neuplatňuje, avšak vydává pro každé volby tzv. závazné doporučení pro zastoupení žen na kandidátních listinách. Nejvýrazněji je pak dlouhodobě pro podporu zvýšení zastoupení žen v politice i skrze kvóty Strana Zelených, která si genderové kvóty ukotvuje ve svých stranických stanovách již v roce 2006 (Šprincová 2022: 11-21). V roce 2009 poté nominuje na funkci ministra pro lidská práva a národnostní menšiny nestraníka Michaela Kocába, která vytvoří návrh volebního zákona, zavádějící

¹⁶ V průběhu let došlo ke vzniku mnoha různých ženských zájmových uskupení. Jsou jimi Sociálně demokratické ženy v SOCDEM (tehdy ČSSD), Sdružení žen KDU-ČSL, Fórum političek Strany Zelených, Dámský klub ODS, a také Pracovní skupina Rovné šance České pirátské strany. Řada dalších stran také spolupracuje s ženskými organizacemi mimo stranu/hnutí (Šprincová 2022: 17-18).

¹⁷ Vzdělávací programy určené pro členky organizuje např. KDU-ČSL či také v minulosti hnutí ANO (Šprincová 2022: 21).

¹⁸ Nastavení kvóty však bylo dlouhodobě kritizováno jako nevhodné, jelikož místo minimálně jednoho rezervovaného místa pro ženu vzniklo právě jedno „ženské místo“, o které mohly političky usilovat. Jedná se tak o příklad tzv. tokenismu neboli falešné participace žen (Havelková, Křížková, Linková et al. 2006: 63).

zákonné kvóty pro vyšší zastoupení žen v politice. Jelikož však pár dnů po jeho představení rezignuje, je návrh opuštěn (Havelková, Křížková, Linková et al. 2006: 60-71).

Otázka schválení legislativních opatření ke zvýšení zastoupení žen v politickém rozhodování zůstává otevřenou dodnes¹⁹. Otevřeně o jejich přijetí dnes mluví i vládní dokumenty (Úřad vlády ČR 2021a: 37), které kritizují současný stav a snahy o zvýšení zastoupení žen v rozhodovacích pozicích označují za nedostatečné. Aby však mohlo dojít k přijetí legislativních opatření ke zvýšení zastoupení žen v rozhodovacích funkcích, je nutné vyvinout celospolečenský tlak na politické představitele²⁰ Podle průzkumů veřejného mínění však vyplývá, že podpora zvýšení počtu žen v politice v posledních letech klesá (v roce 2006 byla 79 %, v roce 2015 62 % a v roce 2021 pouze 39 %) (Hanzlová 2020; Gálová 2021) Stranické i legislativní kvóty jsou navíc českou veřejností vnímány ambivalentně (pro i proti jejich přijetí je dlouhodobě okolo 40-50 % společnosti). Větší část společnosti pak podporuje přijetí opatření ke změně společenských podmínek, typicky ve formě vzdělávání (informační a osvětové kampaně, kurzy a výuka ve školách). Tato tzv. měkká opatření, která mají za cíl proměnu společenských postojů a tím i zvýšení zastoupení žen v rozhodovacích pozicích se však v českém prostředí uplatňují již dlouho. A na vládních strategiích, průzkumech i na statistikách zastoupení žen v politice lze jasně pozorovat, že nejsou příliš efektivní (Úřad vlády ČR 2021a: 37-41). Pro zvýšení role žen v politice tedy bude pravděpodobně do budoucna nutné současný přístup českého státu změnit. K této změně postojů společnosti i státu mohou rovněž teoreticky přispět i současné diskuze o kvótách ve formě tzv. zipu (tedy pravidelného střídání mužů a žen) na čelních místech kandidátní listiny, které v posledních dnech otevřela Česká pirátská strana (Frouzová 2023).

1.3 Ženy v zahraniční a bezpečnostní politice

Předchozí analýza nastínila, co obecně ovlivňuje vstup žen do politiky, a co významně ovlivňuje političky v českém politickém prostředí. Nyní se práce zaměří přímo na specifickou oblast zahraniční a bezpečnostní politiky, a na postavení žen v ní. Jak již bylo dříve zmíněno, zahraniční a bezpečnostní politika jsou odvětvími, která jsou označována za tzv. silné a bývají tradičně obsazována muži. Ženy jsou v politice oproti tomu spojovány se „slabšími“ humanitními resorty, které řeší primárně politiky péče a jsou vnímány jako

¹⁹ V roce 2015 otázku přijetí opatření ke zvýšení účasti žen v politice opět otevřelo Ministerstvo vnitra, avšak navrhovaná novela volebního zákona byla vládou ČR zamítnuta (Úřad vlády ČR 2021a: 37).

²⁰ Taková změna by totiž pravděpodobně proběhla novelizací volebního zákona, na kterém se ale musí většinou shodnout Poslanecká sněmovna i Senát PČR (Česká republika 1993a).

méně prestižní. Pokud má žena ambici obsadit prestižnější zahraniční či bezpečnostní pozici, musí tak překonat nejen primární genderový stereotyp, že ženy se do politiky nehodí, ale i ten, že ženy se mají věnovat primárně oblasti rodiny a péče o ni. Žena-politička, která tyto genderové konstrukce překoná, a dostane se na takovou pozici, pak musí své působení na daném místě často obhajovat. Proto také političky v těchto funkcích, které jsou vnímané jako „méně vhodné“ pro ženy, mnohdy zdůrazňují své znalosti a zkušenosti z daného oboru (Rakušanová 2004: 50). Právě silná odbornost (původní profese, vzdělání a další zkušenosti) je totiž typicky považována za klíčový zdroj důvěry, že mohou predominantně mužské funkce zastávat. Je však také jistou bariérou, jelikož ženy mají tendenci být samy k sobě a svým schopnostem velmi kritické (mají dlouhodobě nižší politickou sebedůvěru) a mohou se proto rozhodnout o zahraniční a bezpečnostní pozice vůbec neusilovat²¹ (Rakušanová, Václavíková-Helšusová 2008: 19-21). Tyto resorty tak zůstanou díky nízkému zastoupení žen dlouhodobě strukturovány muži. Političky, které funkci v zahraničních či bezpečnostních politikách přece jenom získají, se pak musí přizpůsobit tomuto mužskému prostředí, což vede k tomu že se např. v médiích prezentují primárně v roli politika, nikoli v roli ženy. Snaha žen obstát v mužském politickém prostředí se dá považovat za akt racionální volby (Rakušanová 2003: 2), v extrémních případech však díky tomu političky mohou získat tzv. syndrom včelí královny, kdy odmítnou podporovat v úspěchu další ženy (Staines, Tavis, Jayaratne 1974). Na základě těchto poznatků lze tedy očekávat, že uplatnění žen v zahraničních a bezpečnostních pozicích a jejich celková role pravděpodobně nebude vysoká.

1.3.1 Ženy v Parlamentu ČR

Za instituce, které přes své omezené výkonné pravomoci spoluvytváří českou zahraniční a bezpečnostní politiku, lze bezpochyby označit Poslaneckou sněmovnu a Senát Parlamentu ČR, a to zejména skrze jejich čelní představitele, výbory, komise a stálé delegace. Ženy, které se tohoto procesu chtějí účastnit musí přirozeně nejdříve projít procesem poslaneckých či senátních voleb, což s sebou nese mnohá již dříve zmíněná úskalí. Poté, co se stanou poslankyněmi či senátorkami však proces nekončí. Pro členství ve výborech a komisích, které se zabývají zahraniční a bezpečnostní oblastí musí být podle jednacího řádu navrženy poslaneckým klubem.²² Toto rovněž platí pro kandidátky na předsedkyně či

²¹ Zde se nachází silný kontrast s muži-politiky, pro které je mnohem běžnější získávat pozice v oblastech nesouvisějících s jejich profesí a znalostmi (Rakušanová 2004: 42).

²² Tento návrh je poté předáván volební komisi a schvalován Poslaneckou Sněmovnou či Senátem podle přílohy 2 Volebního řádu jednotlivých komor Parlamentu ČR.

místopředsedkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Kandidátky na předsedkyně či místopředsedkyně Senátu a na předsedkyně výborů a komisí obou komor pak mohou nominovat i jednotliví poslanci či senátoři (Česká republika 1995b; Česká republika 1999a). Možnost uplatnění žen v těchto zahraničních či bezpečnostních pozicích se tedy v parlamentním prostředí do značné míry odráží od daného politického klubu.²³

1.3.2 Ženy na Ministerstvu zahraničních věcí ČR

Hlavní roli ve formování zahraniční politiky přirozeně zastává Ministerstvo zahraničních věcí České republiky (MZV ČR) a jeho zaměstnanci a zaměstnankyně. Jak již bylo dříve zmíněno, oblast zahraniční politiky a diplomacie byla a do značné míry stále je celosvětově převážně mužským světem. Možnost prosadit se v tomto odvětví se ženám formálně otevřela až v posledních několika desetiletích, kdy se diplomatické sbory profesionalizovaly a mezinárodně se začalo prosazovat téma genderové rovnosti. Vliv účasti žen na zahraniční politice zemí se brzy ukázal na efektivitě a výsledcích zahraničních jednání. Podle výzkumů účast žen totiž o 20 % zvyšuje pravděpodobnost, že domluvené mírové smlouvy budou platit minimálně dva roky, a je dokonce o 35 % pravděpodobnější, že budou platné alespoň let patnáct. Provedené studie se však neshodují na tom, zda je to pouze v důsledku genderu. Mnohem více poukazují na vliv odlišné životní zkušenosti žen (tzv. gender gap), které mohou potenciálně způsobovat jejich větší mírumilovnost a menší ochotu uchylovat se k vojenským intervencím. Ženy jsou také označovány za ty, které se při jednáních více snaží o dosažení kompromisních řešení, muži se oproti tomu snaží v jednáních „zvítězit“ (Fellegi, Kočí, Benešová 2022: 431-435). Rozdíl se může projevit i díky procesu socializace, kdy jsou dívky často od dětství vedeny k jiným hodnotám než chlapci (dívky dostávají na hraní panenky, chlapci vojáčky) (Borčany 2017: 3).

A ačkoliv neexistuje jednoznačná shoda na tom, zda ženy „obohacují“ zahraniční politiku o nová témata a úhly pohledu, jejich participace je již z principu nutná, aby mohly být politické diskuze považované za plnohodnotné a legitimní. Kromě mírových jednání studie také mluví o pozitivním vlivu, který má posílení role žen v rozhodovacích procesech na oblast bezpečnosti státu, rozvoj a hospodářskou situaci, na snížení míry korupce a na posílení stability a demokracie (Janebová 2020: 5). Na tento efekt rovněž poukazovala

²³ Proces nominace politickým klubem na danou pozici ovlivňují jednak interní vyjednávací týmy jednotlivých politických stran a také předsedové politických klubů, kteří podle stranické hierarchie, zásluhovosti, kvalifikace a dalších vnitrostranických zájmů poté nabízejí na základě dohody tyto posty zvoleným poslancům či senátorům (Beran 2023).

první ministryně Spojených států a významná diplomatka českého původu, Madeleine Albright (viz úvodní citát bakalářské práce).

Tématem postavení žen ve vnějších vztazích se v posledních letech začala aktivněji zabývat i ČR, a to zejména po roce 2015, kdy ve své Koncepci zahraniční politiky formulovala, že: „ČR bude rovněž usilovat o celosvětové posílení postavení žen ve společnosti. Ačkoli tato podpora bude zpravidla součástí obecné podpory lidských práv, bude se ČR touto agendou aktivněji profilovat v rámci OSN, neboť ji pokládá za závažný celosvětový problém, který nelze redukovat na otázky lidskoprávní či rozvojové. ČR se zvláště zaměří na otázky spojené s účastí žen na veřejném životě“ (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2015: 9). Genderová rovnost a posílení postavení dívek je také zmíněna jakožto průřezová priorita ve Strategii zahraniční rozvojové spolupráce ČR na roky 2018–2030 (Devine Mildorf, Hrdá, Hronková et al. 2021: 81-82).

Prostředí české zahraniční politiky, zejména pak diplomacie, však zůstává místem, které je uzpůsobeno primárně mužům. Získání vysoké pozice v diplomacii je pro ženy velmi obtížné, jelikož při svém kariérním postupu čelí již zmíněnému skleněnému stropu. Tím jsou nejen genderové stereotypy, ale i tradiční role žen jako primárních „pečovatelek“ v rodině. Skloubení pracovního a rodinného života je totiž pro ženy v diplomatické profesi extrémně komplikované ne-li dokonce nemožné. Pro zmírnění této pracovní náročnosti jsou v české míře omezeně používány nástroje flexibility práce, zejména možnost částečných úvazků. Některým zaměstnancům MZV ČR je na nižších pracovních pozicích také dovoleno používat tzv. flexitime (pružnou pracovní dobu), popř. kombinovat práci z domova a kanceláře (home office), tato možnost však formálně není nabízena (Dopita, Kočí, Mildorf 2020: 19-20). Problémem, který ženám až do roku 2014, kdy došlo k novele zákona o zahraniční službě, rovněž významně ztěžoval možnost diplomatické služby, bylo těhotenství. Těhotné zaměstnankyně MZV se totiž musely nejpozději v sedmém měsíci těhotenství vrátit do ČR a nastoupit na pozici v ústředí, kterou pak měly po návratu z mateřské garantovanou. Pokud diplomatka toto zhoršení pracovní pozice odmítla a zůstala na pozici v zahraničí, byla nucena hradit si prakticky veškeré náklady na zdravotní péči a život v zahraničí sama²⁴ (Česká republika 2017). Ačkoliv došlo v této oblasti ke změně, vstřícnost MZV vůči rodičům vracejícím se z mateřské či rodičovské dovolené dodnes ukazuje absence jakýchkoliv adaptačních či podpůrných programů. V roce 2013

²⁴ Těhotné zaměstnankyni nebyly nahrazeny náklady preventivní péče v těhotenství, náklady porodu v zahraničí nad cenu letenky zpět do vlasti ani náhrady životních nákladů v zahraničí. Zaměstnankyně musela až do doby návratu do práce přestat užívat přidělený služební byt (Dopita, Kočí, Mildorf 2020: 21-22).

také sice došlo ke vzniku dětské skupiny, přístupné i zaměstnancům MZV, kapacitou je však silně nedostačující a poměrně drahá. Obtížnost zajištění péče a vzdělání pro děti diplomatek v zahraničí je rovněž jedním z důvodů, proč ženy české diplomacii buď neusilují o pozici v zahraničí vůbec, popř. proč odkládají kariéru až do doby, kdy jsou děti starší (proto je většina velvyslankyň v průměru o deset let starší než jejich mužští kolegové). Prakticky neudržitelná je pak pozice diplomatů-rodíčů, kteří o děti pečují sami jako samoživitelé.

Kromě analýzy postavení diplomatek je rovněž důležité poukázat na roli osob, které diplomaty a diplomatky zaměstnané MZV doprovázejí na zahraniční mise. Jejich status je totiž přímo navázán na status vysílaných diplomatů či diplomatek, což se projevuje mimo jiné i v otázce důchodového pojištění (Dopita, Kočí, Mildorf 2020: 27-38). To si byly tyto osoby nuceny v řadě zemí nuceny hradit samy, a to až do roku 2017, kdy jim novelou zákona o zahraniční službě začalo MZV přispívat na dobrovolné důchodové pojištění (Česká republika 2017). A jelikož doprovázející osoby díky opakovaným zahraničním výjezdům často vypadávaly z trhu práce, jejich nárok na starobní důchod dnes může být velmi nízký (na úrovni životního minima), nebo dokonce vůbec žádný. Doprovázející osoby se tak dostávají do zranitelného postavení, kde jsou kvůli opakovanému přerušování své kariéry a změny místa pobytu ohroženy chudobou. Situace se navíc může ještě více zkomplikovat v případě rozvodu či smrti partnera. Často se tak stává, že zejména manželé vysílaných diplomatek ztrácejí ochotu doprovázet partnerky na zahraniční misi, a častěji zůstávají doma a pokračují ve své kariéře, popř. i výchově dětí. Díky tomu roste množství diplomatek, které jsou na zahraničních misích samy, a často tak čelí izolaci a také například komplexu viny z toho že netráví více času se svými dětmi. Všechny tyto problémy, které s sebou diplomatická služba přináší, jsou pak mnohdy příčinou horších partnerských vztahů diplomatek, kdy často dochází k rozvodům, popř. ženy žijí úplně bez partnera (Fellegi, Kočí, Benešová 2023: 223-226).

Ačkoliv se prostředí MZV nezdá být otevřené ženám na vysokých pozicích, podle průzkumů mezi ženami aktivně působícími v české zahraniční politice se situace vyvíjí dobrým směrem²⁵ (Fellegi, Kočí, Benešová 2022: 450-452). Tento optimismus je však spíše iluzorní. V průběhu posledních let byly resortem MZV provedeno několik genderových auditů (které nebyly stejně jako další mnohá data a informace zveřejněny), ze

²⁵ Je však nutné podotknout, že tyto ženy během provedených průzkumů při hodnocení často srovnávaly dnešní prostředí diplomacie s 90. léty, která byla v přístupu vůči ženám ještě mnohem více nehostinná.

kterých nevzešla žádná opatření pro zvýšení rovných příležitostí (Doláková 2021). Došlo také ke zřízení pozice rezortního koordinátora agendy rovných příležitostí (gender focal point), ta však byla obsazena juniorním pracovníkem a je rovněž hodnocena jako neefektivní (Úřad vlády ČR 2022: 30). Významnou překážkou, která pak pravděpodobně znemožňuje kontrolu a pravděpodobně zpomaluje postup žen v zahraničních pozicích, jsou rovněž netransparentní výběrová řízení do vedoucích pozic na MZV, a tzv. politické nominace diplomatů (Šůsová 2022:7).

1.3.3 Ženy na Ministerstvu obrany ČR

Ministerstvo obrany ČR je institucí, která společně s Armádou ČR formuluje většinu české bezpečnostní politiky. Právě otázka zajištění bezpečnosti je zvláště v kontextu dnešní bezprecedentní válečné agrese Ruska na Ukrajině jednou z nejdůležitějších funkcí českého státu (Úřad vlády ČR 2023). Ministerstvo obrany ČR (MO) si je této skutečnosti dobře vědomo, proto na začátku konfliktu stejně jako další státy okamžitě převzalo iniciativu a začalo Ukrajinu v její obraně proti agresorovi významně vojensky podporovat. Tento přístup Ukrajincům a Ukrajinkám v jejich boji nepochybně pomohl. Dnes, po více než roce války, se však ukazuje, že se pomoc českého státu příliš nesoustředí na všechny doprovodné jevy, které válku provází. Rusko-ukrajinská válka má totiž silný genderový podtext, který není patřičně reflektován, a to jednak ve formě válečného sexuálního násilí, ale také přístupu společnosti k ukrajinským uprchlíkům, kterými jsou zejména ženy s dětmi. Ti čelí mnoha bezprostředním ohrožením, jakými jsou zejména různé druhy vykořisťování, také známé jako obchody s lidmi. Ohrožení sexuálním, pracovním či jiným vykořisťováním ukrajinských uprchlíků je dnes opomíjeným tématem a to, přestože se přímo jedná o problematiku, kterou upravuje mnoho mezinárodních dokumentů (typicky například již zmiňovaná Pekingská akční platforma a na ni navazující rezoluce RB OSN č. 1325 o ženách, míru a bezpečnosti, WPS) (O'Sullivan, Krulišová 2023: 622-623, 640-642). Nutnost vnímat roli žen v bezpečnostním prostředí je tak důležitější než kdy jindy, což si dlouhodobě uvědomuje i české MO.

Tento resort se oblastí rovných příležitostí žen a mužů věnuje již od roku 2000 (také v návaznosti na přijetí zmíněné rezoluce WPS), systematicky pak od roku 2002. V té době jsou ministerstvem schváleny Priority a postupy resortu MO při prosazování principu rovných příležitostí (které jsou aktualizovány každý výcvikový rok) a také vzniká pracovní místo rezortní koordinátorky agendy rovných příležitostí (gender focal point). Velký podíl na podpoře žen na MO má i osoba tehdejšího ministra obrany, Jaroslava Tvrdíka, na

základě jehož rozkazu (RMO), je nařízeno Prosazování principu rovnosti mužů a žen v působnosti Ministerstva obrany. K implementaci tohoto rozkazu také později vychází služební pomůcka (Pers-51-1, Rovné zacházení s muži a ženami) a rovněž je zřízena pracovní skupina, která má problematiku rovného zacházení s muži a ženami v rezortu Ministerstva obrany prosazovat (Ministerstvo obrany ČR 2023c). K dalšímu vývoji pak dochází v letech 2009 a 2010, kdy ČR začíná aktivněji finančně přispívat realizaci zmiňované rezoluce WPS a vyslovuje podporu účasti žen v zahraničních vojenských operacích. Cílem této rezoluce je pak nejen zvýšení účasti žen na rozhodovacích procesech konfliktů (zejména pak jejich prevence a postkonfliktní rekonstrukce), ale také zabránění porušování práv žen (typicky skrze sexuální násilí). Průlomové je pro roli žen v české bezpečnostní politice z hlediska přijatých strategických dokumentů období po roce 2015 (Benešová, Havelková, Havlíková et al. 2016: 134-137). V roce 2015 totiž MO přijme resortní Akční plán k zmiňované rezoluci č. 1325 WPS. Z hlediska obsahu se sice jedná spíše o deklaratorní dokument, ukazuje však výraznou snahu ministerstva o podporu žen v bezpečnostní politice (Ministerstvo obrany ČR 2015). Na tento dokument navíc v roce 2017 naváže první vládou schválený národní Akční plán ČR k implementaci rezoluce WPS na léta 2017-2020 (NAP) (Úřad vlády ČR 2017). Jedná se sice o implementaci rezoluce až po dlouhých sedmnácti letech (což názorně ukazuje důležitost problematiky v očích vrchních českých politických představitelů a veřejnosti), ČR je však první středoevropskou zemí a 64. na světě, která tak učiní. Hlavní motivací, která politiky pravděpodobně přiměla k jeho vytvoření, byla snaha ČR o získání členství v Radě OSN pro lidská práva (která byla i díky přijetí NAP posléze úspěšná), proto také při formulaci plánu nedošlo ke konzultaci s občanskou společností (zejména akademiky a neziskovými organizacemi). Tato skutečnost se projevila na obsahu plánu, jelikož se obdobně jako v případě resortního akčního plánu jedná spíše o obecnou deklaraci, které chybí vyjádření konkrétních opatření k provedení (O'Sullivan, Krulišová 2020: 535-539). Přesto je první NAP vnímán převážně pozitivně jakožto první systematická snaha a spojení několika klíčových resortů²⁶ k podpoře žen v bezpečnostní politice, která zvýšila povědomí o problematice i mezi veřejností (Devine Mildorf, Hrdá, Hronková et al. 2021: 76-78). Kontinuitu přijatého prvního plánu pak zajišťuje druhý NAP přijatý na léta 2021-2025, jenž v mnohém reflektuje kritiku, kterou první plán obdržel (Úřad vlády ČR 2020). K jeho vytvoření byla

²⁶ Kromě Ministerstva obrany ČR se na formulaci NAP podílí také české Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo vnitra, Policejní prezidium a Úřad Vlády.

přizvána skupina akademiků a organizací s výsledný plán je tak obsahem sice užší, ale zato konkrétnější a realističtější než jeho předchůdce. Jeho plnění je rovněž více monitorováno skrze každoroční reporty. Jedná se tak o mnohem „silnější“ dokument (byť obdržel částečnou kritiku kvůli svým nízkým ambicím), který ukazuje posun a sebereflexi tvůrců. Přesto je však stále zdůrazňováno, že jeho prosazení stále podléhá politické vůli a úsilí. Nepřípravenost a nedostatečnost této vůle a úsilí se však ukázala v loňském roce na zmíněné rusko-ukrajinské válce. Proto se očekává, že v nadcházejících letech bude tento strategický dokument v návaznosti na dnešní bezpečnostní realitu opět výrazně upraven (Devine Mildorf, Hrdá, Hronková et al. 2021: 79-80).

V rámci resortu MO lze tedy uzavřít, že ženy jsou v české bezpečnostní politice podporovány. Množství přijatých dokumentů navíc doplňuje zmíněná institucionální podpora, a to zejména ve formě pracovní skupiny a koordinátorky agendy rovných příležitostí, kterou dnes vykonává Bronislava Jonitová (Ministerstvo obrany ČR 2023e). Ta je ve srovnání s některými ostatními resortními koordinátory a koordinátkami (zejména ve srovnání s dříve analyzovaným resortem MZV ČR) dlouhodobě velice aktivní odbornicí, která i pomáhá o důležitosti problematiky informovat širokou veřejnost (např. formou přednášek na Univerzitě obrany v Brně a Vojenské akademii ve Vyškově) (Univerzita obrany 2023). Čeští akademici však obecně roli žen v bezpečnostní politice analyzují většinou jen okrajově²⁷ (Krulišová, Rychnovská 2020: 43-44).

1.3.4 Ženy v Armádě ČR

Válka a prostředí armády je celosvětově typicky považovaná za silně mužské prostředí. Ženy se bojů dlouhodobě nikdy majoritně neúčastnily, a to napříč prakticky všemi kulturami. Důvody, proč tomu tak je jsou dnes analyzovány mnohými autory, jelikož se ukazuje, že tomu v historii, tak vždy nebylo.²⁸ Přitom ženy byly a jsou schopnými bojovnicemi, což se typicky znázorňuje na příkladu Dahomejských bojovnic (čistě ženské bojové jednotky, která bojovala na konci 19. století v dnešním Beninu.). V českém prostředí se pak poukazuje na klasickou pověst o Dívčí válce nebo také na účast žen v husitských válkách. V dobách, kdy byl boj ženám zapovězen, bylo rovněž běžné, že ženy své pohlaví skrývaly, aby se bojů mohly zúčastnit (k tomu docházelo velmi často,

²⁷ Rolí žen v bezpečnostní politice se v českém prostředí zabývá pouze několik akademiků. Prakticky kompletně je pak problematika opomíjena v rámci bezpečnostní studií na českých vysokých školách (Krulišová, Rychnovská 2020: 43-44).

²⁸ Vědci dnes kupříkladu zjišťují, že se ženy v pravěku například účastnily lovu zvěře společně s muži a nebyly pouze sběračkami, jak se dlouho předpokládalo. (Česká televize 2023c).

například v Americké občanské válce Severu proti Jihu). Ukazuje se tak, že ženy i přes odlišnou výchovu a socializaci mohou být militantní. Za příčinu jejich absence v boji je pak obecně považována společenská organizace a byrokratizace války. Tyto ženy z války vyloučila jako jedinou skupinu, která může státu produkovat nové bojovníky a pracovníky. Muži jakožto pohlaví podílející se na reprodukci národa slabě, pak byli uvolněni k boji. K opětovnému zapojení žen pak docházelo v okamžiku, kdy byl celý národ v ohrožení a účast pouze mužů již demograficky k obraně státu nestačila (Kolářová, 2012: 45-47).

Velký posun rovněž proběhl mechanizací, a to zejména během druhé světové války, kdy se díky novým technologiím začaly pomalu stírat nejvýraznější biologické rozdíly mezi muži a ženami. Na ty bývá při zapojování žen do armády poukazováno do dnes, jelikož se jedná o nerovnost, kterou nelze fakticky překonat. Muži jsou skutečně průměrně vyšší, silnější a těžší než ženy, což se projevuje zejména při dlouhodobé chůzi vojska se zátěží²⁹. Ženy na takový výkon v bojových jednotkách musí oproti mužům vynaložit zhruba o čtvrtinu vyšší úsilí, což podle statistik silně zvyšuje rizika zranění (četnost zranění je podle statistik dvakrát vyšší, a dokonce osmkrát vyšší je riziko způsobení únavové zlomeniny a dalších zdravotních problémů). Proto dnešní armády tyto odlišnosti reflektují ve svých kritériích, a uplatňují na ženy a muže odlišné tělesné výkonnostní normy. Tento odlišný přístup, kdy jsou ženy *de facto* v armádě zvýhodňovány, je předmětem mnoha diskuzí a kritiky (mužů ale i některých žen). Ty poukazují na to, že v případě, že je po mužích i ženách vyžadována stejná výkonnost, jsou sice ženy více zdravotně ohroženy (což může ve výsledku znamenat i vyšší náklady na jejich zdravotní péči a delší dobu neschopnosti ke službě). Každé zmírnění fyzických nároků na přímé bojové nasazení však snižuje bojeschopnost dané jednotky. Armády každého státu toto „dilema“ dnes řeší různě, mnoho z nich tak kupříkladu až donedávna vůbec neumožňovalo ženám účast v bojových jednotkách. Nasazení žen v některých odbornostech je pak obvykle rovněž omezováno v případě těhotenství (Konrád 2007: 148-151). Pro zaměstnání vojáků je dále nutné vynaložit další náklady, zejména ve vojenském ústrojí vojáků (uniformy, boty apod.) a ve vybudování sociálního zázemí pro ženy. Tyto finance se přesto armádám většinou vyplatí, a to z důvodu odlišného sociálního chování

²⁹ Podle výzkumů je fyzická výkonnost trénovaných žen obdobná netrénovaným mužům. Ženy obecně dosahují menších hodnot při měření síly, vytrvalosti a rychlosti, naopak v otázce obratnosti dosahují vyšších hodnot než muži (Konrád 2007: 149).

žen. Ženy totiž podle statistik i přes výkon mateřské a rodičovské³⁰ absentují ve výkonu služby méně než muži. Vojákyňe mají také tendenci vykonávat službu déle, jsou méně náchylné k nezdravým zvykům (požívání alkoholu, drog a kouření) a více dbají o svoji životosprávu. Jsou taktéž považovány za obecně psychicky odolnější, jelikož páchají významně méně sebevražd než muži (Pernica 2007: 139-140). Podle výzkumů však ženy v armádě mohou čelit sexuálnímu obtěžování, což si uvědomuje i česká armáda a věnuje tomuto problému příslušnou pozornost (Ministerstvo obrany ČR 2002).

Armáda České republiky je jednou z několika obranných složek (dále poté Vojenská kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž), které zajišťují výkon vnější bezpečnostní politiky³¹ a jsou typicky spojovány s muži. České vojenské prostředí je však rovněž místem, kde má zaměstnávání žen poměrně dlouhou tradici. První vojačky se do armády dostaly již během druhé světové války na základě rozhodnutí tehdejšího velitele jednotky, podplukovníka Ludvíka Svobody. Ten začal ženy na vlastní odpovědnost přijímat do vojenských útvarů, vojákyně se tak nově začaly objevovat v různých vojenských pozicích³² a stávaly se vojínkami. Prvním bojem, kterého se pak (tehdy československé) ženy přímo účastnily, byla bitva u Sokolova 8. března 1943 (tedy na Mezinárodní den žen). Vojákyňe taktéž tvořily československé jednotky v někdejší Jugoslávii a v britské armádě a letectvu. Přímo problematice žen v armádě se český stát začal (skrže MO ČR) věnovat od roku 1995, když znovu začal růst zájem žen o vojenskou službu a ženy se postupně začaly stávat částí ozbrojených sil a získávat odborné funkce (především v letectvu) (Hřebíček 2006: 91-92). V roce 1999 je poté vytvořen zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, který jasně stanoví konkrétní kritéria pro vstup do armády. Díky němu tak české ženy získaly nejen možnost formálně zastávat jakoukoliv vojenskou odbornost, ale i neomezeně studovat na vojenských školách (Česká republika 1999b). Zájem žen o uplatnění ve vojenském prostředí od té doby začal poměrně konstantně růst, což nijak výrazně neovlivnila ani pozdější profesionalizace armády (a s ní

³⁰ Absence žen po dobu jejich těhotenství, mateřské a rodičovské dovolené se může stát problémem v okamžiku, kdy se například rozhodne o realizaci plošného opatření na zvýšení porodnosti a velké množství žen hromadně vojenskou službu přeruší. Armáda poté v takovém případě musí řešit, kdo je na jejich služební pozici po dobu nepřítomnosti nahradí (Konrád 2007: 151).

³¹ Na zajišťování vnitřní bezpečnosti se poté podílejí bezpečnostní a další sbory (jsou jimi Policie ČR, Hasičský záchranný sbor ČR, Celní správa ČR, Vězeňská služba ČR, Generální inspekce bezpečnostních sborů, Bezpečnostní informační služba a Úřad pro zahraniční styky a informace), které jsou organizovány Ministerstvem vnitra ČR (Česká republika 2003).

³² Ženy během druhé světové války zastávaly nejen funkce zdravotnic, telefonistek a radistek, ale stávaly se i odstřelovačkami, kulometnicemi, dělostřelkyněmi, tankistkami, bojovými pilotkami a nižšími velitelkami. Značný podíl na této angažovanosti žen měla i podpora tehdejšího Sovětského svazu (Hřebíček 2006: 91-92).

zrušení povinné základní vojenské služby mužů) (Hřebíček 2006: 105). Ta si také stanovila velmi ambiciózní cíl, a to dosáhnout do roku 2025 minimálně dvacetiprocentního zastoupení profesionálních vojáků v české armádě (Komárek 2014: 80).

Otevření vojenského prostředí ženám ukazuje proměnu, kterou ozbrojené síly na konci dvacátého století prodělaly. Důvodem, proč se armády postupně zmenšují a odborně specializují je změna charakteru války (někdy se hovoří o nových válkách 21. století či o postmoderní válce). Přímý boj, ve kterém jsou ženy fyziologicky nejvíce znevýhodněny, se totiž stává stále menší částí vojenských akcí. Dnes naopak dochází k nárůstu důležitosti strategií a taktik, kdy válka často probíhá i mimo frontové linie (což má také za výsledek velký počet civilních obětí). Rozdíl v pohlaví tak již není natolik důležitý, což se i promítá na tom, že v posledních letech začíná stále více států umožňovat ženám přístup do všech vojenských pozic, stejně jako česká armáda (Pernica 2007: 135-137). Ta tedy formálně ženám dovoluje, jak již bylo zmíněno, uplatnit se v jakékoliv hodnosti a odbornosti. Podmínkou je však splnění kritérií, která ženy musí splnit, aby mohly nastoupit na danou pozici. V případě průzkumných či bojových výsadkových skupin se povětšinou jedná o tak vysoké požadavky, že pro ženy prakticky není reálné stanovené podmínky splnit, a proto se jich na těchto pozicích nachází pouze minimální počet (Gazdík 2015). Armáda ČR navíc dlouhodobě nabízí svá volná služební místa spíše mužům (skrze oficiální značení pracovní pozice jako řidič, technik, lékař apod.), což může ženy již díky inzerovanému názvu zcela odradit (Armáda ČR 2023). Přesto však mají podle statistik ženy, které se rozhodnou přihlásit na danou pracovní pozici, často větší úspěšnost v přijímacích řízeních než jejich mužští kolegové (Tauberová 2023).

Důvodem je zřejmě poměrně vysoká motivace, kterou ženy s ambicí pracovat v armádě mají. Podle průzkumů ženy při rozhodnutí o vstupu do armády ovlivňuje směsice motivů, nejvíce je typicky uváděna potřeba seberealizace v zaměstnání. Práce v armádě ženám dále dává nejen dlouhodobou jistotu pracovní pozice, ale plyne z ní i dobré finanční ohodnocení, které je díky novele zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání v roce 2015 rovné s muži (až do této doby byly rozdíly v průměrných mzdách vojáků a vojáků na stejných pozicích poměrně markantní). Roli také hrají zajímavost a užitečnost vojenské služby, její praktické aspekty (sociální výhody a profesní příspěvky) a formálnost vojenské instituce (pořádek, kázeň či vojenské uniformy). Neméně důležité jsou pro vojákyně osobní motivy, kdy ženy pro vstup do armády může motivovat rodina (například účast bratra, otce či partnera dané ženy v AČR). Do vojenské služby se pak povětšinou hlásí

vysoce vzdělané ženy s vlasteneckým cítěním, které na službě láká nejen představa dobrodružství, ale i zvýšení fyzické kondice a získání nových odborných dovedností. Často se však rovněž jedná o ženy, které mají horší partnerské vztahy (jsou buď rozvedené či žijí úplně bez partnera) (Hřebíček 2006: 104-109).

Vojákyňe jsou dnes neoddělitelnou součástí českých ozbrojených sil, a to v mnoha různých hodnostech. Jejich zájem o vojenskou službu se navíc stabilně dlouhodobě zvyšuje a nárůst počtů uchazeček lze pozorovat i v dalších souvisejících obranných pozicích (kupříkladu ve studiu na vojenských školách či ve službě v aktivních zálohách) (Gazdík 2015). Obrana státu je tedy pro Češky a Čechy důležitá, což dokazuje i podstatné zvýšení množství uchazečů a uchazeček o vstup do armády bezprostředně po zahájení ruské invaze na Ukrajinu (Tauberová 2023).

1.4 Teorie feministické zahraniční politiky

V roce 2014 byla tehdejší ministryní zahraničních věcí, Margot Wallström, představena takzvaná feministická zahraniční politika (feminist foreign policy, FZP). Prvotní reakce okolí byly přinejmenším rozporuplné, dokonce i výsměšné (Thompson, Spogmay, Khokhar 2021: 1). Dnes, kdy stále více států (nejen) do své zahraniční politiky začleňuje „pro-ženské“ normy, je však situace podstatně odlišná. Přímo feministickou zahraniční politiku v různých formách již implementuje mnoho zemí po celém světě, podporují ji i mezinárodní organizace (UN WOMEN 2022). V roce 2021 dokonce došlo i ke vzniku Globální partnerské sítě pro feministickou zahraniční politiku, které se účastní přes třicet navzájem spolupracujících států a organizací (Thompson, Spogmay, Khokhar 2021: 1). A ačkoliv je samotný koncept feministické zahraniční politiky něčím novým, v akademické sféře byla zahraniční politika zkoumána feministickými analýzami již v 80. letech. Myšlenku feministické politiky také významně rozvinula již několikrát zmíněná rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1325 (2000) o ženách, míru a bezpečnosti, a další na ni navazující dokumenty (Aggestam, True 2020:157-159).

Samotná definice a teoretizace této politiky je však poměrně obtížná, jelikož si ji každý stát upravuje dle svých lokálních společenských podmínek. Zjednodušeně lze říci, že se jedná o „*konceptuální rámec pro mezinárodní vztahy, který se soustředí na sociální a ekonomický blahobyt marginalizovaných jednotlivců a komunit*“ (The Centre for Feminist Foreign Policy 2020). Zmíněný ambiciózní švédský model, také představil základní principy politiky, takzvaný seznam R – rights (práva), resources (zdroje), representation (zastoupení), research (výzkum), reporting (informování) a reach (dosah). První tři

reprezentují hlavní cíle politiky, zajištění stejných práv pro muže a ženy, financování podpory žen a zvyšování jejich zastoupení ve vedoucích pozicích. Zbylé tři se zaměřují na monitorování a vyhodnocování úspěšnosti politiky v daném prostředí, tedy na další R – realitu (Thompson, Spogmay, Khokhar 2021: 2-3). Další definicí, která byla akademiky představena, feministickou zahraniční politiku sice podrobněji ale stále velmi obecně a široce označuje za „*politiku suverénního státu, který definuje své styky s ostatními státy, stejně jako hnutími a dalšími nestátními aktéry, způsobem, který upřednostňuje mír, rovnost pohlaví a integritu životního prostředí. Tato politika zakotvuje, podporuje a chrání lidská práva všech, a usiluje o narušení koloniálních, rasistických, patriarchálních a převážně mužských mocenských struktur. Stát uplatňující tuto politiku dále vyčleňuje značné zdroje na dosažení této vize a na výzkum. Přístup feministické zahraniční politiky je veskrze koherentní a uplatňuje zmíněné hodnoty jak na domácí půdě, tak i společně s feministickými aktivisty, skupinami a hnutími v zahraničním prostředí.*“ (Thompson, Patel, Kripke, O'Donnell, 2020: 4)

Vzhledem k množství diskuzí, které momentálně probíhají, lze říci, že teorie a koherentní definice se stále ještě utváří. Přesto již tento koncept také začíná získávat obšírnou kritiku. Zmíněná existující vymezení jsou kupříkladu kritizována, jelikož nezahrnují otázku etiky (zejména etiky péče, která by podle autorů kritiky měla být teorií obsažena) (Aggestam, Rosamond, Kronsell 2019: 25-28). Kromě nejasné definice je kritice také podrobena různorodá efektivita praxe FZP jednotlivými státy (více viz následující část 1.4.1). Jiní autoři však upozorňují na to, že lpění na vymezení konkrétní univerzální definice může být ve výsledku spíše kontraproduktivní, a naopak by měly být přijaty různorodé politické reality (Cheung, Gürsel, Kirchner et al. 2021: 4). Většina se však shoduje na jádru feministické zahraniční politiky: spolupráce a inkluze při zajišťování bezpečnosti a odstraňování projevů nespravedlnosti a nerovnosti (včetně ale nikoliv pouze té genderové). Důraz je kladen na analýzu moci – kdo ji má a uplatňuje při rozhodování a komu se naopak moci rozhodovat nedostává a jaké to má implikace. Neméně důležitou součástí je také zpochybňování statutu quo, kdy to, co je považováno za normu, nemusí být nutně správné ani spravedlivé (Aggestam, True 2020: 152).

1.4.1 Zahraniční praxe

Aby bylo možné nastínit, jak by vypadalo přijetí teorie feministické zahraniční politiky v českém prostředí, je vhodné analyzovat již existující aplikace tohoto konceptu v jiných zemích. Seznam zemí světa, které dnes feministickou zahraniční politiku postupně

přijímají za svou, se stále rozrůstá, a to bez ohledu na geografické umístění či ekonomickou sílu dané země. První zemí, která celý koncept v roce 2014 představila, je již zmíněné Švédsko. Švédská feministická zahraniční politika byla jednou z nejvíce komplexních, která uplatňovala zmíněný seznam R. Feministický přístup je ve Švédsku pak rozšířen i na domácí politiku, ve které je zastoupení žen v politice jedním z nejvyšších na světě a kde se vláda označuje za feministickou (Government Offices of Sweden 2019). Naplňování cílů švédské feministické zahraniční politiky bylo poměrně úspěšné, a to i na půdě Rady bezpečnosti OSN. Za výjimku se pak považuje kritika státu za obchodování se zbraněmi v Saudské Arábii, zemi, která je vůči právům žen velmi restriktivní (ve světle této kritiky Švédsko později provedlo legislativní změnu v prodeji zbraní) (Thompson, Spogmay, Khokhar 2021: 2-4). Přesto však došlo v říjnu roku 2022 k opuštění teorie, a to převážně z důvodu změny švédské vlády (The Gender security project 2023).

Teorii FZP dále přijala Kanada v roce 2017, pod názvem Feministická mezinárodní politika pomoci (FIAP). Zaměřením se od švédského přístupu poměrně odlišuje, jelikož hlavním záměrem politiky je spíše rozvojová pomoc. Prosazení rovnosti žen a mužů je pak způsobem, jak naplnit své ekonomické záměry a bezpečnostní cíle (snížení chudoby a nerovnosti a budování prosperity). Tento přístup se však několik let po zahájení FIAP změnil, kdy v roce 2021 kanadští představitelé oznámili, že dojde k rozšíření zaměření i na diplomacii, obranu a obchod (Thompson, Spogmay, Khokhar 2021: 5-7). Tento ambiciózní závazek kanadské vlády však zatím nebyl příliš převeden do praxe, a to hlavně z důvodu přesměrování financí na řešení dopadu pandemie Covidu-19 a pomoci Ukrajině po ruské invazi (The Gender security project 2023).

Další zemí, která přijala FZP, bylo v roce 2018 Lucembursko. Za hlavní záměr jejich politiky představilo takzvané tři D – diplomacy (diplomacii), development (rozvoj) a defence (obrana). Do těchto tří oblastí se mají principy přijaté politiky nejvíce promítat, a to zejména skrze zvýšení sociálního a politického zastoupení žen a zajištění rovných příležitostí žen (Thompson, Spogmay, Khokhar 2021). Vliv přijaté politiky je dnes hodnocen jako pozitivní, byť bývá upozorňováno, že přijatá politika se nezaměřuje na oblasti obchodu či problém migrace (The Gender security project 2023).

K zemím uplatňující FZP se přidala v roce 2019 také Francie, a to skrze tzv. Francouzskou feministickou diplomacii. V té se Francie řídí třemi zásadami – comprehensive (komplexností), rights-based (právy) a gender-based (genderem), které se zavazuje zahrnout do „*všech francouzských diplomatických priorit, všech politických,*

ekonomických, diplomatických, kulturních a vzdělávacích akcí a do akcí v oblasti rozvojové spolupráce". A ačkoliv uplatnění FZP je ve francouzském prostředí zatím poměrně nedůsledné a k rozvoji dochází postupně (např. skrze stanovení rámce pro kontinuální monitorování pokroku), přijetí této politiky je důležité v kontextu Francie jako jednoho z pěti stálých členů Rady bezpečnosti OSN (Thompson, Spogmay, Khokhar 2021: 11-13).

Na začátku roku 2020 se do seznamu zemí uplatňujících FZP přidalo také Mexiko, a stalo se tak první zemí globálního jihu uplatňující tuto teorii. Cílem jejich politiky je „*odstranění genderových i strukturálních rozdílů a nerovností s cílem vybudovat spravedlivější a prosperující společnost*“ a to do roku 2024. Přijetí FZP je pro Mexiko výsledkem dlouhodobé, více než patnáctileté snahy společnosti o rovné zastoupení žen a mužů v domácí politice, které bylo dosaženo pouze nedávno zejména díky kvótám. Kromě zastoupení žen a genderové perspektivy je pro mexickou FZP klíčové řešení násilí na ženách. Násilí na ženách je totiž v Mexiku velmi rozšířené (více než 60 % žen starších 15 let bylo ve svém životě obětí násilí) společně s tzv. femucidou (vraždou žen kvůli jejich pohlaví) (Thompson, Spogmay, Khokhar 2021). Četnost násilí je v mexickém prostředí problémem i dnes, proto je uplatnění FZP hodnoceno jako poměrně rozporuplné.

V roce 2021 přijímá FZP také Španělsko, které se (podobně jako Francie) soustředí na feministickou diplomacii a multilaterální politiku, ve které užívá gender mainstreamingu. Důležité je pro Španělsko zejména praktická implementace FZP, a to skrze zavádění strukturálních reforem a důsledných koordinačních a monitorovacích mechanismů. Dosud je uplatnění španělské FZP hodnoceno pozitivně, je jí však částečně vyčítáno, že by mohla být i ambicióznější. Kromě Španělska se v roce 2021 k závazku přijmout FZP přidala i Libye, zatím však nedošlo k oficiální formulaci této politiky, a to z důvodu rozsáhlých protestů, které tuto teorii společně s dalšími politikami podporujícími ženy v politice označili za odporující islámským zásadám a právu šaría. Libyjská ministryně zahraničních věcí, která přijetí FZP oznámila, byla navíc zbavena funkce, proto je budoucnost přijetí této politiky Libyí spíše nejistá.

V minulém a tomto roce dosud přijalo (popř. vyslovalo závazek přijmout) feministickou zahraniční politiku překvapivě velké množství zemí – Libérie, Chile, Nizozemsko, Německo, Belgie, Kolumbie, Mongolsko a Skotsko. Jejich přístup k FZP pak často již reflektuje praxi ostatních zmíněných zemí, které ji přijaly dříve (The Gender security project 2023). Samotný efekt FZP na jejich politiku zatím nelze komplexně

hodnotit. Lze však očekávat, že množství zemí, které si uvědomují důležitost přítomnosti žen v zahraniční politice se bude do budoucna nadále zvyšovat, což může potenciálně vyústit v celkovou změnu mezinárodního politického prostředí.

1.4.2 Uplatnění v ČR a možné bariéry

Analýza žen v zahraniční a bezpečnostní politice v předchozí části ukázala, že v českém prostředí je postavení žen a mužů stále nerovné. Přestože existují instituce a legislativa, která se snaží o zlepšení této situace, ČR stále zaostává, což je jasně viditelné (nejen) při srovnání se státy, které již teorii feministické zahraniční politiky přijaly (Úřad vlády ČR 2021a: 37). Co by se tedy stalo, kdyby Česká republika FZP přijala?

Teorie feministické zahraniční politiky do značné míry vychází a obsahově se překrývá s dlouhodobými mezinárodními závazky, které již byly českým státem v minulosti přijaty (např. rezoluce WPS). Jedním z hlavních principů FZP je kupříkladu zvýšení zastoupení žen ve vrcholných (nejen diplomatických) funkcích, o čemž deklaruje snahu i ČR. Samotné přijetí feministické zahraniční politiky by tedy analogicky nemuselo minimálně z hlediska obsahu být v českém prostředí problémem. Otázkou je, zda by se mezi českými politiky a političkami k přijetí FZP našla vůle, a to i vzhledem k samotnému názvu. Slova jako feministický a feminismus jsou totiž stále pro mnohé české politiky a političky termíny, kterým se vyhýbají, a to i když třeba sami vyjadřují typicky feministické názory (Rakušanová 2004: 47-48). Českému státu se navíc, jak již bylo zmíněno, nedaří dodržovat ani vlastní strategické dokumenty, které vytváří státní instituce věnující se genderové problematice, natož naplňovat přijaté mezinárodní závazky, jakými je třeba zmíněná rezoluce WPS.

Tím se ukazuje, že bariérou pro přijetí FZP by byl nejen její název, ale také patrně nedostatečný zájem současných politiků a političek o genderovou problematiku, a tudíž i o FZP. Lze tedy cynicky říci, že i kdyby se potencionálně podařilo nalézt politickou vůli k přijetí teorie feministické zahraniční politiky, pravděpodobně by to s jejím naplňováním dopadlo obdobně jako s ostatními závazky ČR týkajícími se genderové problematiky a role političek v české zahraniční a bezpečnostní politice by se reálně nejspíše příliš nezměnila. Prioritou pro současné politiky a političky by tedy podle názoru autorky mělo být nejdříve splnění všech již deklarovaných závazků a poté až přijetí této politiky. Tak mohou české političky v zahraniční a bezpečnostní politice skutečně dosáhnout svého potenciálu a získat obdobné role, jaké dnes zastávají jejich zahraniční kolegyně.

Potenciál role političek v zahraniční a bezpečnostní politice navíc bude

pravděpodobně pouze narůstat, jak se bude FZP rozšiřovat do dalších zemí a možná i mezinárodních organizací (na půdě Evropského parlamentu dochází v posledních letech k debatám o možném přijetí feministické zahraniční politiky Evropskou unií) (Shelest, Gaber 2023: 11-14). Budou totiž vznikat takzvané „networks of women“, podpůrné sítě žen-političek, které si navzájem pomáhají (Government Offices of Sweden 2019: 24). Tento proces začíná probíhat již dnes, jednak vznikem již zmíněné Globální partnerské sítě pro feministickou zahraniční politiku a nedávno také zahájením iniciativy tzv. WomEn Diplomatic Network of the EU (WEDIN EU) (Shelest, Gaber 2023: 14). Právě potřeba účasti na tomto vývoji může být i motivací pro Českou republiku, aby splnila nejen své závazky a podpořila angažování žen v zahraniční a bezpečnostní politice, ale aby přijala i FZP za svou.

2 Empirická část

2.1 Metodologie

K zodpovězení stanoveného cíle byl bakalářskou prací vzhledem k vybranému tématu zvolen kvantitativní výzkum, který analyzuje zastoupení žen na zahraničních a bezpečnostních pozicích v čase (konkrétně od vzniku České republiky). Pro analýzu žen v zahraničních rolích se práce zaměří na zastoupení žen na Ministerstvu zahraničních věcí ČR a v Parlamentu ČR a jeho výborech. V analýze zastoupení žen v bezpečnostní politice se pak práce bude soustředit na Ministerstvo obrany a Armádu ČR. Práce se v analýze bude věnovat pouze političkám v centrální politice, a vzhledem k rozsahu práce nebude provádět analýzu českých političek v mezinárodních organizacích ani v institucích zajišťující vnitřní bezpečnost.

Metodologickým základem bakalářské práce je tedy analýza trendů, a to zejména skrze sběr a interpretaci sekundárních dat. Tato metoda byla prací zvolena zejména z důvodu rozsáhlosti a zaměření zvoleného tématu. Sbíraná data o počtech mužů a žen na jednotlivých analyzovaných resortech a pracovních pozicích jsou navíc snadno veřejně dostupná. Výjimkou je pak přístupnost dat o zastoupení žen v zahraničních úřadech ČR na Ministerstvu zahraničních věcí, které začalo statistická data o velvyslancích zveřejňovat velmi pozdě. Proto se tato práce na sběr dat zastoupení žen na vedoucích postech ve všech jednotlivých zahraničních úřadech ČR zaměří a vytvoří kompletní souhrnnou analýzu zastoupení žen v české diplomacii od roku 1993 do dnes.

Prací sbíraná data o zastoupení žen v Parlamentu ČR poté budou pocházet z

Digitální knihovny Parlamentu ČR, konkrétně vždy ze začátku daného volebního období. Při jejich interpretaci tedy bude nutné brát v potaz, že během volebních období mohlo docházet k určitým fluktuacím v počtech zastoupení (někteří členové či členky výborů mohli své členství měnit, rušit či naopak nově získávat) (Borčany 2017: 9). Data o podílu žen na Ministerstvu zahraničních věcí pak práce posbírání zejména z dat Českého statistického úřadu, který je ve svých publikacích Zaostřeno na ženy a muže společně s daty ostatních ministerstev analyzuje již od roku 2003. Data o ženách na Ministerstvu obrany a Armády ČR práce převezme z Kvantitativní genderové analýzy, kterou každoročně vydává přímo Sekce státního tajemníka Ministerstva obrany ČR.

Pro zodpovězení cíle bakalářské práce, identifikaci role žen v české zahraniční politice, pak práce kromě zmíněného zastoupení bude rovněž mapovat působení jednotlivých vybraných žen na těchto funkcích. K výběru konkrétních sbíraných dat, tedy analyzovaných političek, dojde zejména po srovnání úrovně a délky jejich politického působení. Interpretaci role zmiňovaných žen rovněž doplní výzkum názorů veřejnosti a médií. Pro výzkum názorů veřejnosti budou pak užita data z průzkumů veřejného mínění Centra pro výzkum veřejného mínění a Ústavu empirických výzkumů STEM.

Empirická část bakalářské práce se tedy nejvíce zaměří na tři proměnné, které poukazují na roli žen v zahraniční a bezpečnostní politice. Prvním sledovaným indikátorem bude počet zastoupení žen v zahraničních a bezpečnostních pozicích, druhým míra prosazení žen v jejich dosažených rolích a třetím důvěra veřejnosti vůči analyzovaným političkám.

2.2 Kvantitativní výzkum

V následující části se práce zaměří na míru zastoupení žen v zahraničních a bezpečnostních politikách ČR. Zkoumání vývoje zastoupení političek na různě vysokých funkcích v čase je totiž klíčové pro analýzu jejich role v těchto politikách. Při zkoumání počtů političek se pak na základě teoretické části práce vychází z předpokladu, že se jich v těchto politikách nebude nacházet mnoho. Čistě statisticky by přitom tato očekávání měla být kompletně odlišná. Podle statistických dat ČSÚ totiž ženy tvoří většinu absolventek oborů vysokých škol relevantních pro kvalifikaci v zahraniční a bezpečnostní politice³³ (ČSÚ 2022a: 170-174; ČSÚ 2022b: 11-14). Zájem žen o tyto obory navíc ukazuje mimo jiné i vysoký počet

³³ Český statistický úřad obory rozděluje do širších skupin, proto je obtížné určit konkrétní poměr absolventek a absolventů v oboru zahraniční a bezpečnostní politiky. Ženy však v průměru dlouhodobě tvoří většinu absolventů společenských věd, žurnalistiky a informační vědy, uměleckých a humanitních věd a oborů spojených s obchodem, administrativou a právem (ČSÚ 2022a: 171-174).

absolventek tzv. Diplomatické akademie, která připravuje budoucí diplomaty a diplomatky na práci v české zahraniční službě (Šůsová 2022: 6; Ministerstvo zahraničních věcí 2022a). Částečně odlišná je pak situace na vojenských školách, kde se nachází v průměru okolo 24-30 % studentek (Ministerstvo obrany ČR 2023e: 21). Přesto však lze říci, že existuje velké množství žen, které by se mohly potenciálně stát političkami v oborech zahraniční a bezpečnostní politiky díky svému vzdělání.

Otázkou je, zda si studentky tuto možnost kariéry uvědomují, jelikož většina relevantních oborů českých vysokých škol se přímo na otázku žen v politice příliš nezaměřuje (nabízí kupříkladu pouze volitelné předměty s touto tematikou). Příčinou nízkého zájmu univerzit o vyučování této problematiky je pak pravděpodobně skutečnost, že akademické prostředí je do značné míry utvářeno muži-akademiky, kteří toto téma oproti ženám natolik neakcentují. Počty akademiček a důraz na jejich podporu (např. skrze projekty jako je Databáze expertek Asociace pro mezinárodní otázky) sice v posledních letech rostou, přesto jich však je v rozhodovacích pozicích podstatně méně (Borčany 2017: 15-16). Výzkumnice zabývající se zahraniční a bezpečnostní politikou (zejména pak bezpečnostními studii) se totiž často setkávají s velmi obdobnými bariérami mužského prostředí jako ženy v politice. Dlouhodobým trendem pak je, že poměr počtu absolventek oproti absolventům vysokých škol klesá s vyšší náročností studia, kdy nejvíce žen studuje bakalářské a magisterské obory, na doktorské a další studium však už často nastupují muži, kteří se také po absolvování typicky stávají novými vyučujícími (Nyklová, Cidlinská, Fárová 2023: 11-16). Téma žen v českých zahraničních a bezpečnostních orgánech tak v českém akademickém prostředí zůstává často opomíjeno.

2.2.1 Zastoupení žen v Parlamentu ČR

Poslanecká sněmovna a Senát Parlamentu ČR jsou důležitými místy, kde dochází k artikulaci a reprezentaci zájmů státu, a to včetně zahraničních a bezpečnostních politik. Pro zahraniční politiku České republiky je pak velmi důležitá osoba předsedů těchto obou komor Parlamentu, která typicky plní zejména reprezentační funkci. Předsedové komor jsou pak společně s prezidentem a předsedou vlády nejvyššími ústavními činiteli. Postavení předsedkyně komory Parlamentu je rovněž z hlediska hierarchie politických činitelů nejvyšší funkcí, kterou české političky získaly, jelikož v českém prostředí od jejího vzniku nebyla žádná prezidentka ani premiérka (Borčany 2017:8). Tento nepřekonatelný skleněný strop však částečně prolomila na začátku roku 2023 kandidátka na prezidentku Danuše Nerudová, která se sice svoji kandidaturu neproměnila, stala se však první ženou,

kteřá v prezidentských volbách měla výrazný úspěch³⁴ (Homfray 2023). Potenciálních premiérek bylo v českém prostředí rovněž již několik (kupříkladu Miroslava Němcová ve volbách do PSP ČR v roce 2013), žádné z nich se však nepodařilo ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR dostatečně uspět³⁵ (Smiggels Kavková a Adamusová 2013).

Parlamentním komorám pak v historii České republiky předsedaly celkem tři ženy. V letech 1998-2000 byla předsedkyní Senátu PČR Libuše Benešová (z ODS), v letech 2010-2013 předsedala Poslanecké sněmovně PČR Miroslava Němcová (rovněž z ODS) a od roku 2021 do dnes předsedá PSP ČR Markéta Pekarová Adamová (z TOP 09). První dvě zmiňované se k zahraniční ani bezpečnostní politice příliš nevyjadřovaly, oproti tomu současná předsedkyně Poslanecké sněmovny PČR je i díky současné zahraničně-bezpečnostní situaci a nedávnému předsednictví ČR v Radě Evropské unie poměrně aktivní.

Formulací zahraniční a bezpečnostní politiky se v parlamentním prostředí kromě předsedů pak zabývají nejvíce parlamentní výbory (popř. komise a delegace). Ty jsou ustaveny vždy na začátku funkčního období, sestávají přibližně z 16-30 členů a mají jasně oborově vymezené pole působnosti (kupříkladu jednání o souhlasu s mezinárodními smlouvami či zákony, kontrolní činnost ozbrojených sil apod.). Kromě výborů jsou Parlamentem zřizovány rovněž komise a stálé delegace, které se častěji zaměřují na konkrétní instituce (např. mezinárodní organizace či jiné státní instituce). V Poslanecké sněmovně PČR se pak na oblast zahraniční politiky nejvíce zaměřují Zahraniční výbor a Výbor pro evropské záležitosti (dříve pod názvem Výbor pro evropskou integraci). Na bezpečnostní politiku se pak specializují Výbor pro bezpečnost a Výbor pro obranu (do roku 2006 původně sloučené v jednom výboru, který ještě krátce působil mezi lety 2010 a 2011). V Senátu PČR se na zahraniční a bezpečnostní politiku poté zaměřují Výbor pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost a Výbor pro záležitosti Evropské unie (PSP ČR 2023). Všechny tyto výbory bývají stabilně považovány za prestižní (společně s Ústavně právním, Rozpočtovým a Hospodářským výborem), proto je o možnost účasti v nich tradičně větší zájem a bývají tak častěji obsazovány muži (podle výzkumů častěji na ženy

³⁴ Kandidátek na prezidentku bylo v historii ČR několik, žádná z nich však nezískala výraznou politickou ani celospolečenskou podporu.

³⁵ Pravděpodobným důvodem neúspěšné nominace žen českými politickými stranami může být tzv. efekt skleněného útesu. Ten označuje situaci, kdy se ženy dostávají do vysokých politických funkcí až v momentě, kdy se daná politická strana ocitne v krizi a má malou šanci úspěchu ve volbách (Smiggels Kavková a Adamusová 2013).

místo ve výborech „zbyde“) (Rakušanová 2001: 96-97). Pro političky je pak mnohem běžnější účast v méně „prestižních“ výborech, které se povětšinou specializují na sociální politiku a vzdělávání (Vohlídalová 2015: 20-21).

V Zahraničním výboru PSP ČR (viz Graf č. 1) se s výjimkou období roku 2010-2013 nachází dvě až čtyři ženy. Během většiny volebních období se pak jedna či dvě z členek Výboru typicky dostávaly do místopředsednických funkcí, předsedkyní však dosud nebyla žádná poslankyně.

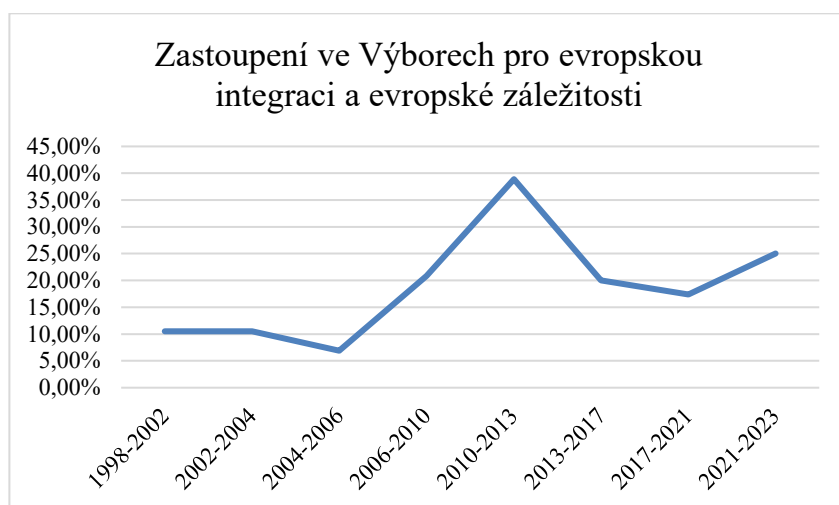
Graf č. 1: Zastoupení mužů a žen v Zahraničním výboru v letech 1993-2023

Zdroj: vlastní zpracování na základě statistických dat z PSP ČR

Ve Výboru pro evropské záležitosti (do roku 2004 nazýván Výborem pro evropskou integraci) PSP ČR je při srovnání se Zahraničním výborem žen částečně více (viz Graf č. 2). Patrný je nárůst zastoupení žen ve Výboru od roku 2006, kdy se na krátkou část tohoto období dokonce podaří poslankyni Kateřině Bursíkové Jacques (za Stranu Zelených) Výboru předsedat.

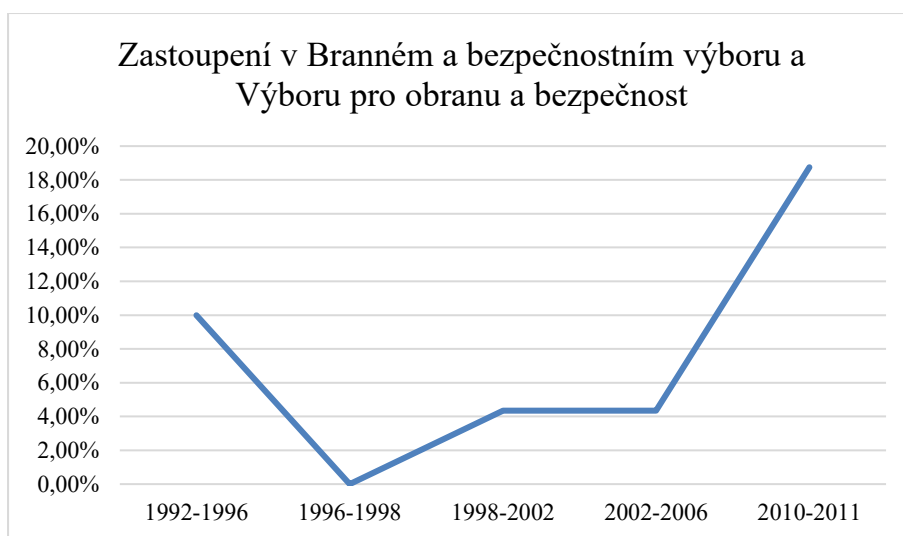
Graf č. 2: Zastoupení mužů a žen ve Výboru pro evropskou integraci v letech 1998-2004 a ve Výboru pro evropské záležitosti v letech 2004-2023

Zdroj: vlastní zpracování na základě statistických dat z PSP ČR

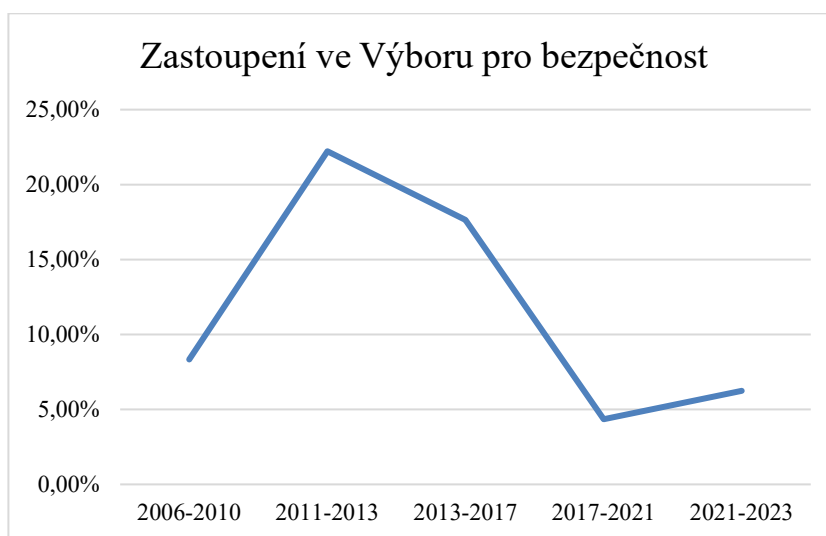
Politikou bezpečnosti a obrany se ve výborech Poslanecké sněmovny PČR pak podle statistik zabývá ještě menší množství žen než politikou zahraniční (viz Grafy č. 3, 4 a 5). Tato skutečnost je viditelná na zastoupení žen jak v původním Branném a bezpečnostním výboru (později přejmenovaným na Výbor pro obranu a bezpečnost), tak v dnešním odděleném Výboru pro bezpečnost a Výboru pro obranu. Lze sice opět pozorovat nárůst zájmu poslankyň o tuto agendu mezi lety 2010 až 2013, jinak se však množství členek v těchto výborech stabilně pohybuje mezi jednou a čtyřmi. Výraznou političkou, která se ve výborech aktivně angažovala a v letech 2017 až 2021 dokonce předsedala Výboru pro obranu, je současná ministryně resortu obrany, Jana Černochová.

Graf č. 3: Zastoupení mužů a žen v Branném a bezpečnostním výboru v letech 1992-1996 a Výboru pro obranu a bezpečnost v letech 1996-2006 a 2010-2011

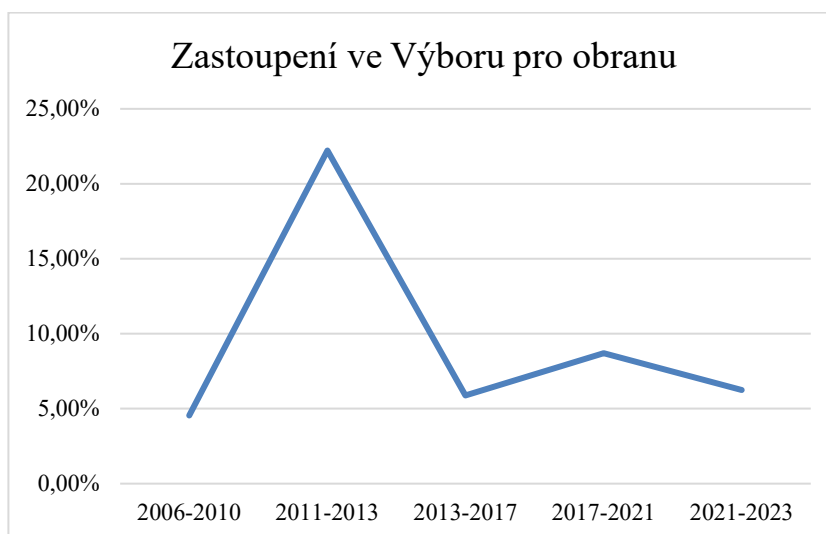
Zdroj: vlastní zpracování na základě statistických dat z PSP ČR

Graf č. 4: Zastoupení mužů a žen ve Výboru pro bezpečnost v letech 2006-2010 a 2011-2023

Zdroj: vlastní zpracování na základě statistických dat z PSP ČR

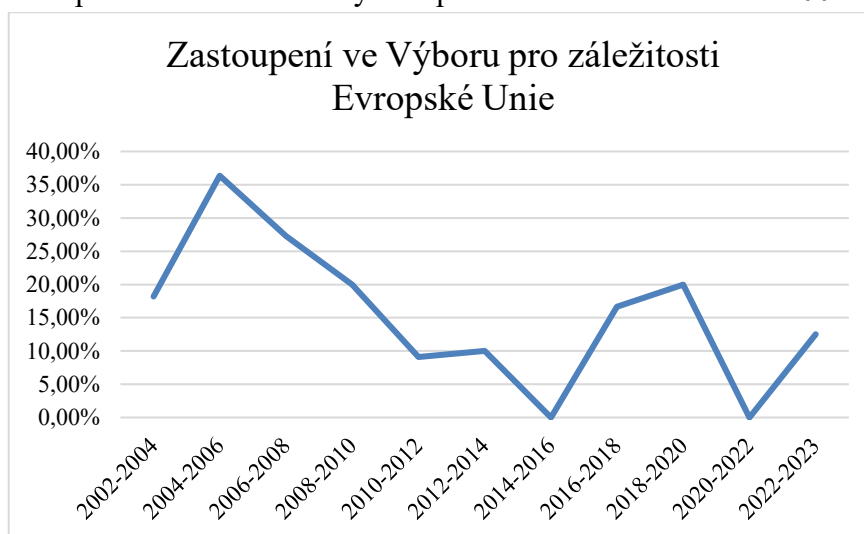
Graf č. 5: Zastoupení mužů a žen ve Výboru pro obranu v letech 2006-2023

Zdroj: vlastní zpracování na základě statistických dat z PSP ČR

Ve výborech Senátu PČR, které se zahraniční a bezpečnostní politikou zabývají, je zastoupení žen ještě výrazně nižší než ve zmiňovaných výborech PSP ČR. Tento důsledek obecně slabšího zastoupení žen v horní komoře Parlamentu ČR je viditelný zejména ve Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost, kde byla v historii ČR členkou pouze jediná žena, a to Renata Chmelová mezi lety 2018-2020. Ve Výboru pro záležitosti Evropské Unie je senátorek více (viz Graf č. 6), přesto však jejich počet kolísá mezi jednou a čtyřmi a žádná z nich ve Výboru nikdy nezískala předsednickou funkci (PSP ČR 2023).

Graf č. 6: Zastoupení mužů a žen ve Výboru pro záležitosti EU v letech 2002-2023

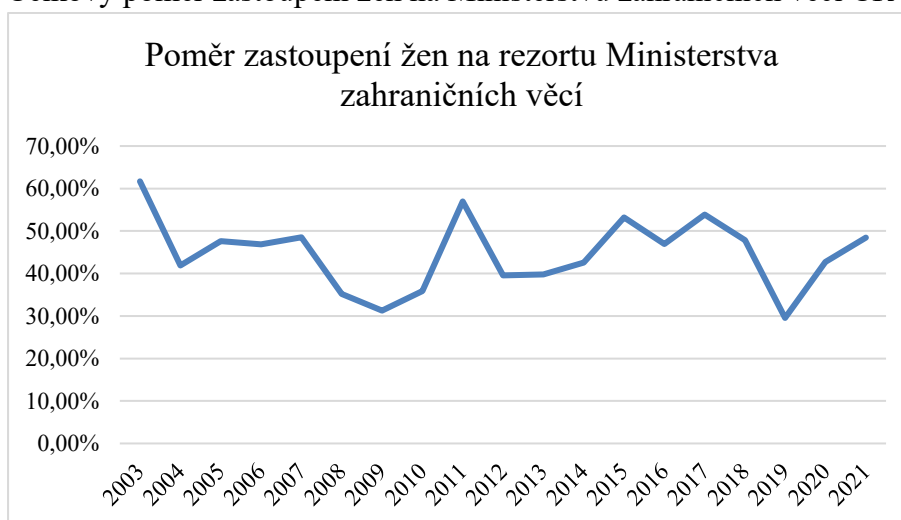
Zdroj: vlastní zpracování na základě statistických dat ze Senátu ČR

Uvedené statistiky zastoupení žen a mužů v zahraničních a bezpečnostních parlamentních výborů potvrzují stanovená očekávání, že političek zabývajících se těmito politikami v Parlamentu není mnoho. Nízké počty žen v těchto výborech také ukazují na spíše nižší roli poslankyň a senátorek při formování zahraničních a bezpečnostních politik.

2.2.2 Zastoupení žen na Ministerstvu zahraničních věcí ČR

Hlavním místem, kde ženy a muži mohou zastávat důležitou roli při formulaci a vytváření české zahraniční politiky, je Ministerstvo zahraničních věcí ČR. A podle resortem zveřejňovaných statistik by se na první pohled mohlo zdát, že ministerstvo zaměstnává poměrně velké množství žen, jejichž role by při formulaci českých vnějších vztahů mohla být důležitá (viz Graf č. 7).

Graf č. 7: Celkový poměr zastoupení žen na Ministerstvu zahraničních věcí ČR

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

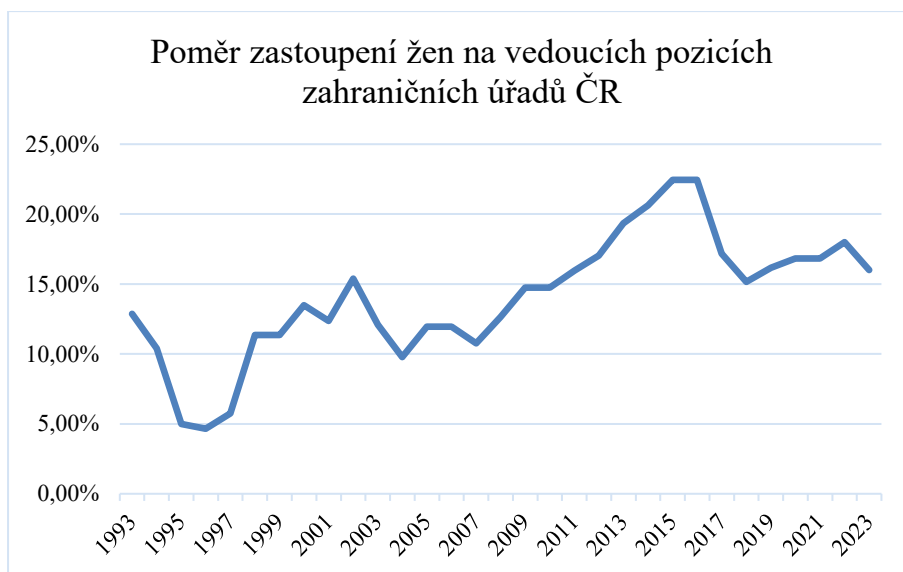
V praxi jsou však ženy na MZV ČR zaměstnávány povětšinou na nízkých pracovních pozicích a jejich role tak nemůže být vysoká (ČSÚ 2022b). Česká republika ve své historii dosud neměla ministryni zahraničí, v současné době nemá v resortu ani jednu náměstkyni (Ministerstvo zahraničních věcí 2023b), a snahy o zvýšení zastoupení žen ve vedoucích pozicích ministerstva, které resort deklaroval v roce 2019 v přijaté rezortní koncepci a zřízením gender focal point pozice jsou i vládními dokumenty hodnoceny jako nedostatečné a neefektivní (Úřad vlády ČR 2022: 30). Díky každoročně zveřejňovaným statistikám³⁶ pak lze shrnout, že od roku 2003 Česká republika neměla nikdy více než dvě náměstkyně a počty žen na pozicích ředitelek odboru či vedoucí oddělení se stabilně pohybují okolo 30 – 40 procentní hranice. Naprostá většina žen zaměstnaných resortem je pak „ostanými odbornými pracovníci“ (ČSÚ 2022b). Kromě ústředí českého MZV jsou pro formulaci české zahraniční politiky také velmi důležité zastupitelské úřady, které ČR v zahraničí skrze diplomatický sbor provozuje. Vyslaní velvyslanci a velvyslankyně (popř. chargé d'affaires či stálí představitelé a představitelky) díky nim prezentují český stát navenek a pomáhají tak nejen české zahraniční politice, ale i českým občanům v zahraničí v případě nouze (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2023a).

Ačkoliv Česká republika ve svých řadách měla a má velice úspěšné diplomatky, dlouho nebyla otázka žen v diplomacii prakticky vůbec reflektována³⁷. K pozvolné změně dochází v posledních letech, kdy díky Asociaci pro mezinárodní otázky a jejich analytikům vznikají od roku 2014 souhrnné analýzy počtu a působení českých velvyslankyň (Asociace pro mezinárodní otázky 2023) a samotné ministerstvo dokonce začalo v posledním roce vytvářet krátká videa ukazující působení žen v české diplomacii (Ministerstvo zahraničních věcí 2022b). Problematikou zastoupení žen v diplomacii se pak MZV začalo komplexněji zabývat až v posledních několika letech (Ministerstvo zahraničních věcí 2011). Pro zjištění dlouhodobého poměru zastoupení žen na vedoucích zahraničně-politických postech tak tato práce detailně prošla kompletní historický vývoj ve všech jednotlivých zastupitelských úřadech ČR (viz Graf č. 8).

³⁶ Český statistický úřad statistické údaje o MZV ČR zveřejňuje od roku 2003 skrze své publikace Zaostrěno na ženy a muže.

³⁷ Tuto skutečnost odráží i velmi malé množství studií, které v oboru genderu a demokracie v českém prostředí začaly vznikat až v posledních letech.

Graf č. 8: Vývoj zastoupení žen na vedoucích pozicích zahraničních úřadů ČR

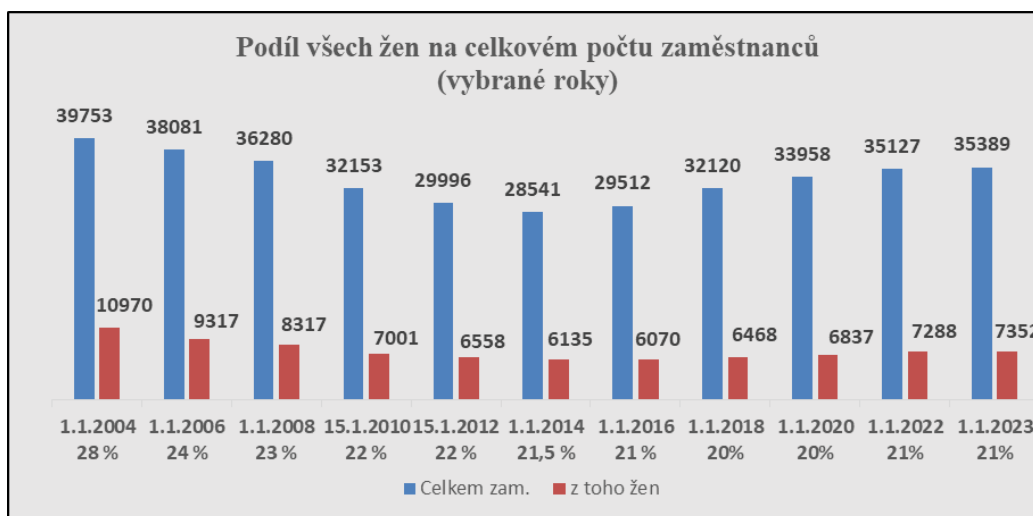
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ze zahraničních úřadů a výročních zpráv MZV

Dle těchto dat lze zhodnotit, že počty žen ve vedoucích diplomatických funkcích se společně se zřízením České republiky (a následně jejich zahraničních zastupitelských úřadů) nejdříve propadly a ženy se tak příliš nezúčastnily prvotního rozvoje české zahraniční politiky. Od roku 1997 však množství žen s výkyvy roste a dnes se pohybuje na hranici 16 %. Žen je ve vysokých zahraničních postech tedy zastoupeno velmi málo a podpora Ministerstva zahraničních věcí ke zvýšení jejich zastoupení zůstává hlavně rétorická.

2.2.3 Zastoupení žen na Ministerstvu obrany ČR

Z teoretické části práce lze očekávat, že účast a uplatnění žen v české bezpečnostní politice je podporováno výrazně více a viditelněji než jejich působení v politice zahraniční. Ministerstvo obrany ČR je resortem, který v minulosti vedly již tři ženy, Vlasta Parkanová (KDU-ČSL) v letech 2007-2009, Karolína Peake (VV, později LIDEM) v roce 2012 (byť pouze po několik dní) a Karla Šlechtová (ANO) mezi lety 2017-2018. I dnes je od roku 2021 ministryní obrany žena, Jana Černochová (ODS), která se otázce bezpečnostní politiky profesně dlouhodobě úspěšně věnuje (Ministerstvo obrany ČR 2023b). Viditelnou podporu žen resort dokazuje i skrze každoročně vytvářené kvantitativní genderové analýzy (viz převzaté grafy níže), které podrobně mapují zastoupení žen na ministerstvu, v Armádě ČR, ale i na vojenských školách či v aktivních zálohách ozbrojených sil ČR. Podporu žen v práci na bezpečnostních pozicích se však daří přeměnit v reálné navyšování zastoupení jen pozvolna, což dokazují i zmíněné statistiky (viz Graf č. 9).

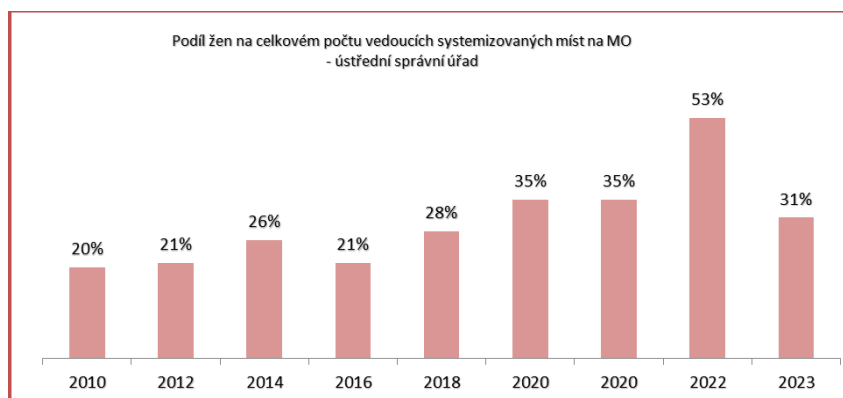
Graf č. 9: Podíl žen na celkovém počtu zaměstnanců Ministerstva obrany ČR

Zdroj: Kvantitativní genderová analýza MO ČR k 1. lednu 2022 [citováno 2023-20-07]³⁸

Zastoupení žen na Ministerstvu obrany se tedy dlouhodobě pohybuje okolo hranice 20-30 %. Poměry počtů mužů a žen se pak vyrovnávají u státních a občanských zaměstnanců (žen tvoří přes 45 %), naopak u vojáků a vojaček z povolání jsou rozdíly v zastoupení výraznější (ženy tvoří pouze okolo 13 %). Nejvýrazněji se pak v rezortu MO ČR rozdíly v poměrech zastoupení žen a mužů projevují ve vyšších rozhodovacích pozicích, kde je nižší počet zaměstnankyň v pracovním vztahu (viz Graf č. 10) a vojaček ve služebním poměru ještě méně (viz Graf č. 11).

Graf č. 10: Zastoupení zaměstnankyň v pracovním vztahu na vedoucích místech MO ČR

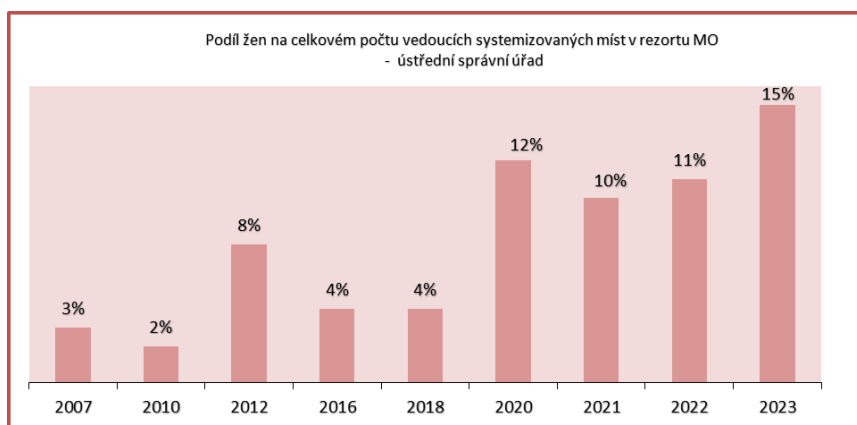

Zdroj: Kvantitativní genderová analýza MO ČR k 1. lednu 2022 [citováno 2023-20-07]³⁹

³⁸ Dostupná z: <https://mocr.army.cz/assets/informacni-servis/povinne-informace/1-rovne-prilezitosti/kvantitativni-genderova-analyza-k-1-1-2022.pdf>.

³⁹ Tamtéž.

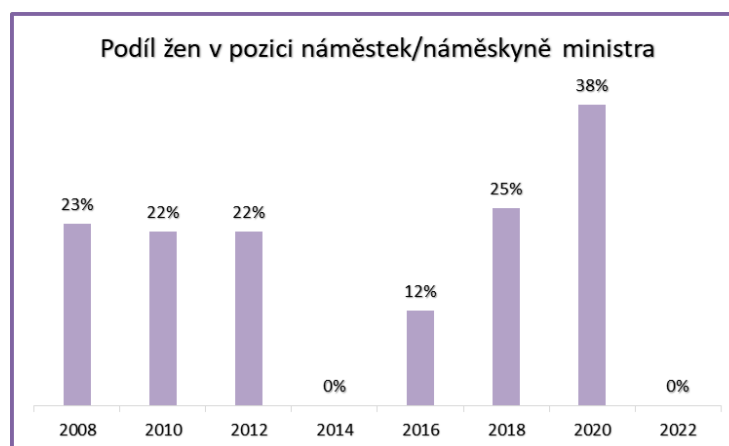
Graf č. 11: Zastoupení vojáků ve služebním poměru na vedoucích místech MO ČR

Zdroj: Kvantitativní genderová analýza MO ČR k 1. lednu 2022 [citováno 2023-20-07]⁴⁰

Rozdíly v zastoupení žen a mužů jsou obdobně viditelné na pozicích představených (tedy zejména ředitelek odborů, vedoucích oddělení apod.), kdy podíl žen na celkovém počtu těchto pozic tvoří dlouhodobě okolo 20-25 %. Několik žen rovněž získalo na MO ČR pozici náměstkyně (viz Graf č. 12) (Ministerstvo obrany ČR 2023c).

Graf č. 12: Podíl zastoupení žen v pozici náměstkyně ministra/ministryně obrany

Zdroj: Kvantitativní genderová analýza MO ČR k 1. lednu 2022 [citováno 2023-20-07]⁴¹

2.2.4 Zastoupení žen v Armádě ČR

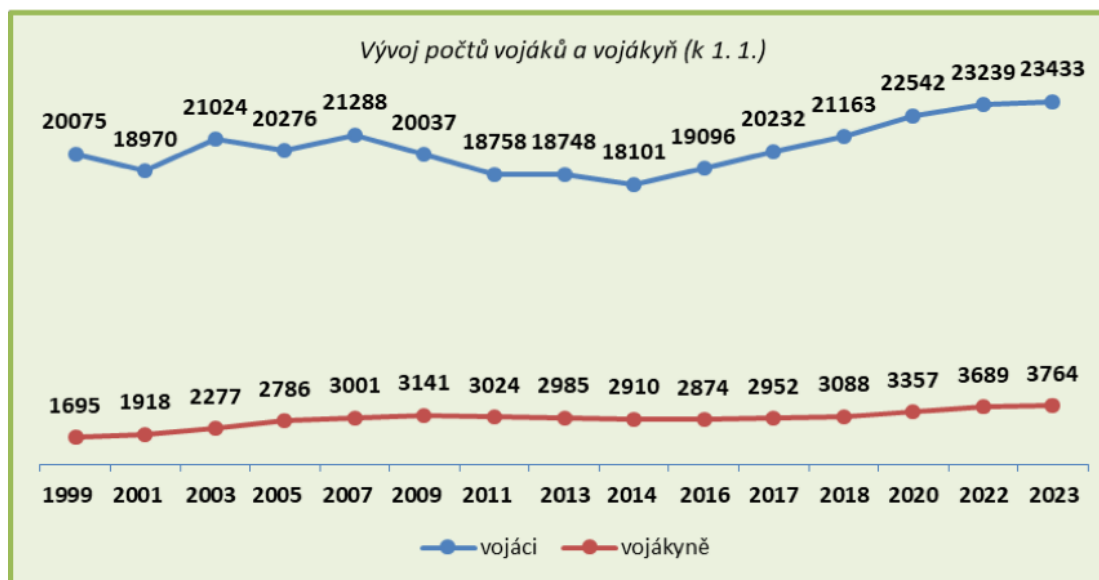
Bezpečnostní a obrannou politiku kromě Ministerstva obrany ČR významně formuluje rovněž česká armáda. Ženy mohou v Armádě ČR (AČR), jakožto výkonném subjektu vojenské politiky formálně zastávat jakékoliv pozice a jejich účast je obdobně jako na MO ČR významně podporována. Počty žen v AČR pozvolně rostou a Česká republika si tak i v mezinárodních statistikách vede z hlediska zastoupení žen v armádě výborně (viz Graf

⁴⁰ Dostupná z: <https://mocr.army.cz/assets/informacni-servis/povinne-informace/1-rovne-prilezitosti/kvantitativni-genderova-analyza-k-1-1-2022.pdf>.

⁴¹ Tamtéž.

č. 13) (Ministerstvo obrany ČR 2023c). Mezi členskými státy Severoatlantické aliance je z hlediska zastoupení žen dokonce na pátém místě (Voska 2023). Zastoupení žen se podle dat drží těsně pod 14 %, což sice nenaplnuje původní deklarovanou představu AČR o dvacetiprocentním zastoupení žen do roku 2025, přesto se jedná o pozitivní trend.

Graf č. 13: Vývoj počtu vojáků a vojáků v čase

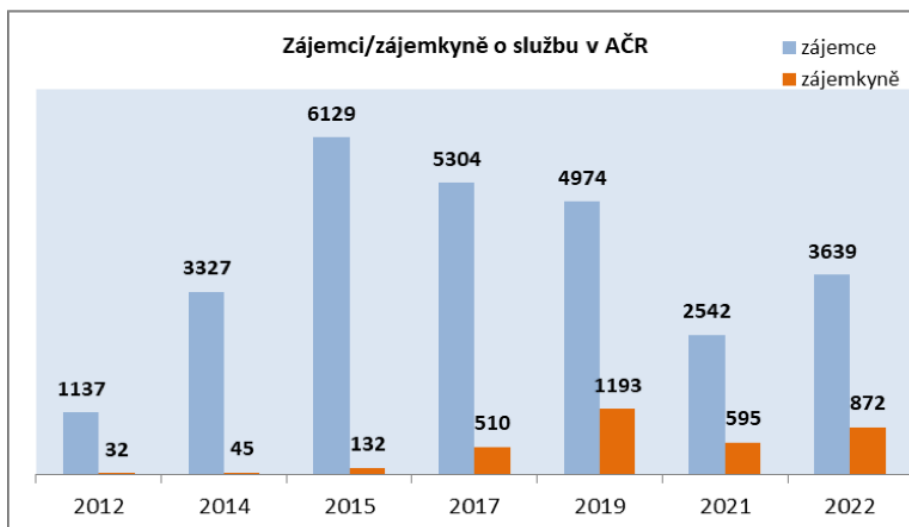

Zdroj: Kvantitativní genderová analýza MO ČR k 1. lednu 2022 [citováno 2023-20-07]⁴²

České ženy dnes v armádě sice vykonávají veškeré možné funkce (jsou zaměstnávány v různých odbornostech např. v logistice, zdravotnické službě, ale i v letectvu), přesto se jich však na velitelských pozicích nachází podstatně méně, pouze okolo 5 % (Ministerstvo obrany ČR 2023c). AČR má rovněž zatím tři brigádní generálky. Jsou jimi Lenka Šmerdová, která se v armádě věnuje personalistice, Zuzana Kročová, současná rektorka Univerzity obrany a Monika Myšičková, ředitelka ženské věznice (Janouš 2022). Nízký je také podíl žen vysílaných na zahraniční pracoviště (okolo 8-10 %) a na zahraniční operace (přibližně 5-7 %). Tato situace se však v příštích letech může výrazně změnit, protože počty zájemkyň v nábořech do armády rostou (viz Graf č. 14). Pro ženy je též atraktivní možnost studia na vojenských školách, kde se jejich zastoupení při studiu stabilně pohybuje okolo 24-30 % (viz Graf 15) (Ministerstvo obrany ČR 2023c). Podporu žen ve studiu navíc v posledních letech deklarují i školy samotné (Univerzita obrany 2022; Appeltová, Černá, Hančilová et al. 2010: 135).

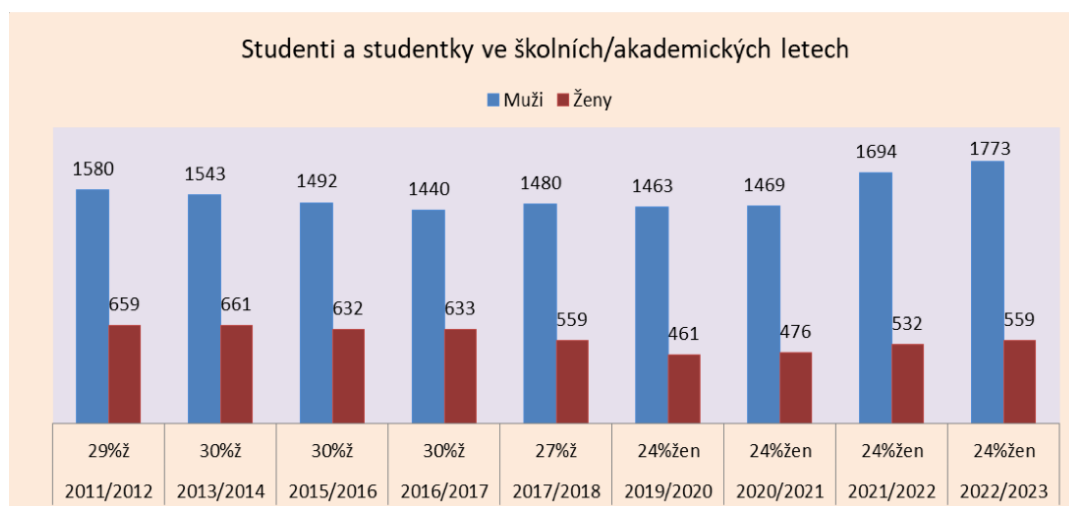
⁴² Dostupná z: <https://mocr.army.cz/assets/informacni-servis/povinne-informace/1-rovne-prilezitosti/kvantitativni-genderova-analyza-k-1--1--2022.pdf>.

Graf č. 14: Počty zájemců a zájemkyň o službu v Armádě ČR

Zdroj: Kvantitativní genderová analýza MO ČR k 1. lednu 2022 [citováno 2023-20-07]⁴³

Graf č. 15: Počty studentů a studentek vojenských škol

Zdroj: Kvantitativní genderová analýza MO ČR k 1. lednu 2022 [citováno 2023-20-07]⁴⁴

Zájem žen o bezpečnostní politiku tedy v posledních letech viditelně roste. Kromě množství vojáků v profesionální armádě však navíc také stabilně rostou i počty žen v Aktivních zálohách ozbrojených sil ČR, kde jsou dnes vojákyně zastoupeny z 11 % (Ministerstvo obrany ČR 2023c). Kromě vnější bezpečnostní politiky roste zájem žen i o politiku vnitřní, zejména v bezpečnostních sborech. Množství žen tak roste kupříkladu ve zpravodajských službách (Bezpečnostní informační službu dnes tvoří přes 41 % žen), ale i v institucích, jakou je například Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost (zde se nachází 36 % žen) (BIS 2023; NÚKIB 2021).

⁴³ Dostupná z: <https://mocr.army.cz/assets/informacni-servis/povinne-informace/1-rovne-prilezitosti/kvantitativni-genderova-analyza-k-1-1-2022.pdf>.

⁴⁴ Tamtéž.

2.3 Analýza prosazení žen v zahraničních a bezpečnostních funkcích

2.3.1 Uplatňování žen v jejich rolích

Pro analýzu role žen v zahraničních a bezpečnostních politice je kromě jejich zastoupení rovněž nutné posoudit, zda se jednotlivým nejvýraznějším političkám podařilo v jejich pozicích uspět. V parlamentním prostředí lze za političky výrazné v české zahraniční a bezpečnostní politice označit zejména současnou předsedkyni Poslanecké sněmovny PČR, Markétu Pekarovou Adamovou a částečně rovněž bývalou předsedkyni PSP ČR, Miroslavu Němcovou. Němcová se po dobu svého předsednického působení vyjadřovala k zahraniční politice spíše omezeně, později však začala vyjadřovat velmi kritické názory vůči přístupu české zahraniční politiky (zejména bývalého prezidenta Miloše Zemana) k Ruské federaci a Číně (Miroslava Němcová 2022). Současná předsedkyně Poslanecké sněmovny PČR je naopak v otázce zahraniční a bezpečnostní politiky ČR poměrně aktivní. Za dobu svého působení vykonala vysoké množství zahraničních cest (za významnou byla např. hodnocena její cesta na Tchaj-wan) a přijala velké množství delegací (Fajtová 2023). Při analýze její role je však nutné brát v potaz všechny objektivní skutečnosti, zejména pak probíhající ruskou agresí na Ukrajině, a rovněž také fakt, že Česká republika byla během jejího působení předsednickou zemí Evropské unie. Přesto však lze říci, že se jedná o výraznou političku, která je v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky ve srovnání s ostatními bývalými předsedy Poslanecké sněmovny PČR aktivní.

V zahraniční a bezpečnostní politice se pak kromě zmíněných předsedkyň angažovaly i poslankyně a senátorky v parlamentních výborech, vzhledem k jejich nízkému zastoupení však jejich roli nelze označit za příliš zásadní⁴⁵. V Senátu PČR se senátorky angažovaly prakticky pouze ve Výboru pro záležitosti Evropské unie, zde lze za aktivní pak označit zejména bývalou senátorku Alenu Gajdůškovou z tehdejší ČSSD, která se při svém působení zaměřovala na evropské hospodářství a výzkum. V Poslanecké sněmovně PČR se pak ženy sice zapojovaly do formování zahraniční a bezpečnostní politiky více, přesto však opět díky jejich nízkému zastoupení nelze říci, že by jejich role byla velmi výrazná.

V Zahraničním výboru PSP ČR lze za výrazné političky označit Vlastu Štěpovou a

⁴⁵ Prací zmiňované poslankyně a senátorky byly vybrány po srovnání délky jejich působení, mediální přítomnosti, případné předsednické či místopředsednické funkce v daném výboru, počtu předkládaných návrhů zákonů a jejich zpravodajské roli v projednávaných předpisech.

Květoslavu Kořínkovou z tehdejší ČSSD, které se v 90. letech výrazně angažovaly při projednávání mezinárodních smluv. V tomto výboru se rovněž aktivně zapojovala současná europoslankyně Kateřina Konečná z KSČM či Jana Fischerová za ODS (PSP ČR 2023). V tomto volebním období se pak ve Výboru angažuje Barbora Urbanová za STAN, která kupříkladu napomohla otevřít debaty o ratifikaci Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (známé také jako Istanbulská úmluva) (Starostové a nezávislí 2023). Obecně však lze zhodnotit, že role žen v Zahraničním výboru není i vzhledem k jejich nízkému zastoupení příliš vysoká. V dalším poslaneckém výboru zabývajícím se zahraniční politikou, Výboru pro evropskou integraci, se ženy zapojovaly, a i dnes stále zapojují, výrazněji. Jednou z takových aktivních poslankyň byla i Kateřina Bursíková Jacques ze Strany Zelených, která v zahraniční politice akcentovala zejména otázku dodržování lidských práv (Česká televize 2009). Výraznou poslankyní v tomto výboru byla také Jitka Chalánková z TOP 09, která se zapojovala zejména v diplomatických debatách tzv. Kauzy rodiny Michalákových (situace kdy byli dva čeští chlapci odebráni matce norským úřadem po ochranu dětí) (TOP 09 2015). V neposlední řadě se v tomto výboru výrazně angažovala současná ministryně pro vědu, výzkum a inovace, Helena Langšádlová z TOP 09, která se v zahraniční politice zabývala zejména otázkou migrace a azylové politiky.

V otázce bezpečnostní politiky, kterou formoval Branný a bezpečnostní výbor (později přejmenovaný na Výbor pro obranu a bezpečnost), Výbor pro bezpečnost a Výbor pro obranu, se pak v Parlamentu rovněž dosud viditelně angažovalo jen velmi málo političek. Za nejvýraznější lze označit Vlastu Parkanovou, Karlu Šlechtovou a Janu Černochovou. Všem těmto zmíněným poslankyním se navíc později podařilo získat funkci ministryně obrany, kde mohly tyto své zkušenosti z výborů uplatnit. Ačkoliv tedy byla jejich role i vzhledem k jejich nízkému zastoupení v bezpečnostních poslaneckých výborech jen omezená (s výjimkou Jany Černochové, která se do debat zapojovala velmi aktivně), jejich pozdější působení v ministerské funkci těmto ženám umožnilo výrazně formovat českou bezpečnostní politiku (PSP ČR 2023).

Podle předchozí analýzy lze zhodnotit, že na Ministerstvu zahraničních věcí se dlouhodobě nachází jen velmi nízké množství žen, a ještě menšímu množství z nich se pak daří dostávat do vedoucích pozic. Přestože je však žen v české zahraniční službě málo, ty, které již roli velvyslankyně získají, jsou ve své pozici často úspěšné. Významnou ženou

české diplomacie byla například Helena Bambasová, která byla zastávala pozici náměstkyně ministra zahraničních věcí, působila na pozici personální ředitelky a v české diplomacii působila déle než 30 let (Shabu 2022). Českou zahraniční politiku formovala rovněž Monika Studená, která na zahraničních úřadech ČR působila přes 25 let (Česká tisková kancelář 2023c). České ženy také často působí v mezinárodních organizacích. Významnou roli tak při nedávném předsednictví ČR v Radě EU zastávala velvyslankyně Edita Hrdá (Česká tisková kancelář 2020), Ekonomické a sociální radě Organizace spojených národů předsedala česká diplomatka Marie Chatardová (Uhlíková 2021) a v NATO Českou republiku dlouho reprezentovala velvyslankyně Kateřina Fialková (Česká tisková kancelář 2022). Zajímavé je pak časté uplatnění českých velvyslankyň na Blízkém východě, kde jich v zahraničním úřadě ČR působilo a stále působí hned několik. Jednou z nich je Eva Filipi, která je již od roku 2010 diplomatkou v Sýrii. Je tak nejdéle sloužící českou velvyslankyní, která navíc v této zemi úspěšně prezentovala nejen české, ale v době ohrožení i americké zájmy (vykonávala tzv. protecting power). Významná je rovněž diplomatka Jana Hybášková, která do nedávna velice úspěšně působila ve válkou zmítaném Iráku. Významnými velvyslankyněmi byly rovněž i Veronika Kuchyňová-Šmigolová, která dohlížela na dodržování míru v Egyptě a Michaela Froňková, která dnes v Libanonu řeší zejména uprchlickou krizi (Šídlová 2020). Lze tedy zhodnotit, že české diplomatky se nevyhýbají ani náročným zahraničním misím, a ačkoliv jejich role není díky jejich nízkému zastoupení zatím výrazná, tato situace se může v budoucnu díky nové, početnější generaci žen-diplomatek podstatně změnit.

Resortem, kde ženy získávaly, a i dnes zastávají velmi významné role, je Ministerstvo obrany ČR. Příčinou úspěchu političek pak může být i poměrně specifické postavení, které toto ministerstvo v českém politickém prostředí zastává. Bezpečnostní politika totiž po vzniku samostatné České republiky (a zejména pak po vstupu ČR do Severoatlantické aliance v roce 1999) částečně ztratila prioritní postavení, což se projevilo zejména v podfinancování Ministerstva obrany. Výdaje státu na obranu a bezpečnost se od vzniku ČR po dlouhou dobu propadaly, a ke změně začalo pozvolna docházet až v posledních několika letech (The World Bank 2023). K radikálnímu navýšení rozpočtu MO pak došlo až v roce 2022, a to v reakci na bezprostřední hrozbu, která vznikla ruskou válečnou agresí proti Ukrajině (Ministerstvo obrany ČR 2023d). Trend snižování státních výdajů v oblasti bezpečnosti ukazuje, že česká společnost po politicích dlouho poptávala spíše investice v civilním sektoru (zejména např. v oblasti sociálních výdajů, které se

dlouho výrazně navyšovaly) než v obraně⁴⁶. Za nízké investice do bezpečnosti a obrany státu byla Česká republika rovněž častým terčem kritiky na mezinárodním poli, zejména pak ve zmíněné Severoatlantické alianci. Ta ČR označovala za tzv. černého pasažera, který sice využívá výhod společné obrany, avšak dlouhodobě nespĺňuje Aliancí stanovený závazek investic do bezpečnosti ve výši minimálně dvou procent hrubého domácího produktu (HDP) (Šulc 2016). Vnímání důležitosti bezpečnostní politiky a investic do ní se však v posledním roce i díky současné bezpečnostní situaci v Evropě mění. Díky nově schválenému zákonu o financování obrany bude také Česká republika od roku 2024 povinně vynakládat zmíněná dvě procenta HDP do obrany a bezpečnosti, čímž dojde nejen ke splnění závazku spojencům v Alianci, ale vznikne tím i možnost dlouho očekávané modernizace Armády ČR. Ta je totiž institucí, která dnes nízké výdaje na obranu a bezpečnost ČR pociťuje nejvíce (Vávrová 2023).

Dlouhodobé podfinancování Ministerstva obrany a nižší zájem společnosti o investice do bezpečnosti ČR, měly velice pravděpodobně i negativní důsledek na pozici a prestiž funkce ministra obrany. Možná i proto jich byla v historii České republiky celá řada, a naprostá většina z nich ve funkci „nevydržela“ déle než dva roky (Ministerstvo obrany ČR 2023b). Ministerstvo obrany navíc nebylo po dlouhou dobu příliš legislativně a koncepčně ukotveno, jelikož první komplexní strategické dokumenty začaly vznikat až v roce 1997 a 1999⁴⁷ (Ministerstvo obrany 2023a). Díky kombinaci všech těchto faktorů lze říci, že Ministerstvo obrany nemělo v českém politickém prostředí takovou pozici jako jiná tradiční silová ministerstva, jakými je například zmiňované Ministerstvo zahraničních věcí. Nižší zájem o resort tak umožnil, aby se v něm mohly prosadit i ženy.

První ministryní obrany byla Vlasta Parkanová, která ministerstvo vedla během vrcholného období česko-amerických vztahů. Během svého působení ve funkci mezi lety 2007-2009 Parkanová intenzivně jednala s vrcholnými politiky Spojených států amerických, v roce 2008 pak dojednala přijetí tzv. smlouvy SOFA (Dohody mezi ČR a USA o právním postavení ozbrojených sil USA přítomných na území ČR). Tato dohoda společně s další vládní smlouvou ukotvovala vybudování americké radarové stanice protiraketové obrany v Brdech. Nakonec však nedošlo k jejich ratifikaci a USA o rok

⁴⁶ Dilema státu při rozhodování o investicích bývá v makroekonomii označováno za tzv. model „zbraně versus máslo“ (Guns or Butter model). Česká republika je pak ukázkovým příkladem státu, ve kterém díky rozvinutému sociálnímu systému výrazně zvítězilo máslo (investice v civilním sektoru) a investice do zbraní (bezpečnosti a obrany státu) na dlouhou dobu přestaly být prioritou (Šulc 2016).

⁴⁷ Výjimkou je tzv. Bílá kniha o obraně České republiky z roku 1995, která však obsahovala spíše obecné formulace a popis tehdejšího stavu (Galatík 2010).

později od záměru vybudovat základnu ustoupili (Fórum 50 % o.p.s. 2023b). Působení Parkanové na Ministerstvu obrany ČR však bylo rovněž kritizováno, a to zejména v souvislosti s nákupem armádních letounů CASA, který dojednala. Kvůli podezření z nezákonného jednání při jejich nákupu byla Parkanová později několik let trestně stíhána, nakonec však byla obžaloby zproštěna a za neoprávněné trestní stíhání byla nedávno odškodněna (Česká tisková kancelář 2023b). Přesto lze zhodnotit, že se jednalo o aktivní ministryni, která se v resortu výrazně angažovala. Druhou ženou v čele MO ČR byla v roce 2012 Karolína Peake. Ta však byla ministerského postu kvůli neshodám v personálních otázkách ministerstva již po několika dnech zbavena a její role v bezpečnostní politice tedy nebyla příliš výrazná (Borčany 2017: 8). Další ministryní obrany byla Karla Šlechtová, která rovněž na MO ČR působila poměrně krátce mezi lety 2017-2018. Ta se během svého působení věnovala zejména investicím do balistické ochrany, výstroje vojáků a přípravě veřejných zakázek na nákup mobilních radarů a vrtulníků (u nich kladla velký důraz na transparentnost jejich koupě). Byla však také částečně kritizována, a to jak veřejností, tak i dnešní ministryní obrany (Bartoníček 2018; Česká televize 2018).

Současná ministryně obrany, Jana Černochová, je všeobecně respektovanou odbornicí, která se bezpečnostní obranné politice České republiky věnuje většinu svého politického působení. Jako poslankyně se problematikou bezpečnostní politiky dlouhodobě zabývala v poslaneckých výborech a při svém nástupu na ministerskou pozici v roce 2021 zdůrazňovala, že je na funkci připravena. Ministerstvo obrany si vybrala úmyslně, na rozdíl od některých předcházejících ministrů obrany, na které rezort obrany „zbyl“ (Pejšek 2021). Její působení pak lze i díky současné bezpečnostní situaci označit za velmi výrazné, a to i skrze aktivní zbrojní pomoc České republiky Ukrajině (Česká tisková kancelář 2023a). Ministryni se rovněž úspěšně podařilo přesvědčit vládu k výraznému zvýšení výdajů na obranu (na zmíněná 2 % HDP), což umožní potřebnou modernizaci a náborů do Armády ČR (Vávrová 2023). Černochová rovněž v tomto roce dojednala přijetí Dohody mezi ČR a USA o obranné spolupráci, která byla nedávno (i za výrazné pomoci další političky, již zmíněné předsedkyně PSP ČR Markéty Adamové Pekarové) ratifikována (Zpravodajství Ministerstva obrany 2023). Ve svém ministerském působení již však také čelila kritice, a to kvůli neshodám v personální agendě s náčelníkem generálního štábu Karlem Řehkou, které se však následně vyjasnily (Česká televize 2023a). Lze však uzavřít, že Jana Černochová je společně s již zmíněnou Vlastou Parkanovou jednou z nejvýraznějších političek, které skrze množství strategických dokumentů, zakázek a

smluv významně ovlivnily českou bezpečnostní politiku, a to i často ve srovnání s jejich mužskými kolegy. Obě také podporovaly účast dalších političek v této oblasti, byť spíše rétoricky.

V bezpečnostní politice se ženám rovněž daří uplatnit v Armádě ČR, kde se nejvýrazněji dnes angažují již zmíněné brigádní generálky, Lenka Šmerdová, Zuzana Kročová a Monika Myšičková. Ty mohou být nejen inspirací pro současné či budoucí ženy v Armádě, ale mohou také výrazně ovlivnit budoucí směřování Armády ČR skrze jejich profesní kariéry (Janouš 2022). Uplatnit se českým ženám daří i v dalších bezpečnostních institucích, jakou je například Satelitní centrum Vojenského zpravodajství ČR, které dnes vede Antonie Kalinová (Gruntová 2022). Podporu ženám v bezpečnostní politice rovněž vyjadřuje i manželka současného prezidenta, Eva Pavlová, která má jako podplukovnice s působením v Armádě ČR bohaté zkušenosti (Česká televize 2023b).

2.3.2 Obraz političek v médiích a názory veřejnosti

Pro kompletní dokreslení role žen v zahraniční a bezpečnostní politice České republiky je rovněž nutné reflektovat, jak působení političek ve zmiňovaných funkcích vnímá veřejnost a média. Jak již bylo analyzováno v teoretické části, ženské političky veřejnost často hodnotí velmi přísně, klade vysoké nároky na jejich chování, vzhled a často dokonce i na soukromé (např. rodinné) poměry. Političky, které jsou jinak ve svém působení úspěšné, tak mohou často být veřejně kritizovány i v případech, které by u politiků-mužů byly ponechány bez povšimnutí. Česká společnost si také s působením žen v politice také spojuje odlišné oblasti odbornosti a zaměření, kdy od žen očekává angažovanost zejména v sociální a rodinné politice (Vohlídalová 2015: 20-21). Ženy v zahraničních a bezpečnostních politických pozicích tak mohou být vnímány jako neobvyklé, jelikož se podle názorů veřejnosti jedná o typicky mužské oblasti působení.

Důvěru veřejnosti v působení političek dnes analyzují zejména Centrum pro výzkum veřejného mínění a Ústavu empirických výzkumů STEM. Podle jejich průzkumů má česká společnost dnes dlouhodobě nízkou důvěru vůči Markétě Pekarové Adamové (důvěřuje jí okolo 22 % dotazovaných) (Červenka 2003). Druhé prací analyzované předsedkyni PSP ČR, Miroslavě Němcové, pak v době jejího předsednického působení věřilo rekordních 43 % dotazovaných (Kunštát 2012). Poslankyně zahraničních a bezpečnostních parlamentních výborů, které práce analyzovala, se pak v průzkumech příliš neobjevují, s výjimkou Kateřiny Bursíkové Jacques, která za svého předsednictví Výboru

pro evropské záležitosti měla jen velmi nízkou důvěru veřejnosti (podle agentury SANEP pouhých 10 %) (Česká tisková kancelář 2009). Otázka žen v české diplomacii a zahraniční politice je průzkumy rovněž opomíjena. Popularita analyzovaných političek, které se angažovaly či stále angažují v bezpečnostní politice, se pak dá označit za proměnlivou. Vlasta Parkanová vstupovala na pozici ministryně obrany s velmi vysokou, 56 % důvěrou veřejnosti, v průběhu jejího mandátu však tato podpora klesala, a na konci její funkce byla pouhých 37 % (STEM 2009). Krátké působení druhé ministryně obrany, Karolíny Peake, pak nebylo průzkumy analyzováno vůbec. Třetí analyzovaná ministryně, Karla Šlechtová, pak nebyla veřejnosti dlouho až do jejího jmenování známá, její popularita pak během výkonu ministerské role vzrostla z 28 % na 38 %. Na konci její funkce se však opět snížila na výchozích 28 % (STEM 2017). Současná ministryně obrany, Jana Černochová, je pak rovněž celkem nepopulární, a jejímu působení na Ministerstvu obrany nejdříve důvěřovalo pouze 16 %, dnes pak 21 % veřejnosti (Červenka 2003). Otázka žen v armádě pak obdobně jako v diplomacii není průzkumy veřejného mínění konkrétně analyzována. Česká společnost však dlouhodobě v průzkumech vyjadřuje armádě velmi vysokou důvěru (okolo 70 %) (Kyselá 2023).

Kromě průzkumů se na roli političek zaměřují také média. Ta mohou názory veřejnosti do značné míry formovat, a přirozeně tím ovlivňovat i samotné působení žen v politice. Zajímavý je pak přístup médií k ženám v diplomacii a armádě, které sice zahraniční a bezpečnostní politiku ČR významně formulují, nečelí však příliš (na rozdíl od političek angažujících se v Parlamentu ČR) mediální kritice. Většinou naopak bývají vykreslovány spíše pozitivně, a bývá zdůrazňována jejich profesionalita a neobvyklost jejich funkce (přirozeně také pro vyvolání zájmu čtenářů média). Zároveň prakticky všechny tyto novinové články rovněž na nízké zastoupení žen právě v zahraniční a bezpečnostní politice upozorňují, čímž i pomáhají informovat veřejnost o této problematice (viz např. Šídllová 2020).

2.4 Celkové zhodnocení analýzy

Podle očekávání formulovaných v teoretické části práce je míra zastoupení žen v zahraničních a bezpečnostních politikách nízká. Ačkoliv se v České republice nachází vysoký počet studentek a absolventek vysokoškolských oborů, které jsou pro pozice v těchto problematikách klíčové, žen je v těchto politikách stále poměrně malé množství. V historii České republiky tak dosud nebyla ani jedna prezidentka, premiérka ani ministryně zahraničí. Parlamentním komorám ČR pak podle dat předsedaly tři političky. Za aktivní v

oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky z nich pak lze označit Miroslavu Němcovou a současnou předsedkyni PSP ČR, Markétu Pekarovou Adamovou. Její aktivitu pak lze přisuzovat i současné bezpečnostní situaci. Několik žen se rovněž podílelo na formulaci zahraniční a bezpečnostní politiky skrze parlamentní výbory, jejich zastoupení však lze označit za velmi nízké. Resort Ministerstva zahraničních věcí ČR je pak typickým „silovým“ ministerstvem, kde ženy dosahují vedoucích pozic jen velmi obtížně a počty velvyslankyň tak zůstávají rovněž malé. Poněkud odlišná je situace na Ministerstvu obrany ČR, které sice rovněž ve vedoucích funkcích zaměstnává méně žen, zaměstnankyně MO ČR jsou však v postupu na vedoucí pozice ministerstvem podporovány, což se projevuje i v jejich zastoupení. Ministerstvo v současné době také vede již čtvrtá ministryně obrany. Množství žen v Armádě ČR pak stabilně pozvolna roste, a ačkoliv je vojákyň ve vedoucích postech rovněž nízké množství, jejich počty na velitelských pozicích se v posledních letech zvyšují.

Přestože je žen na postech zahraniční a bezpečnostní politiky málo, mnohým z nich se dařilo a daří v těchto politikách uspět. V parlamentním prostředí se v průběhu historie České republiky ženy angažovaly v zahraničních a bezpečnostních parlamentních výborech a velmi výraznou aktérkou české zahraniční politiky je pak zmiňovaná současná předsedkyně PSP ČR. České diplomatky jsou pak považovány za profesionálky a angažují se na zahraničních misích po celém světě. Za výrazné ženy v oblasti bezpečnostní politiky pak lze označit analyzované ministryně obrany. Viditelné jsou pak zejména Vlasta Parkanová a Jana Černochová, jejichž roli na českou bezpečnostní politiku dokládá i množství dokumentů a smluv, které při svém působení přijaly. V bezpečnostní politice ČR také působí zmiňované vojákyně Armády ČR. Působení žen v zahraniční a bezpečnostní politice samozřejmě také reflektují média a široká veřejnost. Důvěru jednotlivých političek však nelze z průzkumů veřejného mínění obecně generalizovat, protože jejich popularita se do značné míry odvíjí od sympatií a vztahu veřejnosti k osobě dané političky. Média pak mohou zastávat výraznou roli v podpoře žen v zahraniční a bezpečnostní politice.

Lze uzavřít, že empirická část bakalářské práce většinou potvrdila tezi, že role žen ve formování české zahraniční a bezpečnostní politiky dosud není příliš výrazná. Ačkoliv jsou ženy v zahraničních a bezpečnostních funkcích totiž mnohdy aktivní, nízká míra jejich zastoupení výrazně omezuje jejich možnost formovat tyto politiky. Jejich působení rovněž částečně ovlivňuje vyjádřená důvěra společnosti, ačkoliv nemusí vždy nutně vypovídat o kvalitě jejich práce, ale o osobních sympatiích. Při zhodnocení je však také nutné odlišit

jednotlivá prostředí, ve kterých se političky angažují. Ženám se totiž poměrně stabilně daří postupně získávat vyšší funkce na Ministerstvu obrany a v Armádě ČR. Je možno tedy do budoucna očekávat, že role žen v české bezpečnostní politice bude i díky rostoucímu zájmu žen o tuto problematiku pravděpodobně nadále růst.

3 Závěrem

Tato bakalářská práce se věnovala tématu role žen v české zahraniční a bezpečnostní politice. Jejím cílem bylo určení a analýza rolí političek, které se těmto problematikám v období od vzniku České republiky do současnosti (tedy mezi lety 1993 a 2023), věnovaly. V souvislosti s tímto cílem si práce v úvodu stanovila tuto výzkumnou otázku: „Jaká je role českých političek v zahraniční a bezpečnostní politice ČR v letech 1993-2023?“. Provedená analýza pak ukázala, že došlo k potvrzení očekávání, a že je role žen v těchto politikách skutečně nízká.

Pro zjištění role žen v politice se práce zaměřila nejdříve na otázku zastoupení žen v politice. To bylo prací analyzováno v empirické části skrze kvantitativní výzkum, který počty žen prakticky ve všech analyzovaných zahraničních a bezpečnostních institucích vyhodnotil jako spíše nízké. Výzkum však také ukázal, že pro ženy je velmi obtížné získat vyšší pozici v Parlamentu a na Ministerstvu zahraničních věcí ČR. Oproti tomu na Ministerstvu obrany a v Armádě ČR je účast žen aktivně podporována, čemuž odpovídá i míra jejich zastoupení ve vedoucích pozicích. Za příčinu odlišnosti těchto prostředí vůči političkám pak práce určila zejména rozdíl ve financování. V důsledku nižšího zájmu veřejnosti o investice do bezpečnostní politiky totiž dlouhodobě docházelo k poklesu nejen státních výdajů do obrany, ale i ke snížení prestiže pozic v bezpečnostní politice. Lze tak říci, že i díky této specifické situaci se ženám v bezpečnostní politice začíná v posledních letech dařit prosadit, a to i na nejvyšších rozhodovacích funkcích.

Obecnou příčinu nízkého zastoupení žen následně práce podrobně analyzovala v teoretické části. V analýze představila nejznámější přístupy k reprezentaci žen v politice. Pro zjištění příčiny nízké účasti žen v politice pak práce použila teoreticko-analytický model Pippy Norris, která ve svém výzkumu identifikuje tři faktory (institucionální, společenské a individuální), které účast žen v politice ovlivňují. Tyto faktory práce následně analyzovala v kontextu české společnosti. Ta také ukázala, že českou společnost ovlivňují všechny tři zmíněné faktory. Jako nejsilnější se pak ukázaly faktory společenské a individuální, které pravděpodobně velmi významně ovlivnila socialistická minulost České republiky.

Z analýzy českých legislativních a strategických dokumentů pak bakalářská práce došla k závěru, že i když se ČR již v minulosti vědomě zavázala řešit problematiku většího zastoupení žen v politice, toto téma je současnými politickými představiteli opomíjeno. Důsledkem většinového nezájmu politiků o genderovou problematiku je tak současný stav,

kdy se českému státu nedaří naplňovat nejen mezinárodní závazky, ale ani vlastní strategické dokumenty týkající se role žen v politice. Tato situace tak ve výzkumu jasně ukázala bariéry, kterým by v českém prostředí pravděpodobně čelilo přijetí a následné uplatňování tzv. Feministické zahraniční politiky. Tuto teorii, která by mohla potenciálně významně navýšit roli žen v české zahraniční a bezpečnostní politice, práce analyzovala v teoretické části. Česká republika by se tím také mohla zapsat do stále se rozšiřujícího seznamu států, které tuto politiku již uplatňují a navzájem se v ní podporují. Feministická zahraniční politika navíc obsahově z velké části vychází z rezoluce RB OSN o ženách, míru a bezpečnosti, kterou se Česká republika již zavázala uplatňovat. Přijetí této politiky v českém prostředí však zatím nelze vzhledem ke zmíněnému nízkému zájmu českých politiků o tuto problematiku příliš očekávat. Práce rovněž dospěla k závěru, že pokud by se našla politická vůle k přijetí FZP, uplatnění této politiky by pravděpodobně zatím nebylo příliš výrazné a stalo by se dalším závazkem v oblasti role a zastoupení političek, které ČR příliš nedodrжуje.

K analýze role žen v zahraniční a bezpečnostní politice práce v empirické části rovněž zkoumala, zda a jak se ženám v zahraničních a bezpečnostních funkcích podařilo uspět. Po analýze uplatnění političek v zahraničních a bezpečnostních funkcích pak dospěla k závěru, že přestože jsou ženy v těchto politikách zastoupeny málo, jejich uplatnění (zejména na již zmíněném Ministerstvu obrany a v Armádě ČR) lze často označit za výrazné. Po analýze průzkumů veřejného mínění však lze také zhodnotit, že úspěšnost političek na těchto pozicích se nemusí odrazit v jejich popularitě mezi veřejností.

Mezi limity práce, které by se při dalším výzkumu daly více analyzovat, pak patří omezení výzkumu pouze na ženy ve vnější bezpečnostní politice. Práce se také rovněž z důvodu rozsahu nezabývala účastí českých političek v mezinárodních organizacích. Dalším limitem bakalářské práce je rovněž zvolená metoda výzkumu. Práce se pro zodpovězení stanoveného cíle zaměřila na analýzu sekundární literatury, statistických dat a legislativních a dalších dokumentů. Pro komplexnější analýzu role žen v zahraniční a bezpečnostní politice by pak bylo v dalším výzkumu vhodné provést sérii rozhovorů s konkrétními aktérkami v těchto funkcích. Přesto všechny tyto limity však práce poukázala na téma, které je zatím v českém prostředí spíše opomíjeno, a většina prováděných analýz se zaměřuje spíše na obecnou účast žen v politice.

4 Summary

This bachelor's thesis focused on the role of women in Czech foreign and Security Policy. It aimed to identify and analyse the roles of women politicians who have been involved in these issues in the period from the establishment of the Czech Republic to the present (i.e. between 1993 and 2023). Concerning this objective, the thesis set the following research question in the introduction: "What is the role of Czech women politicians in the foreign and security policy of the Czech Republic between 1993 and 2023?". The analysis then concluded that set expectations have been confirmed and that the role of women in these policies is indeed low.

In order to analyse the role of women in politics, the thesis first focused on the issue of women's representation in politics. The thesis examined this in the empirical part through quantitative research, which assessed the numbers of women in virtually all foreign and security institutions analysed as relatively low. However, the research also showed that it is very difficult for women to obtain senior positions in Parliament and the Ministry of Foreign Affairs. In contrast, in the Ministry of Defence and the Czech Army, women's participation and representation in senior positions are actively encouraged. The thesis identified the difference in funding as the main reason for the difference between these environments and women politicians. In fact, due to lower public interest in investing in security policy, there has been a long-term decline not only in state spending on defence but also in the prestige of security policy positions. Thus, thanks to this specific situation, women in security policy have been gaining ground in recent years, including in top decision-making positions.

The general reason for the low representation of women is then analysed in detail in the theoretical part of the thesis. The analysis then presented the most well-known approaches to the representation of women in politics. In order to find the cause of the low participation of women in politics, the thesis used the theoretical-analytical model of Pippa Norris, who, in her research, identifies three factors (institutional, social and individual) that influence women's participation in politics. The thesis then analysed these factors in the context of Czech society. She also showed that Czech society is influenced by all three of these factors. The social and individual factors were then found to be the strongest, which were probably very significantly influenced by the socialist past of the Czech Republic.

From the analysis of Czech legislative and strategic documents, the thesis

concluded that although the Czech Republic has made a conscious commitment to address the issue of women's representation in politics in the past, this topic is neglected by current political leaders. As a consequence of the majority of politicians' disinterest in gender issues, the Czech state is failing to fulfil not only its international commitments but also its own strategic documents concerning the role of women in politics. This situation has thus clearly shown in the research the barriers that would probably face the adoption and subsequent implementation of a so-called feminist foreign policy in the Czech environment. This theory, which could potentially significantly increase the role of women in Czech foreign and security policy, was analysed in the theoretical part of the thesis. In doing so, the Czech Republic could also join the ever-growing list of states that are already applying this policy and supporting each other in it. Moreover, Feminist Foreign Policy is largely based on the UNSC Resolution on Women, Peace and Security, which the Czech Republic has already committed to implement. However, the adoption of this policy in the Czech environment cannot yet be expected, given the aforementioned low interest of Czech politicians in this issue. The thesis also concludes that if the political will were to be found to adopt the Feminist Foreign Policy, the application of this policy would probably not yet be very pronounced and would become another commitment to the role and representation of women politicians, which the Czech Republic does not adhere to very much.

To analyse the role of women in foreign and security policy, the empirical part of the thesis also examined whether and how women have succeeded in foreign and security positions. After analysing the application of women politicians in foreign and security functions, it then concluded that although women are underrepresented in these policies, their application (especially in the aforementioned Ministry of Defence and the Czech Army) can often be described as significant. However, after analysing opinion polls, it can also be assessed that the success of women politicians in these positions may not be reflected in their popularity among the public.

The limitations of the thesis, which could be analysed more in further research, include the restriction of the research to women in external security policy. The thesis also did not deal with the participation of Czech women politicians in international organisations because of its scope. Another limitation of the bachelor thesis is also the chosen research method. In order to answer the stated objective, the thesis focused on the analysis of secondary literature, statistical data and legislative and other documents. For a

more comprehensive analysis of the role of women in foreign and security policy, further research would be advisable to conduct a series of interviews with specific female actors in these roles. Despite all these limitations, however, the thesis has highlighted a topic that has so far been rather neglected in the Czech environment, and most of the analyses conducted have focused more on the general participation of women in politics.

Použitá literatura

Aggestam, K., B., Rosamond a A., Kronsell. (2019). Theorising feminist foreign policy. *International Relations*, Vol. 33(1) s. 23–39. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0047117818811892>.

Aggestam, K. a J. True. (2020). Gendering Foreign Policy: A Comparative Framework for Analysis. *Foreign Policy Analysis*, 16(2), s. 143–162, Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/fpa/orz026>

Appeltoová, M., N. Bosničová, K. Ciprová et al. (2009). *Gender a demokracie: 1989–2009*. Vyd. 1. Praha: Gender Studies. ISBN 80-86520-64-1. Dostupné z: https://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/publikace_dender_a_demokracie_web_1.pdf.

Appeltoová M., M. Černá, B. Hančilová et al. (2010). *Hodnocení implementace pekingské akční platformy na národní a mezinárodní úrovni (Peking +15)*. Cats2cats. ISBN: 978-80-87110-19-5. Dostupné z: <https://www.otvrenaspolecnost.cz/knihovna/otvrenka/prosazovani-genderove-rovnosti/zeny-a-ceska-spolecnost.pdf>.

Armáda ČR.(2023). *Kariéra v Armádě ČR*. Dostupné z: <https://kariera.army.cz/>.

Asociace pro mezinárodní otázky (2023). *Agenda pro českou zahraniční politiku*. Dostupné z: <https://www.amo.cz/agenda-pro-ceskou-zahranicni-politiku/>.

Ballington, J., Carrio E., Compaoré N. (2005). *Women in Parliament: Beyond Numbers*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance. 263 s. Dostupné z: <https://www.idea.int/publications/catalogue/women-parliament-beyond-numbers-revised-edition>.

Bartoniček, R. (2018). "Přestaňte mě urážet, cítím se jako šolačka." Šlechtová a Černochová se střetly kvůli misím. *Aktuálně.cz*. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/slechtova-fernochova/r~fc547b48659611e88923ac1f6b220ee8/>.

Benešová, L., B. Havelková, P. Havlíková et al. (2016). *Hodnocení implementace pekingské akční platformy na národní a mezinárodní úrovni (Peking +20)*. Cats2cats. ISBN: 978-80-260-9758-7. Dostupné z: <https://cats2cats.org/zeny-a-ceska-spolecnost-20/>.

Beran Richard. (2023). *Popis procesu nominace politiků politickými kluby do parlamentních výborů*. Osobní rozhovor se zaměstnancem PSP ČR, Praha, 13.07.2023.

BIS (Bezpečnostní informační služba). (2023). *Zpravodajské služby už nejsou jen světem mužů*. Dostupné z: <https://www.bis.cz/aktuality/zpravodajske-sluzby-uz-nejsou-jen-svetem-muzu-4da91122.html>.

Borčany, V. (2017). *Ženy v české evropské, zahraniční a bezpečnostní politice*. Asociace pro mezinárodní otázky. Dostupné z: https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2017/09/AMO_zeny-v-ceske-evropske-zahranicni-a-bezpecnostni-politice.pdf.

The Centre for Feminist Foreign Policy. (2020). *Feminist Foreign Policy*. Dostupné z: <https://centreforfeministforeignpolicy.org/feminist-foreign-policy>.

Crespi, I. A V. Lomazzi. (2019). *Gender mainstreaming and gender equality in Europe: Policies, culture and public opinion*. Policy Press, 18 s. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/26538411>.

Červenka, J. (2003). Důvěra vrcholným politikům – duben/květen 2023. *Centrum pro výzkum veřejného mínění*. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/institute-a-politici/5673-duvera-vrcholnym-politikum-duben-kveten-2023>.

Česká republika. (1993a). Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupná z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>

Česká republika. (1993b). Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení usnesení č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

Česká republika. (1995a). Pekingská deklarace a akční platforma. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupná z: http://www.lidskaprava.cz/uploads/03_dokumenty/05_prava_zen/BDPpFA_E.pdf.

Česká republika. (1995b) Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-90>.

Česká republika. (1999a) Zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-107>.

Česká republika. (1999b). Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-221>.

Česká republika. (2001). Sdělení č. 57/2001 Sb. m. s., Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Opčního protokolu k Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen. *Sbírka*

zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2001-57>.

Česká republika. (2003). Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-361>.

Česká republika. (2004). Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435>.

Česká republika. (2006). Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>.

Česká republika. (2009). Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>.

Česká republika. (2017). Zákon č. 150/2017 Sb., o zahraniční službě a o změně některých zákonů. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-150>.

Český rozhlas. (2020). Senátní duel Šípová vs. Bendl: Uspěje u voličů neokoukaná tvář nebo politický matador?. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/senatni-duel-sipova-vs-bendl-uspeje-u-volicu-neokoukana-tvar-nebo-politicky-8332170>.

ČSÚ (Český statistický úřad). (2016). *Gender: Základní pojmy*. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy.

ČSÚ. (2021). *Ženy a muži v datech – 2020*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2020>.

ČSÚ. (2022a). *Studenti a absolventi vysokých škol v České republice (2001-2021)*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/studenti-a-absolventi-vysokych-skol-v-ceske-republice>.

ČSÚ. (2022b). *Zaostřeno na ženy a muže 2022*. Odbor statistiky trhu práce a rovných příležitostí. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2022>.

Československá republika. (1955). Vyhláška č. 46/1955 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě o politických právech žen. *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1955-46>.

Česká televize. (2009). Před čínskou ambasádou podpořila demonstrace svobodný Tibet.

Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1417577-pred-cinskou-ambasadou-podporila-demonstrace-svobodny-tibet>.

Česká televize. (2018). „Do další vlády vás nebudu nominovat“. Karla Šlechtová promluvila o svém konci v kabinetu. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2560198-slechtova-ze-ve-vlade-koncim-jsem-se-do-zvedela-dva-dny-predem>.

Česká televize. (2023a). Černochová měla podezření na korupci v armádě, řekla Radiožurnálu. Pravomoci už přenechala Řehkovi. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3590013-cernochova-mela-podezreni-na-korupci-v-armade-rekla-radiozurnalu-pravomoci-uz>.

Česká televize. (2023b). Manželka prezidenta Eva Pavlová se v Lánech setkala s novodobými veteránkami. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3595220-manzelka-prezidenta-eva-pavlova-se-v-lanech-setkala-s-novodobymi-veterankami>.

Česká televize. (2023c). Lov nebyl vlastní jen mužům, úspěšné v něm byly i ženy. Výzkum narušuje obvyklý mýtus. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/3598179-lov-nebyl-vlastni-jen-muzum-uspesne-v-nem-byly-i-zeny-vyzkum-narusuje-obvykly-mytus>.

Česká tisková kancelář. (2009). U Čechů vede stále Schwarzenberg, naopak nevěří Kateřině Jacques. *Lidové noviny*. https://www.lidovky.cz/domov/u-cechu-vede-stale-schwarzenberg-naopak-neveri-katerine-jacques.A091118_124447_ln_domov_ter.

Česká tisková kancelář. (2020). Babiš potvrdil jméno nového velvyslance při EU. Bude jím diplomatka Edita Hrdá. *Česká televize*. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3148770-babis-potvrdil-jmeno-noveho-velvyslance-pri-eu-bude-jim-diplomatka-edita-hrda>.

Česká tisková kancelář. (2022). Velvyslankyně ve Švýcarsku Kateřina Fialková náhle zemřela. *Česká televize*. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3540549-velvyslankyne-ve-svycarsku-katerina-fialkova-nahle-zemrela>.

Česká tisková kancelář. (2023a). Česko má materiál, který může poslat Ukrajině, řekla Černochová. Naše armáda ho podle ní nevyužije. *iRozhlas*. Dostupné z: <https://irozhl.as/kHk>.

Česká tisková kancelář. (2023b). Soud nepřiznal Parkanové další odškodnění. Dostala 1,6 milionu, chtěla víc než pětkrát tolik. *iRozhlas*. Dostupné z: <https://irozhl.as/kET>.

Česká tisková kancelář. (2023c). Zemřela diplomatka Monika Studená. „Byla všestranná a cílevědomá,“ ocenilo ministerstvo. *iRozhlas*. Dostupné z: <https://irozhl.as/kq9>.

Dahlerup, D. (2006). The Story of the Theory of Critical Mass, *Politics and Gender*, 2(4), s. 511-522. Dostupné z: doi:10.1017/S1743923X0624114X.

Devine Mildorf J., Hrdá, L., Hronková M. et al. (2021). *Hodnocení implementace pekingské akční platformy (Peking +25)*. Cats2cats. ISBN: 978-80-908463-0-2. Dostupné z: <https://cz.boell.org/cs/2022/03/08/zeny-ceska-spolecnost-0>.

Doláková, P. A. (2021). Ženy v zahraniční službě: K rovným příležitostem v diplomacii. *Deník Referendum*, Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/32514-zeny-v-zahranicni-sluzbe-k-rovnym-prilezitostem-v-diplomacii>.

Dopita, T., Kočí, K. a J. D. Mildorf. (2020). *Uvnitř diplomacie: Jak na genderovou nerovnost v zahraniční službě*. Praha: Grada. ISBN: 978-80-271-1437-5.

EIGE (European Institute for Gender Equality). (2023). *Gender Equality Index – Czechia*. Dostupný z: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/CZ>.

Evropská komise. (2023). *Strategie pro rovnost žen a mužů*. Dostupné z: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_cs.

Fajtová, M. (2023). Pekarová Adamová dorazila na Tchaj-wan. Doprovází ji největší česká delegace za posledních pět let. *iRozhlas*. Dostupné z: <https://irozhl.as/KA5>.

Fellegi Z., Kočí K. a Benešová K. (2022). Gender Strategies of Czech Female Diplomats. *The Hague Journal of Diplomacy*. 7(3), s. 431-462. Dostupné z: <https://doi.org/10.1163/1871191x-bja10111>.

Fellegi Z., Kočí K. a Benešová K. (2023). Work and Family Balance in Top Diplomacy: The Case of the Czech Republic. *Politics & Gender*, 19: 1, s. 220–246. Dostupné z: doi:10.1017/S1743923X21000489.

Fórum 50 % o.p.s. (2023a). *Zastoupení žen a mužů v politice*. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/statistiky/zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice>.

Fórum 50 % o.p.s. (2023b). *Ženy v českých vládách: Vlasta Parkanová*. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/zeny-v-ceskych-vladach-vlasta-parkanova>.

Frouzová, K. (2023). „Nemáme orgán, který je schopen určit gender.“ Piráti hlasují o kvótách na kandidátky pro eurovolby. *Deník N*. Dostupné z: <https://denikn.cz/1193114/nemame-organ-ktery-je-schopen-urcit-gender-pirati-hlasuji-o-kvotach-na-kandidatky-pro-eurovolby/>.

Galatík, V. (2010). Bílá kniha obrany ČR: Poučíme se z historie?. *Vojenské rozhledy*, 4. Dostupné z: <https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/bila-kniha-obrany-cr-poucime-se-z-historie>.

Gálová, G. (2021). Průzkum agentury Median pro Český rozhlas: podle poloviny Čechů je ve vládě dostatečný počet žen, Fialův postup hodnotí kladně 39 % lidí. *iRozhlas*. Dostupné z: <https://irozhl.as/ft0>.

Gazdík, J. (2015). Ženy patří do boje, rozhodli Američané. Češkám nic nebrání, v úderných jednotkách přesto nejsou. *Aktuálně.cz*. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/zeny-patri-do-boje-rozhodli-americane/r~c97ea3429cd511e59772002590604f2e/>.

The Gender security project. (2023). *Feminist Foreign Policy*. Dostupné z: <https://www.gendersecurityproject.com/feminist-foreign-policy>.

Gelnarová, J. (2010). Reprezentace žen v politice z pohledu politické teorie aneb „Co všechno znamená, když se řekne, že ženy jsou v politice podreprezentovány?“. *Acta Politologica*, Vol. 2, No. 2, s. 120-135. ISSN 1803-8220. Dostupné z: https://tarantula.ruk.cuni.cz/ACPO-25-version1-2010_Gelnarova_02_02.pdf.

Government Offices of Sweden (2019). *Handbook Sweden's feminist foreign policy*. Dostupné z: https://www.swedenabroad.se/globalassets/ambassader/zimbabwe-harare/documents/handbook_swedens-feminist-foreign-policy.pdf.

Gruntová, K. (2022). Satelitní centrum Vojenského zpravodajství má novou ředitelku. Přípravy na vyslání české družice pokračují. *iRozhlas*. Dostupné z: <https://irozhl.as/h70>.

Hanzlová, R. (2020). Zájem o politiku a názory na podílení se občanů na rozhodování – únor 2020. *Centrum pro výzkum veřejného mínění*. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/demokracie-obcanska-spolecnost/5161-zajem-o-politiku-a-nazory-na-podileni-se-obcanu-na-rozhodovani-unor-2020>.

Havelková, B. (2009). Genderová rovnost v období socialismu. *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví*. Vyd. 1. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita. str. 179-206. ISBN 978-80-210-4844-7. Dostupné z: https://www.academia.edu/6785240/Genderov%C3%A1_rovnost_v_obdob%C3%AD_socialismu.

Havelková, H., A. Křížková, M. Linková et al. (2006). *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80-

7330-101-6.

Homfray, Š. (2023). Prvenství, které nelze přehlížet. Jaké stropy prolomila Danuše Nerudová?. *Časopis Heroine*. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/komentare/12018-prvenstvi-ktere-nelze-prehlizet-jake-stropy-prolomila-danuse-nerudova>.

Hřebíček M. (2006). Ženy v armádě České republiky. *Obrana a Strategie*, Univerzita obrany. Dostupné z: <https://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2006/1-2006/zeny-v-armade-ceske-republiky.html>.

Chaloupková, J. (2005). Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis*. roč. 41 čís. 1. s. 57-77. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41132108>.

Cheung, J., Gürsel, D., M. J. Kirchner et al. (2021). Practicing Feminist Foreign Policy in the Everyday: A Toolkit. *Heinrich Böll Stiftung*. Dostupné z: <https://eu.boell.org/en/practicing-feminist-foreign-policy-everyday-toolkit>.

IPU Parline Global database on national parliaments. (2023). *Monthly ranking of women in national parliaments*. Dostupné z: <https://data.ipu.org/women-ranking?month=5&year=2023>.

Janebová, P. (2020). *Ženy v české zahraniční politice 2020: optimismus do budoucna?* Asociace pro mezinárodní otázky. Dostupné z: <https://www.amo.cz/cs/zeny-v-ceske-zahranicni-evropske-a-bezpecnostni-politice/zeny-v-ceske-zahranicni-politice-2020-optimismus-do-budoucna/>.

Janouš, V. (2022). První česká generálka Lenka Šmerdová: Jsem ráda, že ženy inspirují. *Deník.cz*. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/prvni-ceska-generalka-lenka-smerdova-rozhovor-20221209.html.

Kolářová, M. (2012). Řekni, kde ty ženy jsou: gender a válka. *Culturologia*. 2012/2. ISSN 1804-6983. Dostupné z: https://www.journalofculture.cz/images/archiv/2_2012/Ko1%C3%A1%C5%99ov%C3%A11_Marta.pdf.

Komárek, J. (2014). Úskalí profesionalizace armády české republiky. *Vojenské rozhledy*, roč. 23 (55), č. 4, s. 75–87, ISSN 2336-2995. Dostupné z: <https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/vystavba-ozbrojenych-sil/uskali-profesionalizace-armady-ceske-republiky>.

Konrád A., (2007). Úvaha k (ne)rovnosti žen v armádě. *Vojenské rozhledy*. Dostupné z: <https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/uvaha-k-ne-rovnosti-zen-v-armade>.

Krulišová, K. a D. Rychnovská. (2020). Jak zkoumat gender v mezinárodní bezpečnosti? Úvod do feministických bezpečnostních studií. *Mezinárodní vztahy*. 55 (1), 21 s. Dostupné z: <https://doi.org/10.32422/mv.1663>.

Kunštát, D. (2012). *Důvěra stranickým představitelům*. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/institute-a-politici/1592-duvera-stranickym-predstavitelum>.

Kyselá, M. (2023). *Důvěra k vybraným institucím veřejného života a mezilidská důvěra – duben / květen 2023*. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/institute-a-politici/5676-duvera-k-vybranim-institucim-verejneho-zivota-a-mezilidska-duvera-duben-kveten-2023>.

Maříková, H. (1997). Ženy ve vrcholových politických pozicích. *Sociologický časopis*, roč. 33 čís. 4, s. 435-443. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41131346>.

Ministerstvo obrany ČR. (2002). *O ženách kolem nás*. Dostupné z: <https://www.army.cz/scripts/detail.php?id=2393>.

Ministerstvo obrany ČR. (2015). *Akční plán rezortu Ministerstva obrany k implementaci rezoluce 1325 o ženách, míru a bezpečnosti*. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/assets/informacni-servis/povinne-informace/1-rovne-prilezitosti/akcni-plan-cr-k-rezoluci-rb-osn-1325--zeny--mir--bezpecnost.docx>.

Ministerstvo obrany ČR. (2023a). *České strategické dokumenty*. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/dokumenty-a-legislativa/ceske-dokumenty-46088/>.

Ministerstvo obrany ČR. (2023b). *Galerie ministrů obrany*. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=197>.

Ministerstvo obrany ČR. (2023c). *Kvantitativní genderová analýza k 1. lednu 2022*. Sekce státního tajemníka Ministerstva obrany. Dostupná z: <https://mocr.army.cz/assets/informacni-servis/povinne-informace/1-rovne-prilezitosti/kvantitativni-genderova-analyza-k-1--1--2022.pdf>.

Ministerstvo obrany ČR. (2023d). *Resortní rozpočet*. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/finance-a-zakazky/resortni-rozpocet/resortni-rozpocet-5146/>.

Ministerstvo obrany ČR. (2023e). *Rovné příležitosti žen a mužů*. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/informacni-servis/povinne-informace/1-rovne-prilezitosti/rovne-prilezitosti-muzu-a-zen-54018/>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky (MPSV ČR). (2007). *Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí v jeslích, mateřských školách, školních družinách a obdobných zařízeních. a jiných neinstitucionálních forem péče o děti v ČR včetně identifikace překážek jejich využívání s návrhy možných opatření k jejich rozvoji*. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/pece_o_deti.pdf/71fb9215-89b8-2c71-9664-40ef776c521b.

Ministerstvo zahraničních věcí. (2011). *Stručný přehled zahraniční politiky České republiky v roce 2011*. Dostupné z: https://www.mzv.cz/file/945765/Strucny_prehled_zahranicni_politiky_v_roce_2011.pdf.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. (2015). *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. Dostupná z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. (2022a). *Absolventi Diplomatické akademie*. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/diplomaticka_akademie/diplomaticke_vzdelani/absolventi_da/index_1.html.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR (2022b). *Ženy v diplomacii*. *Youtube.com*. Dostupné z: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLDUjE6ggdeYGBBC5NZms9BkmujgJ2dZp0>.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. (2023a). *Diplomatické mise Ministerstva zahraničních věcí ČR*. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/adresar_diplomatickych_misi/index.html.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. (2023b). *Organizační struktura ministerstva*. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/organizacni_struktura_ministerstva.html.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. (2023c). *Výroční zprávy a dokumenty*. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/index.html.

Miroslava Němcová. (2022). *Z médií – téma zahraniční politika*. Dostupné z: <https://miroslavanemcova.cz/t%C3%A9ma/zahranicni-politika/>.

Mouffe, Ch. (1995). *Feminism, Citizenship, and Radical Democratic Politics. Social Postmodernism: Beyond Identity Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 315-

331. ISBN: 9780511520792.

NÚKIB (Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost). (2021). *Zpráva o činnosti 2021*. Dostupné z: https://www.nukib.cz/download/publikace/zpravy_o_stavu/Zpr%C3%A1va%20o%20%C4%8Dinnosti%20N%C3%9AKIB%20-%202021.pdf.

Nyklová, B., Cidlinská, K., Fárová, N. (2019). International Relations in the Czech Republic: Where Have All the Women Gone? *Mezinárodní vztahy*. 54 (2), s. 5-23. Dostupné z: <https://doi.org/10.32422/mv.1616>.

Norris, P. a Lovenduski, J. (1993). *Gender and party politics*. Londýn: Sage Publications. 358 s. ISBN 978-0803986602.

Norris, P. (2004). *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press. 390 s. ISBN: 978-0521536714.

Oakley, A. (2000). *Pohlaví, gender a společnost*. Portál, 177 s. ISBN: 80-7178-403-6.

O'Sullivan, M. a Krulišová, K. (2020). "This Agenda Will Never Be Politically Popular": Central Europe's Anti-Gender Mobilization and the Czech Women, Peace and Security Agenda. *International Feminist Journal of Politics*, Vol. 22, No. 4, 526-549, 10. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14616742.2020.1796519>.

O'Sullivan, M. a Krulišová, K. (2023). Women, Peace and Security in central Europe: in between the western agenda and Russian imperialism. *International Affairs*, 99 (2), s. 625–643. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ia/iia021>.

Pejšek, J. (2021). *Jana Černochová se ujala funkce ministryně obrany*. Odbor komunikace Ministerstva obrany ČR. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/jana-vernochova-se-ujala-funkce-ministryne-obrany-232490/>.

Pernica, B. (2007). *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti*. Ministerstvo obrany České republiky. ISBN 978-80-7278-381-6. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/multimedia-a-knihovna/publikace/utvary-zarizeni/profesionalizace-ozbrojenych-sil-13902/>.

Phillips A. (1993). *Democracy and Difference*. Penn State University Press; First American Edition. 184 s. ISBN: 978-0271010977

Phillips A. (1998). *The Politics of Presence: Political Representation of Gender Race and Ethnicity*. Oxford University Press, 224 s. ISBN: 978-0198294153.

Pitkin H. (1972). *The concept of representation*. Berkeley: University of California Press. 323 s. ISBN 0520021568.

PSP ČR (Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR). (2023). *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna*. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/>.

Rakušanová (2001). Role a postavení výborů Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v období transformace. *Politologický časopis*, 1/2001. Dostupné z: <https://czechpolsci.eu/article/view/34171>.

Rakušanová, P. (2003). *Ženy v politice a postoje veřejnosti*. Praha: Naše společnost. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. str. 25-28. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a565/f28/100011s_Zeny%20v%20politice.pdf.

Rakušanová, P. (2004). *Analýza nízkého počtu žen v politických a rozhodovacích funkcích*. Závěrečná zpráva projektu MPSV ZVZ 111. Praha: Sociologický ústav AV ČR, č. HS119/04. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/961/02_zprava.pdf.

Rakušanová, P. (2005). Mechanismy inkluze a exkluze žen v politice v České republice. Praha: *Gender a výzkum*, roč. 6 čís. 1, s. 25-30. Dostupné z: https://www.genderonline.cz/artkey/gav-200502-0008_mechanism-of-exclusion-and-inclusion-of-women-in-politics-in-the-czech-republic.php.

Rakušanová, P. (2006a). *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?*. Praha: Fórum 50 % o.p.s., 2006, s. 1-47. ISBN 80-239-7438-6. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/docs/zeny-labyrint-muzu.pdf>.

Rakušanová, P. (2006b). *Zastoupení žen v české politice v kontextu voleb do Poslanecké sněmovny 2006: Trendy a výzvy*. Praha: Fórum 50 % o.p.s., s. 1-11. Dostupné z: https://padesatprocent.cz/docs/PR_analyza_volby_2006.pdf.

Rakušanová, P. a Václavíková-Helšusová, L. (2008). Odcházení: Politicky odcházející z politické scény a jejich zkušenosti. Praha: *Gender a výzkum*, 2008, roč. 9 čís. 1, s. 16-25. Dostupné z: https://www.genderonline.cz/artkey/gav-200801-0003_departing-the-experiences-of-female-politicians-leaving-the-political-arena.php.

Shabu, M. (2022). Zemřela bývalá velvyslankyně Helena Bambasová, legenda české diplomacie. *Lidové noviny*. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/zemrela-byvala-velvyslankyne-helena-bambasova-legenda-ceske-diplomacie.A220530_193524_ln_domov_lros.

Shelest H., Y. Gaber. (2023). *Is Ukraine ready for a Feminist foreign policy?* Friedrich-

Ebert-Stiftung. Dostupné z: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/20027.pdf>.

Schnall M. (2010). Madeleine Albright: An Exclusive Interview. *The Huffington Post*. Dostupné z: https://www.huffpost.com/entry/madeleine-albright-an-exc_b_604418.

Smiggels Kavková, J. a M. Adamusová. (2013). Kapitánka na lodi, která jde ke dnu. *Hospodářské noviny*. Dostupné z: <https://hn.cz/c1-60107710-kapitanka-na-lodi-ktera-jde-ke-dnu>.

Staines, G., Tavris C., a T. Jayaratne. (1974). *The Queen bee syndrome*. Del Mar, California: CRM Books. Dostupné z: doi:10.1037/E400562009-003

Starostové a nezávislí. (2023). *Barbora Urbanová: Istanbulská úmluva*. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/info-a-media/komentare/barbora-urbanova-istanbulska-umluva>.

STEM, Ústav empirických výzkumů, z.ú. (2009). *Popularita politiků – březen 2009*. Dostupné z: <https://www.stem.cz/popularita-politiku-brezen-2009/>.

STEM, Ústav empirických výzkumů, z.ú. (2017). *Popularita politických osobností v dubnu 2017*. Dostupné z: <https://www.stem.cz/popularita-politickyh-osobnosti-v-dubnu-2017/>.

Squires, J. (1999). *Gender in political theory*. Vyd. 1. Cambridge: Polity Press. 255 s. ISBN 0745615015.

Šídlová, T. (2020). Ženy v české diplomacii míří do válek i muslimských zemí. Častěji ale zůstávají na nižších funkcích. *Deník N*. Dostupné z: <https://denikn.cz/305891/zeny-v-ceske-diplomacii-miri-do-valek-i-muslimskych-zemi-castěji-ale-zustavaji-na-nizsich-funkcich/>.

Šulc, F. (2016). Český stát zatím výdajům na obranu přednost nedává. *Lidové noviny*. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/cesky-stat-zatim-vydajum-na-obranu-prednost-nedava.A160512_133946_pozice-tema_lube.

Šušová, K. (2022). *Dosahování rovnosti žen a mužů ve vnějších vztazích*. Asociace pro mezinárodní otázky. <https://www.amo.cz/cs/zeny-v-ceske-zahranicni-evropske-a-bezpecnostni-politice/dosahovani-rovnosti-zen-a-muzu-ve-vnejsich-vztazich/>.

Šprincová, V. a M. Adamusová. (2014). *Politická angažovanost žen v České republice*. Fórum 50 %, o.p.s. Dostupné z: https://aa.ecn.cz/img_upload/666f72756d35302d6669313030313139/politicka-angazovanost-zen-v-ceske-republice_forum_1.pdf.

Šprincová, V. (2015). *Kvóty a další opatření pro vyšší zastoupení žen v politice*. Fórum 50 %. 25 s. Dostupné z: https://aa.ecn.cz/img_upload/666f72756d35302d6669313030313139/kvoty_a_dalsi_opatreni_pro_vyssi_zastoupeni_zen_v_politice.pdf.

Šprincová, V. (2022). *Manuál politických stran*. Úřad vlády ČR. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/manual-15-tipu--jak-podporit-zeny-uvnitř-politických-stran-a-hnutí-198285/>.

Štangová, V. (2011). *Rovné zacházení a zákaz diskriminace v pracovním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o. 240 s. ISBN: 978-80-7380-277-6.

Tauberová, D. (2023). V kraji vyletěl zájem o armádní zálohy, u "přijímaček" míň odpadají ženy. *Hradecký deník*. Dostupné z: https://hranicky.denik.cz/zpravy_region/valka-na-ukrajine-zvedla-zajem-o-aktivni-zalohu-hlasi-se-i-zeny-20230118.html.

Thompson, L., Patel, G., Kripke, G. a O'Donnell, M. (2020). *Toward a Feminist Foreign Policy in the United States*. International Center for Research on Women. Dostupné z: https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2020/05/FFP-USA_v11-spreads.pdf.

Thompson L., Spogmay A. a T. Khokhar (2021). *Defining Feminist foreign policy: A 2021 Update*. International Center for Research on Women. Dostupné z: <https://www.icrw.org/publications/defining-feminist-foreign-policy/>.

Tojеровnost (Odbor rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR). (2023). *Rada vlády pro rovnost žen a mužů*. Dostupné z: <https://www.tojеровnost.cz/cs/rada-vlady-pro-rovnost-zen-a-muzu-cr/>.

TOP 09. (2015). *Chalánková: Stát musí podat stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva*. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/medialni-vystupy/chalankova-stat-musi-podat-stiznost-k-evropskemu-soudu-pro-lidska-prava-18974.html>.

Uhlíková, M. (2021). Marie Chatardová: Bez vzdělání nelze chudobu vymýtit. *Forum, Magazín Univerzity Karlovy*. Dostupné z: <https://www.ukforum.cz/rubriky/aktuality/7988-j-e-marie-chatardova-bez-vzdelani-nelze-chudobu-vymytit>.

UNICEF (Dětský fond Organizace spojených národů). (1999). *Women in Transition*. 176 s. Dostupné z: <https://www.unicef-irc.org/publications/36-women-in-transition.html>.

Univerzita obrany. (2022). *Plán genderové rovnosti Univerzity obrany na období 2022–2030*. Dostupné z: <https://unob.cz/univerzita/zamestnanec/rovne-prilezitosti/>.

Univerzita obrany. (2023). *Přednáška Rovnost žen a mužů*. Dostupné z: <https://unob.cz/prednaska-rovnost-zen-a-muzu/>.

UN WOMEN (United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women). (2022). *Feminist foreign policies: An introduction*. Dostupné z: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/09/brief-feminist-foreign-policies>.

Úřad vlády ČR. (2017). *Akční plán ČR k implementaci rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1325 (2000), o ženách, míru a bezpečnosti a souvisejících rezolucí na léta 2017–2020*. Dostupné z: https://www.mzv.cz/public/2d/47/4/4477818_2749425_NAP_2017_2020.doc.

Úřad vlády ČR. (2020). *Akční plán ČR k implementaci rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1325 (2000), o ženách, míru a bezpečnosti a souvisejících rezolucí na léta 2021–2025*. Dostupné z: https://www.mzv.cz/public/c0/51/c2/4477828_2749437_NAP21_25_CZ_text.docx.

Úřad vlády ČR. (2021a). *Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021–2030*. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf.

Úřad vlády ČR. (2021b). *Výbor pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích vydal dvě doporučení*. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/vybor-pro-vyrovnane-zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice-a-rozhodovacich-pozicich-vydal-dve-doporuceni-185985/#>.

Úřad vlády ČR. (2022). *Zpráva o plnění Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021 – 2030 za rok 2021*. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/zprava-o-plneni-strategie-rovnosti-zen-a-muzu-na-leta-2021--2030--201242/>.

Úřad vlády ČR. (2023). *Bezpečnostní strategie ČR 2023*. Dostupná z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/bezpecnostni-rada-statu-schvalila-bezpecnostni-strategii-cr-2023-206610/>.

Vávrová, I. (2023). Armádní rozpočet roste. O 50 miliard více dá vláda na municí, tanky nebo zbraňové systémy. *iRozhlas*. Dostupné z: <https://irozhl.as/ksz>.

Vohlídalová, M. (2015). *Výzkumná zpráva z dotazníkového šetření „Ženy a muži v rovnováze“*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupné z:

https://aa.ecn.cz/img_upload/666f72756d35302d6669313030313139/vyzkumna-zprava-z-dotaznikoveho-setreni_postoje-verejnosti-k-pusobeni-zen-v-politice.pdf.

Voska, M. (2023). Každý sedmý voják v české armádě je žena. Nebojí se za knipl, ale ani výsadku. *iDnes.cz*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zeny-uniforma-armada-ceske-republiky-nato-sluzba-vojakyne.A230301_162534_domaci_ivos.

Wängnerud, L. (2009). Women in Parliaments: Descriptive and Substantive Representation. Gotheburg: *Annual Review of Political Science*, 2009. s. 51–69. Dostupné z: 10.1146/annurev.polisci.11.053106.123839.

WEF (World Economic Forum). (2023). *Global Gender Gap Report*. ISBN: 978-2-940631-97-1 Dostupný z: <http://reports.weforum.org/global-%20gender-gap-report-2023>.

The World Bank. (2023). *World development indicators – Military expenditure*. Dostupné z: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.

Zakroužkuj ženu. (2021). *Kdo jsme?*. Dostupné z: <https://zakrouzkujzenu.cz/>.

Zpravodajství Ministerstva obrany. (2023). *Sněmovna podpořila česko-americkou smlouvu o obranné spolupráci*. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/snemovna-podporila-cesko-americkou-smlouvu-o-obranne-spolupraci--245262/>.

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Model Pippy Norris pro vysvětlení procesu výběru kandidátů (schéma)
- Příloha č. 2: Zastoupení mužů a žen v Zahraničním výboru v letech 1993-2023 (graf)
- Příloha č. 3: Zastoupení mužů a žen ve Výboru pro evropskou integraci v letech 1998-2004 a ve Výboru pro evropské záležitosti v letech 2004-2023 (graf)
- Příloha č. 4: Zastoupení mužů a žen v Branném a bezpečnostním výboru v letech 1992-1996 a Výboru pro obranu a bezpečnost v letech 1996-2006 a 2010-2011 (graf)
- Příloha č. 5: Zastoupení mužů a žen ve Výboru pro bezpečnost v letech 2006-2010 a 2011-2023 (graf)
- Příloha č. 6: Zastoupení mužů a žen ve Výboru pro obranu v letech 2006-2023 (graf)
- Příloha č. 7: Zastoupení mužů a žen ve Výboru pro záležitosti Evropské unie v letech 2002-2023 (graf)
- Příloha č. 8: Celkový poměr zastoupení žen na Ministerstvu zahraničních věcí ČR (graf)
- Příloha č. 9: Vývoj zastoupení žen na vedoucích pozicích zahraničních úřadů ČR (graf)
- Příloha č. 10: Podíl žen na celkovém počtu zaměstnanců Ministerstva obrany ČR (graf)
- Příloha č. 11: Zastoupení zaměstnankyň v pracovním vztahu na vedoucích místech MO ČR (graf)
- Příloha č. 12: Zastoupení vojáků ve služebním poměru na vedoucích místech MO ČR (graf)
- Příloha č. 13: Podíl zastoupení žen v pozici náměstkyně ministra/ministryně obrany (graf)
- Příloha č. 14: Vývoj počtu vojáků a vojáků v čase (graf)
- Příloha č. 15: Počty zájemců a zájemkyň o službu v Armádě ČR (graf)
- Příloha č. 16: Počty studentů a studentek vojenských škol (graf)
- Příloha č. 17: Souhrn dat zastoupení žen v zahraničních a bezpečnostních výborech Parlamentu ČR a Ministerstva zahraničních věcí ČR (tabulka)
(přiloženo externě ve formátu xls)